

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ,
ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА:
ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Збірник тез доповідей П'ятої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
м. Тернопіль, 25 травня 2018 р.

ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336
У 66

**П'ята Всеукраїнська студентська Інтернет-конференція
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

**«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВАТА
ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»
м. Тернопіль, 25 травня 2018 р.**

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;
Дем'янюк А.В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Гупаловська М.Б.*
– к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ; *Карпишин Н.І.* – доцент
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Коваль С.Л.* – доцент кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Круп'як І.Й.* – доцент кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Лободіна З.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Петрушка О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ,
к.е.н.; *Сидорчук А.А.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;
Шулюк Б.С. – к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ.

*Збірник тез доповідей розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол № 13 від 2 травня 2018 р.).*

Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства:
погляди студентської молоді: збірн. тез доп. П'ятої Всеукр. студ. інт.-конф. каф. фін.
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, м. Тернопіль, 25 трав. 2018 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 130 с.

*У збірнику тез доповідей розглянуто коло питань, що стосуються вивчення
проблем і розробки основних напрямів вдосконалення управління фінансами на макро-
, мезо- та мікрорівнях. Представлені матеріали можуть бути використані
студентами при написанні курсових і дипломних робіт.*

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

*За зміст і достовірність матеріалів Інтернет-конференції, а також встановлення
фактів плагіату відповідальність несуть автори.*

© ТНЕУ, 2018

ЗМІСТ

Баволяк Тетяна Олегівна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 7

Багрій Василь Мирославович

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ 8

Бала Оксана Ігорівна

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ.....11

Бегун Олена Сергіївна

АНАЛІЗ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....14

Білан Олександр Анатолійович

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ 17

Білик Валентин Тарасович

ПДФО В КОНТЕКСТІ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО І МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....20

Будняк Дмитро Васильович

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....22

Бурко Христина Вікторівна

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ: СУТНІСТЬ, НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....24

Бурмій Мар'яна Андріївна

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 28

Бучок Віталій Миронович

ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ.....30

Василишин Віталій Анатолійович

ФІНАНСОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ БОРГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ 33

<i>Вороницька Єлизавета Олегівна</i> ПРАКТИКА МОБІЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	36
<i>Горбатюк Інна Леонідівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	39
<i>Грема Катерина Володимирівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ІНВЕСТИЦІЇ.....	41
<i>Гринюк Оксана Павлівна</i> НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ.....	44
<i>Гуменюк Наталія Степанівна</i> ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗАОЩАДЖЕНЬ В УКРАЇНІ	48
<i>Дячук Анастасія Сергіївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ	52
<i>Дячук Марта Сергіївна</i> СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	54
<i>Ковба Дар'я Олегівна</i> ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ПОДАТКІВ	57
<i>Колодій Любов Степанівна</i> ОСВІТНЯ СУБВЕНЦІЯ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ НАДАННЯ.....	60
<i>Колпак Анастасія Сергіївна</i> ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПАРАМЕТРІВ.....	63
<i>Корпан Василь Любомирович</i> РІВЕНЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ЧИННИК ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	66
<i>Марціясь Богдана Ігорівна</i> ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	69
<i>Марчук Назарій Ярославович</i> ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СУТНОСТІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ	71

Мустеца Надія Василівна, Мустеца Любов Василівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	74
Паньків Андрій Романович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	76
Парфелюк Марія Олександрівна ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	80
Реднік Василь Іванович ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	82
Різник Юлія Зіновіївна НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ.....	86
Середа Ігор Георгійович ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН.....	90
Сидор Тарас Ігорович ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	93
Скобляк Петро Ігорович ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ В УКРАЇНІ	98
Слободян Віталій Іванович СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ.....	100
Соляник Діана Юріївна НЕПОДАТКОВІ НАДХАДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	104
Строєвус Максим Петрович МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	108
Трищ Христина Володимирівна РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	111
Хом'як Ірина Ярославівна ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	114

<i>Цвігун Неля Миколаївна</i>	
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	117
<i>Шалапай (Ірха) Лілія Володимирівна</i>	
ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН: ФІСКАЛЬНО- СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	120
<i>Шара Віта Миколаївна</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ	124
<i>Шимчишин Наталія Миколаївна</i>	
ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	127

Баволяк Тетяна Олегівна
ст. гр. групи ФМ-12, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Місцевим бюджетам відводиться головна роль у соціально-економічному розвитку країни, оскільки вони забезпечують фінансовий розвиток територій. Доходи дають можливість органам місцевого самоврядування забезпечувати належне виконання покладених на них завдань та функцій, а також розвивати та розширювати економічний потенціал регіону.

На сьогодні, постійне прагнення до самостійності місцевих бюджетів, до подальшого розвитку та зміцнення місцевого самоврядування вимагає більшої фінансової незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Фінансова децентралізація вважається найефективнішою формою управління бюджетними коштами на місцях. Її основою є принцип зменшення ступеня впливу центру на розвиток регіональної економіки [1].

Бюджетна децентралізація спрямована на розширення дохідної частини бюджетів, бази адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування самостійно коригувати розмір податків та зборів.

Так, за 9 місяців 2017 року, порівняно з аналогічним періодом 2016 року надходження до місцевих бюджетів зросли на 31,1 млрд.грн.або на 30%. А власні доходи місцевих бюджетів 366 об'єднаних територіальних громад зросли на 82,7% і склали 6,3 млрд. грн. [2].

Ефективним джерелом зміцнення ресурсного потенціалу місцевих бюджетів України є місцеві податки та збори. Саме тому одним із пріоритетних напрямів щодо формування ресурсної бази місцевих бюджетів має стати підвищення самостійності місцевих бюджетів шляхом зростання ролі місцевих податків та зборів у структурі їх доходів. Разом з тим, важливою умовою вирішення проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів є розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету, на основі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи. Обсяг цих доходів має бути достатнім для забезпечення функцій і обов'язків, які покладаються на той чи інший рівень влади [3].

У світі існують країни, в яких місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто практично не залежать або слабо залежать

від бюджету центральної адміністрації. Це Ісландія, США, Люксембург, Австрія, Швеція. В зазначених країнах фінансова автономія місцевих бюджетів знаходиться в інтервалі від 99,2% до 72,8%. У Німеччині, Японії, Франції, Фінляндії, Бельгії і Данії фінансова автономія місцевих бюджетів коливається від 68% до 56%. Основу їх фінансової автономії складають місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків. Власні доходи цих країн не входять до складу доходів вищестоящих бюджетів і, таким чином, не регулюються зверху [4].

Отже, бюджетна децентралізація сприяє місцевим бюджетам наповнюватися і зростати, а отже, розширюються можливості розвитку місцевих територій. Водночас зростає і відповідальність органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Гупаловська М.Б. Сучасні тенденції функціонування місцевих бюджетів України URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/27900/1/30.PDF> (дата звернення 27.04.2018).

2. Місцеві бюджети заробили мільярди: Кабмін показав підсумки децентралізації URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/mestnye-byudzhety-zarabotali-milliardy-kabmin-pokazal-itogi-decentralizacii-1064222.html> (дата звернення 24.04.2018).

3. Лінтур І.В. Можливості оптимізації формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 4. 2015. С. 853-855.

4. Христинко В.Б. Межбюджетные отношения и управление региональными финансами: опыт, проблемы, перспективы. Москва: Дело, 2002. 608 с.

Багрій Василь Мирославович

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц., Картишин Н. І.

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

На сучасному етапі господарювання основним завданням держави є розробка конкретних заходів щодо реформування галузі охорони здоров'я для поліпшення її фінансового стану. Необхідність реформування зумовлюється такими негативними факторами діяльності системи охорони здоров'я як:

– несприятливі прогнози розвитку демографічної ситуації;

– недосконалість правового забезпечення діяльності галузі охорони здоров'я, в тому числі щодо правового регулювання діяльності державних, комунальних і приватних закладів охорони здоров'я та інших суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у галузі охорони здоров'я;

– відсутність правових підстав запровадження багатоканального фінансування в галузі охорони здоров'я у зв'язку з неприйняттям законодавства про медичне страхування;

– відсутність управлінської вертикалі в системі охорони здоров'я;

– недосконала система прогнозування та планування діяльності в галузі охорони здоров'я;

– неефективне використання бюджетних коштів у системі охорони здоров'я;

– недосконалість організаційно-правової форми державних та комунальних закладів охорони здоров'я, що знижує ефективність їх діяльності в умовах ринкової економіки;

– недосконалість державної інноваційної політики в галузі охорони здоров'я тощо [1].

Загальний обсяг витрат на охорону здоров'я в Україні – пацієнтів і держави разом – відповідає середньому показнику в багатьох країнах Європи. Однак, на відміну від європейців, більше половини всього бюджету системи охорони здоров'я становлять внески пацієнтів, які ті роблять, витрачаючи власні кошти. Медичне обслуговування є безоплатним тільки на папері. Більшість українців «дякують» за лікування особисто чи у вигляді так званого «благодійного внеску» (насправді – обов'язкового) [2].

Крім того, кошти, що є в системі, використовують неефективно. Попри те, що українці роблять внесок на медицину щороку у розмірі близько 3 млрд грн через податки, 640 тисяч українських сімей зазнають фінансової кризи через необхідність самостійно оплачувати вартісне лікування [2].

На сьогоднішній день основним завданням реформи охорони здоров'я є вирішення питання оптимізації фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я. Це реалізовується завдяки впровадженню нового підходу до перерозподілу коштів, зокрема створення державного гарантованого пакета медичної допомоги, коли держава бере на себе чіткі зобов'язання щодо фінансування медичних послуг.

Державний гарантований пакет медичної допомоги (програма медичних гарантій) включатиме доволі широкий спектр амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги, а також лікарських засобів. Вартість відповідних послуг буде повністю «покрита» через систему державного солідарного медичного страхування. Згідно із законом, ухваленим

Верховною Радою України, існуватиме перелік медичних послуг, що їх повністю оплачуватиме держава. Конкретний список щороку складатиме Уряд і затверджуватиме Верховна Рада України, виходячи з потреб населення в медичному обслуговуванні, пріоритетів державної політики у сфері охорони здоров'я та обсягу доступних коштів у державному бюджеті. Послуги екстреної, первинної, вторинної, третинної та паліативної допомоги будуть фінансовані державою в межах програми медичних гарантій. Самостійно пацієнтам доведеться сплачувати за такі послуги, як неекстрена стоматологія, звернення до лікаря без направлення, естетичну медицину тощо [3].

Важливим є запровадження принципу «гроші ходять за пацієнтом». Держава переходить від утримування мережі медичних закладів, які надають безоплатні послуги до стратегічної закупівлі послуг у цієї мережі. Держава більше не виділятиме грошей згідно з кошторисом на утримання того чи іншого закладу охорони здоров'я, державного чи комунального, оскільки ці заклади мають перетворитися на автономні суб'єкти господарської діяльності, що отримують оплату за результатами своєї діяльності, тобто за фактично надану ними пацієнтам медичну допомогу.

Окрім того, на перехідний період, протягом 2018–2019 років, паралельно існуватиме також можливість фінансування первинної медичної ланки через механізм медичної субвенції. До 2020 року всі заклади усіх рівнів надання медичної допомоги мають перейти на нову систему фінансування шляхом укладання договорів із НСЗУ.

Запровадження нової моделі фінансування системи охорони здоров'я потребує принципової зміни характеру відносин між медичним закладом (постачальником послуг) та розпорядником бюджетних коштів – НСЗУ (замовником послуг). На зміну командно-адміністративній моделі відносин має прийти контрактна. Це означає, що відносини регулюватимуться договорами про медичне обслуговування населення з чітко визначеними параметрами фінансування результату. В межах зазначених договорів Національна служба здоров'я України (розпорядник бюджетних коштів) діятиме в інтересах пацієнтів (платників податків) як третя сторона-платник, а заклад охорони здоров'я або індивідуальний лікар приватної практики виступатимуть як постачальники послуг.

Отже, реалізація та дотримання завдань реформи є запорукою створення сучасної та стабільної системи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні, а отже надання доступної і якісної медичної допомоги.

Література:

1. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-p>

2. Реформа системи охорони здоров'я URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya>

3. Проект Закону про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61566

Бала Оксана Ігорівна

ст. гр. ФМ-12

Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

В умовах перманентності розвитку кризових явищ економічної системи України особлива увага приділяється проблемам виконання місцевих бюджетів. Вирішення економічних та соціальних завдань щодо покращення матеріального добробуту населення, надання якісних суспільних благ залежить від фінансових можливостей органів місцевого самоврядування та ефективного управління бюджетними коштами. Проте фінансовий стан місцевих бюджетів характеризується нестачею власних дохідних джерел, високою залежністю від державного бюджету, відсутністю стимулів у додатковому отриманні доходів і економному витрачанні бюджетних коштів [1].

Місцеві бюджети є важливим елементом бюджетної системи держави. Однією з найважливіших проблем організації бюджетних відносин на місцевому рівні є невідповідність видатків дохідним надходженням. Недостатність власних стабільних доходів місцевих бюджетів, яка не сприяє соціально-економічному розвитку регіонів, зумовлена такими обставинами: низьким рівнем обґрунтованості та прогнозованості дохідної частини місцевих бюджетів; концентрацією фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих питань регіонів; високим рівнем централізації бюджетних ресурсів; невирішеністю питання подолання заборгованості між бюджетами різних рівнів за взаємними розрахунками; тенденцією здійснення видатків з місцевих бюджетів без відповідного підкріплення дохідними джерелами, що приводить до дотаційності місцевих бюджетів. В Україні понад 90% усіх бюджетів дотаційні. Водночас дані Рахункової палати свідчать про неповне надання місцевим бюджетам трансфертів. Така практика приводить до стабільного недофінансування власних потреб органів місцевого самоврядування,

нестачі коштів для виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ, оплати інших видатків, пов'язаних із поточною діяльністю [2].

З огляду на практику застосування міжбюджетних трансфертів, вони виконують у вітчизняній практиці не лише регулюючу функцію, але є головним засобом фінансового забезпечення потреб більшості територіальних спільнот. Тому актуальною є необхідність зменшення обсягів трансфертів і збільшення обсягів власних доходів місцевого самоврядування.

Виявлені проблеми у процесі фінансового забезпечення місцевих бюджетів зумовлюють необхідність їх модернізації шляхом підвищення ефективності формування та використання обмежених бюджетних ресурсів, зміни пріоритетів бюджетної політики, реформування бюджетних відносин.

Для збільшення частки власних доходів місцевих бюджетів, зменшення залежності від фінансової допомоги, досягнення збалансованості бюджетів, підвищення ефективності управління місцевими фінансами на нашу думку доцільно:

1) чітко закріпити бюджетні повноваження і відповідальність органів влади різних рівнів під час формування доходів;

2) скоротити фіскальні дисбаланси шляхом передання до місцевих бюджетів достатніх джерел доходів, адекватних видатковим потребам місцевого самоврядування;

3) вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання. Перерозподіл доходів між бюджетами одного рівня пропонуємо здійснювати завдяки визначенню обґрунтованого нормативу бюджетної забезпеченості кожної території з урахуванням її економічного, соціального, природного й екологічного стану. Обчислення згаданих показників дасть змогу визначити об'єктивний розмір фінансових ресурсів для задоволення соціально-економічних потреб регіону;

4) здійснювати послідовну і виважену державну регіональну політику, спрямовану на зменшення значних відмінностей в економічному розвитку територій;

5) посилити превентивні заходи та посилити контроль стосовно порушення бюджетного законодавства у сфері мобілізації доходів до місцевих бюджетів [3].

Варто зауважити, що у структурі зведеного бюджету 70% видатків соціального спрямування фінансуються з місцевих бюджетів. Однак процес забезпечення населення згаданими послугами характеризується неефективним розподілом видатків між рівнями влади, який сформовано шляхом досягнення відповідності між доходами і видатками, а не враховуючи результативний спосіб надання соціальних послуг;

недостатньою фінансовою базою місцевих бюджетів для виконання соціальних повноважень; великою кількістю державних цільових і бюджетних програм, котрі не забезпечені реальним фінансуванням відповідно до обсягів, передбачених програмними документами. Тому важливо забезпечити дієвий механізм ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів та залучення додаткових коштів для фінансування соціальної сфери на рівні державних соціальних стандартів.

Тому важливо забезпечити дієвий механізм ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів та залучення додаткових коштів для фінансування соціальної сфери на рівні державних соціальних стандартів. Для цього доцільно здійснити такі заходи:

1) розробити критерії відбору державних цільових програм і бюджетних програм, які би враховували ступінь відповідності мети програми суспільним пріоритетам, соціальний ефект від упровадження програми, значний рівень інвестиційного та інноваційного складника у загальному обсязі запланованих витрат;

2) запровадити методіку розподілу програм на: а) пріоритетні, тобто такі програми, які підлягають фінансуванню у повному обсязі; б) доцільні, фінансування котрих може бути зменшене через недостатність бюджетних коштів; в) неактуальні – програми, що втратили важливість унаслідок зміни соціальних пріоритетів. Водночас упродовж бюджетного періоду варто систематично переглядати програми, встановлювати проміжні результати їх реалізації і можливості бюджетного фінансування;

3) враховувати місцеву специфіку під час розроблення методології визначення нормативів соціальних видатків, а також встановлювати розмір соціальних стандартів та соціальних гарантій відповідно до умов економічного середовища;

4) розширити доступність органів місцевого самоврядування на ринок внутрішніх та зовнішніх запозичень, чітко визначити терміни, гарантії та умови повернення запозичень [4].

Література:

1. Шулюк Б. Проблеми виконання місцевих бюджетів України. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 13. С. 1279 – 1282.

2. Висновки Рахункової палати України про виконання Державного бюджету України за 2012–2017 рр. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/602600?cat_id=34761

3. Далєвська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрями реалізації. Світ фінансів. 2016. Вип. 1. С. 149 – 159.

4. Мельничук Н. Ю. Механізм управління формуванням та використанням фінансових ресурсів на місцевому рівні: сучасний стан та перспективи розвитку. Наукові праці НДФІ. 2016. №3. С. 41 – 52.

АНАЛІЗ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Домогосподарства здійснюють свої витрати на різноманітні цілі, проте основною метою витрачання коштів, є забезпечення життєдіяльності і розвитку усіх його членів. Витрати домогосподарства являють собою сукупність грошових платежів, які здійснює домогосподарство на основі отриманих доходів, що призначенні для забезпечення належного його функціонування. Найбільшу частину своїх витрат, приблизно 90%, домогосподарства використовують на споживання, тому вони є основними споживачами на ринку товарів і послуг. А особисте споживання, як процес використання споживчих благ для задоволення матеріальних і духовних потреб людей, є найвагомим компонентом ВВП та відіграє важливу роль у розвитку національних економік світу, оскільки є єдиним результатом і метою виробництва.

Загальна сума витрат домашніх господарств залежить від низки чинників, які, з погляду сфери виникнення, можна поділити на внутрішні і зовнішні.

До внутрішніх факторів належать:

- величина сукупних грошових доходів домогосподарства;
- ступінь забезпечення потреб домашнього господарства внаслідок ведення натурального господарства;
- рівень організації ведення бюджету домашнього господарства;
- рівень матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства тощо.
- Зовнішніми чинниками є:
  - рівень роздрібних цін на спожиті домашнім господарством товари і послуги;
  - величина державних дотацій, що направляються на фінансування медицини, освіти, транспорту;
  - суми сплачених домогосподарством податків та інших обов'язкових платежів;
  - рівень розвитку споживчого кредитування в національній економіці тощо [1].

Таблиця 1

**Динаміка та структура сукупних витрат
домогосподарств України у 2010–2016 рр., %***

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9	93,2
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1	49,8
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3	2,9
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5	40,5
в т. ч.							
одяг і взуття	6,0	5,7	6,1	5,9	6,0	5,7	5,6
житло, вода, електроенергія, газ та ін.	9,2	9,6	9,9	9,5	9,4	11,7	16,0
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0	1,7
охорона здоров'я	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	4,2
Транспорт	3,7	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7	3,6
зв'язок	2,7	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4	2,3
відпочинок і культура	1,8	1,9	2,0	2,1	1,8	1,5	1,4
Освіта	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0
ресторани та готелі	2,4	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,2
різні товари і послуги	2,3	2,4	2,6	2,6	2,7	2,7	2,5
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1	6,8

* Складено та розраховано за даними [3]

Аналізуючи таблицю 1, можна зробити висновки, що вітчизняні домогосподарства витрачають найбільшу частину свого доходу на задоволення фізіологічних потреб. Так, більша частина всіх витрат спрямовано на придбання продуктів харчування (49,8–53,1%), витрати на

одяг та взуття складають близько 6% всіх витрат. Така особливість фінансової поведінки домогосподарств України зумовлена низьким рівнем доходів та необхідністю задоволення першочергових потреб пов'язаних із життєдіяльністю домогосподарств.

Окрім того, значна частина ресурсів витрачається на придбання непродовольчих товарів та отримання, близько 40,5% загального доходу. Щодо витрат домогосподарств на освіту та відпочинок, то вони є доволі незначними й становлять відповідно 1 – 2,1%. Також незначна частка спрямовується і на охорону здоров'я, не більше 4,2%.

Враховуючи вищенаведені дані, можна зробити висновок про спрямованість споживчої поведінки вітчизняних домогосподарств на задоволення потреб у харчуванні, одязі та взутті, що вказує на низький рівень добробуту.

Останніми роками в Україні дещо зростає частка видатків домогосподарств, що припадає на оплату послуг. Однак більшою мірою це пов'язано не з покращенням якості чи асортименту наданих послуг, а з підвищенням цін і тарифів на них. Частка витрат на проживання в готелях та відвідування ресторанів є доволі низькою і не перевищує 2,0 – 2,5% від загальної суми сукупних витрат в місяць, що становить в середньому 40 – 80 гривень.

Витрати на транспорт, до яких відносять витрати на придбання нових транспортних засобів та тих, які були у користуванні, запчастини до них та спеціалізовані засоби по догляду за ними, які не використовуються на постійній основі, послуги, що надаються населенню різними видами транспорту також доволі незначні та не перевищують 4,3% від загальних витрат.

Як бачимо з таблиці 1, проаналізовані показники споживчих витрат дають підстави зробити висновки, що життєвий рівень домогосподарств України за останні роки майже не змінився.

Неспоживчі грошові витрати включають поточні затрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства, грошову допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на будівництво та капітальний ремонт житла та господарських будівель, на купівлю свійських тварин та багаторічних насаджень для особистого підсобного господарства, на придбання цінних паперів, сплату аліментів, обов'язкових податків (крім оподаткування доходів фізичних осіб), а також інші грошові витрати, які не згадувалися раніше. Оцінка динаміки неспоживчих витрат домогосподарств вказує на тенденцію їх зниження від 10,1% у 2010 р. до 6,8% у 2016 р., що можна пояснити низьким рівнем доходів населення.

Можна зробити висновок що, споживча поведінка населення спрямована на продукти харчування та товари першої необхідності, на

оплату житлово-комунальних послуг. Витрати домогосподарств на освіту, відпочинок та культуру, охорону здоров'я є інвестиціями у розвиток людського потенціалу, однак ці групи витрат в Україні є доволі низькими. Особливістю споживчої поведінки вітчизняних домогосподарств є обмеження витрат на відпочинок та задоволення соціально-культурних потреб членів домогосподарств. Це зумовлено недостатнім рівнем доходу домогосподарств.

Отже, на нашу думку, з метою покращення фінансової поведінки домогосподарств доцільно на загальнодержавному рівні розробити заходи спрямовані на підвищення економічної активності громадян та зростання рівня трудових доходів населення.

Література:

1. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2010. 431 с.

2. Проданова І.І., Болонна М.В. Оцінка доходів і витрат домогосподарств України в сучасних економічних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 617–622.

3. Структура сукупних витрат домогосподарств. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm (дата звернення 10.04.2018)

Білан Олександр Анатолійович

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Із часів незалежності України розпочався процес формування та розвитку відповідної фінансової системи держави однією із ключових ланок якої є місцеві бюджети. Місцеві бюджети активно впливають на соціальні і економічні процеси в адміністративно-територіальних одиницях, створюють спроможність для розв'язання загальнодержавних проблем на місцевому рівні та підвищення рівня життя громадян. Водночас, найбільш актуальним питанням сьогодення є нестача фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх дохідних джерел, що останнім часом набуло загальнодержавної проблеми. Саме тому, забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів у місцевих бюджетах можливе лише в результаті проведення реформ у системі оподаткування та створення нових інституційних

моделей ефективного функціонування органів місцевого самоврядування [2].

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, доходи місцевих бюджетів включають:

– податкові надходження – обов’язкові платежі, які сплачуються платниками податків і зборів та надходять до бюджетів різних рівнів відповідно до податкового законодавства;

– неподаткові надходження – доходи, що одержує держава від власності, підприємницької діяльності, фінансових санкцій та інших доходів, що не відносяться до обов’язкових податків, зборів та платежів;

– доходи від операцій з капіталом – доходи бюджету у вигляді надходжень від продажу основного капіталу, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів;

– трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [1].

На сьогоднішній день в Україні найбільшу питому вагу в структурі доходів місцевих бюджетів займають податкові надходження, а також трансферти. Розподіл податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами є таким, що не лише не сприяє самостійності органів місцевої влади та фінансовій незалежності від держави, а й відбувається надмірне вилучення з регіонів податкових надходжень у вигляді податку на прибуток, ПДФО, ПДВ та інших податків і зборів. Внаслідок такого вилучення у органів місцевої влади і управління відсутня зацікавленість у пошуку резервів зростання надходжень до місцевих бюджетів.

Проблема зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел наразі потребує особливої уваги, адже не зважаючи на здійснення бюджетної децентралізації з 2015 року щорічні нововведення у сфері наповнення місцевих бюджетів не можна назвати логічними та ефективними. Для прикладу, при запровадженні надходження до місцевих бюджетів 10% податку на прибуток підприємств реального сектору економіки, закріплено розщеплення ПДФО у розмірі 25% у доходи державного бюджету. Таким чином, під егідою бюджетної децентралізації уряд однією «рукою» надає додаткові джерела надходжень до місцевих бюджетів, а іншою – забирає. Водночас, бюджетна децентралізація передбачає зростання доходів місцевих бюджетів та відповідно зростання повноважень з дотриманням принципу субсидіарності. Такий підхід сприятиме зацікавленості місцевих органів влади в розбудові економіки на принципах ефективності та самостійності і дозволить забезпечити

необхідну відповідальність й підзвітність місцевих органів влади перед суспільством [3, с. 46].

На нашу думку, у сфері реформування системи оподаткування необхідно звернути увагу на поєднання прогресивної та пропорційної шкали оподаткування. Оскільки переважання пропорційного оподаткування створює нерівномірне податкове навантаження на платників податків та порушує принцип нейтральності в оподаткуванні. Вважаємо, що оптимальним є варіант забезпечення наповнення місцевих бюджетів у пропорції 50% усіх податків і зборів, які сплачуються платниками по території конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Основними проблемами у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні є:

- низький рівень адміністрування місцевих податків і зборів;
- переважання міжбюджетних трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів;
- недосконалість системи короткострокового планування доходів місцевих бюджетів та нереалістичність планових показників доходів бюджету, що створює ризики виконання дохідної частини місцевих бюджетів.

Основними напрямками розв'язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є:

- посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць;
- запровадження прогресивної системи оподаткування;
- удосконалення системи розподілу міжбюджетних трансфертів та реформування місцевого оподаткування.

Для посилення фінансової незалежності місцевих органів влади перспективним напрямом дослідження є визначення шляхів збільшення фіскальної ролі місцевих податків і зборів із врахуванням досвіду європейських країн.

Література:

1. Щербань О. Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/napryami-udoskonalennya-formuvannya-dohodiv-mistsevih-byudzhetiv>
2. Проценко Ю. М. Проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів. *Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління*. Том 15. Вип. 1. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/93966>
3. Сидор І. П. Податковий і неподатковий механізми наповнення місцевих бюджетів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 9. С. 41 – 48.

Білик Валентин Тарасович
ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПДФО В КОНТЕКСТІ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО І МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

У сучасних умовах у доходах місцевих бюджетів провідне значення мають загальнодержавні джерела надходжень, які пропорційно розподіляються за різними рівнями місцевих бюджетів. Частка переданих загальнодержавних доходів коливається на рівні 55 – 60%, серед них найбільшу частку займають саме загальнодержавні податки і збори (податок на доходи фізичних осіб та акцизний податок).

Динаміка доходів зведеного бюджету України у період 2013 – 2016 рр. демонструє поступове зростання показників з 442,79 млрд. грн. до 782,86 млрд. грн., приріст за даний період склав 340,07 млрд. грн. Тенденцією до зростання показників характеризуються податкові надходження зведеного бюджету – на 296,81 млрд. грн. (з 353,97 млрд. грн. до 650,78 млрд. грн.). У складі податкових надходжень частка ПДФО коливається в межах 19,69% – 21,32% відповідно по роках. Абсолютні значення ПДФО за період, що аналізується зросли з 72,15 млрд. грн. до 138,78 млрд. грн. (їх приріст становив 0,94 млрд. грн.). Так, якщо у 2013 – 2014 рр. обсяг ПДФО був близьким за значенням, то у 2015 – 2016 рр. відмічено значне їх зростання [2].

Зокрема, у 2015 р. величина ПДФО, мобілізованого до зведеного бюджету, становила 99,98 млрд. грн. проти 75,20 млрд. грн. у 2014 р. (зростання склало 24,78 млрд. грн.), а у 2016 р. – 138,78 млрд. грн. (більше на 38,8 млрд. грн. у порівнянні з 2015 р.). Зазначене зростання показників ПДФО було обумовлено запровадженням з липня 2014 р. оподаткування доходів фізичних осіб у вигляді процентів і з серпня 2014 р. – справляння військового збору, а також підвищення ставки оподаткування пасивних доходів фізичних осіб та розширення бази оподаткування військовим збором у 2015 р. сприяло збільшенню доходів державного бюджету за рахунок надходжень військового збору на 6,62 млрд. грн., доходів фізичних осіб у вигляді процентів – на 6,92 млрд. грн. Зростання показників надходження ПДФО до зведеного бюджету у 2016 р. зумовлено підвищенням рівня базової ставки податку з 15% до 18%. За оцінкою Рахункової палати, підвищення з 15% до 18% основної ставки ПДФО і розширення бази нарахування податку за рахунок скасування єдиного соціального внеску для найманих працівників збільшило в 2016 р., порівняно з попереднім роком, надходження ПДФО на

6 млрд. грн. Водночас зменшення середньої кількості працівників на 2,4% скоротило надходження цього податку на 0,6 млрд. грн.

До 2012 р. ПДФО в повному обсязі надходив до місцевих бюджетів і виступав закріпленим видом доходів, які враховувались при визначенні міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам. З 2012 р. ПДФО розподіляється у певних пропорціях між державним і місцевими бюджетами. Так, першочергово дані пропорції склали 50% / 50% від обсягу податку, мобілізованого на території міста Києва (до бюджету міста Києва та державного бюджету). З 2015 р. до загального фонду державного бюджету зараховуються 25% податку, що сплачується на відповідній території України, та 60% – на території міста Києва.

Підтвердженням законодавчих змін послужила вітчизняна практика мобілізації ПДФО до державного та місцевих бюджетів. Зокрема, співвідношення частки ПДФО у структурі бюджетів різних рівнів за період 2013 – 2016 рр. суттєво відрізняється. Якщо у 2013 – 2014 рр. у державному бюджеті вона становила 10,49% та 16,82%, то у наступних 2015 – 2016 рр. вона суттєво зросла і складала 45,07% та 43,09% відповідно. Відтак частка ПДФО місцевих бюджетів у структурі цього податку зведеного бюджету скоротилася і у 2016 р. пропорції розподілу ПДФО були практично близькими за значеннями 43,09% / 56,91% [3, с. 81].

Отже, в Україні є значні приховані резерви сплати податку на доходи фізичних осіб, пов'язані із достатньо вагомим тіньовим сектором економіки, який дозволяє приховувати доходи громадян від оподаткування. Щоб прокоментувати зазначене звернемося до наступних фактів вітчизняної практики.

У листопаді 2012 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» № 4025–VI. Відтак, сутність таких «змін» полягає у тому, що відбувається суттєве пом'якшення відповідальності за податкові правопорушення. Внесені зміни до ст. 212 та 212–1 Кримінального кодексу України, відповідно до яких максимальна санкція за ухилення від сплати податків у вигляді 10 років позбавлення волі замінені грошовим штрафом, нехай і досить великим. При цьому загальновідомо, що кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків існує у тих країнах, де рівень добровільності сплати податків, взагалі рівень податкової культури значно вищий ніж в Україні. США найбільш показова в цьому плані країна [1, с. 51].

Таким чином, із внесеними змінами щодо кримінальної відповідальності, сьогодні існує реальна можливість уникнути кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків і, в першу

чергу, в особливо великих розмірах. Для цього тепер достатньо компенсувати збитки державі «в повному обсязі».

Легальна мінімізація податкових зобов'язань по сплаті податку на доходи фізичних осіб обумовлена недоліками самого механізму справляння податку та прогалинами вітчизняного податкового законодавства. Шляхом штучної маніпуляції податковим статусом джерела доходу найбагатші громадяни країни здійснюють мінімізацію своїх податкових зобов'язань. Саме тому, сьогодні на порядку денному стоїть боротьба із тіншовим сектором економіки, задля забезпечення поступального соціально-економічного розвитку країни та виходу із економічної та політичної кризи.

Література:

1. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.
2. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у 2013 – 2017 рр. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.
3. Сидор І. П. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 75 – 87.

Будняк Дмитро Васильович
ст. гр. групи Фм-11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доц. Горин В. П.

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Згідно з положеннями Податкового кодексу України загальнодержавні податки і збори є обов'язковими до сплати на усій території України, крім особливих випадків, визначених податковим законодавством. В свою чергу, місцеві податки та збори є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад і встановлюються відповідно до переліку й у межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад [1].

Нормами Податкового кодексу України (с. 9) встановлено 7 загальнодержавних податків і зборів. В свою чергу, відповідно до Бюджетного кодексу України, яким проведено розподіл доходів між державним і місцевими бюджетами, до місцевих бюджетів надходить наступні 5 загальнодержавних податків (частково чи повністю) [2]:

1. 75% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) з наступним розподілом: 15% в обласні бюджети; 60% в бюджети міст обласного значення, районні бюджети, ОТГ (виняток бюджет м. Києва – 40%);

2. податок на прибуток підприємств, який надходить до місцевих бюджетів розподіляється таким чином:

– 10% податку на прибуток підприємств (крім ППП державної власності і ППП комунальної власності) надходить в обласний бюджет і бюджет м. Києва);

– 100% податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності в усі місцеві бюджети;

3. Акцизний податок в складі місцевих бюджетів – це:

– 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів надходить у всі місцеві бюджети, крім обласних і районних;

– 13,44% акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального надходить у всі місцеві бюджети, крім обласних і районних. Проте, з 2020 року 100% акцизного податку з пального відповідно до норм Бюджетного кодексу зараховуватиметься до спеціального фонду державного бюджету.

4. Рентна плата надходить до місцевих бюджетів у наступних пропорціях:

– в повному обсязі до місцевих бюджетів (крім обласних і районних) надходять: рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів

– до обласних бюджетів і бюджету м. Києва надходить: 50% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування йде до обласних бюджетів і бюджету м. Києва; 45% рентної плати за спеціальне використання води; 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення; 100% плати за використання інших природних ресурсів;

– рентна плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу, та газового конденсату: 1% - бюджети міст районного значення, сільські та селищні бюджети; 2% обласні і районні бюджети; 3% - бюджети міст обласного значення і ОТГ;

5. Екологічний податок єдиний загальнодержавний податок, який надходить спеціального фонду місцевих бюджетів і зараховується в таких пропорціях: 25% до бюджетів міст обласного значення, міст районного значення; сільських, селищних, бюджетів ОТГ; 30% до обласних бюджетів і 55% до бюджету м. Києва [3].

Доходи місцевих бюджетів у частині загальнодержавних податків і зборів є величиною, на яку місцева влада не має безпосереднього впливу, оскільки елементи податків і зборів (ставка, база оподаткування, податкові пільги тощо) та пропорції розподілу надходжень цих податків закріплюються в законодавстві централізовано [4]. Хоча заходи опосередкованого впливу, які може проводити місцева влада в напрямку створення робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості території, контролю за використанням природних ресурсів тощо, здатні забезпечити зростання доходів місцевих бюджетів в цілому.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI Дата оновлення 22.03.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. Дата оновлення 07.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Джерела доходів місцевих бюджетів. 2018 рік. URL: <http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/>
4. Податкові джерела доходів місцевих бюджетів URL: <http://ngoipr.org.ua/blog/podatkovyi-dzherela-dohodiv-mistsevyh-byudzhetyv/>

Бурко Христина Вікторівна
ст. гр. групи ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гуналовська М.Б.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ : СУТНІСТЬ, НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Посилений інтерес до проблем людини, спрямованість на всебічний захист її прав і свобод, забезпечення гідних умов життя та задоволення потреб є обов'язковими ознаками сучасної цивілізованої країни.

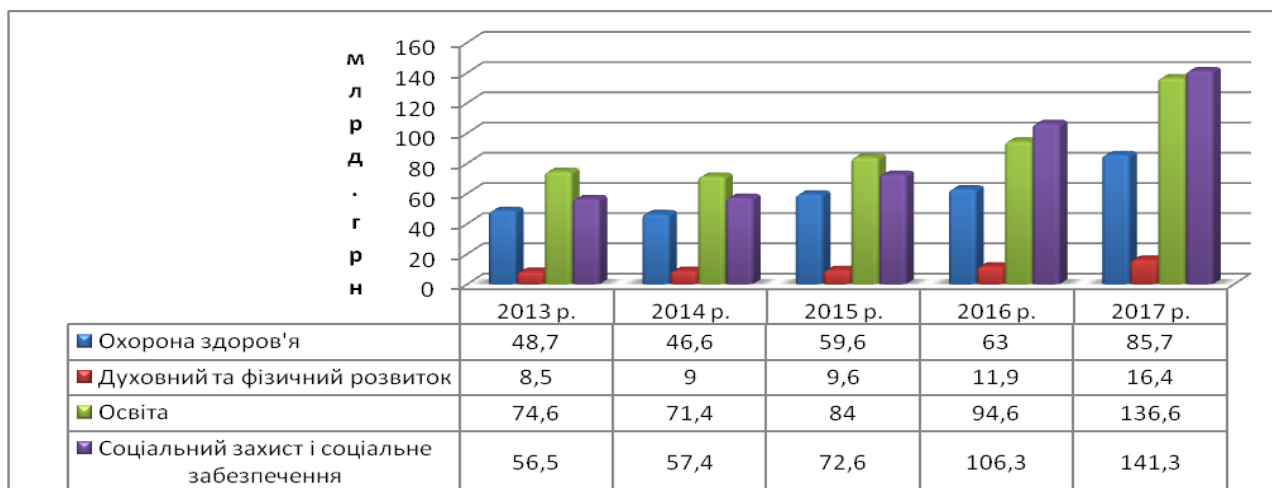
Однак, на сьогодні населення виявляється недостатньо фінансово спроможним самостійно задовольняти свої соціальні потреби. Отже, вирішення проблеми фінансового забезпечення соціальних гарантій населення стає однією з основних функцій держави.

Основними джерелами фінансування соціальних видатків держави в Україні є ресурси державного і місцевих бюджетів, а також кошти фондів державного соціального страхування. За рахунок яких здійснюються видатки на фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, духовного та культурного розвитку.

Вагому роль у задоволенні потреб громадян відведено видаткам, що здійснюються із місцевих бюджетів, на них покладено основну відповідальність за належне функціонування системи соціального захисту, соціальної сфери, житлово-комунального господарства (рис. 1).

Як видно з рис.1, найбільше видатків соціального характеру здійснюється на сферу соціального захисту та соціального забезпечення (141,3 млрд. грн. у 2017 р.). Це явище є наслідком невдалої соціально-економічної політики останніх десятиліть, що супроводжувалася різким зниженням трудових доходів громадян, збільшенням масштабів безробіття, зростанням бідності працездатного населення. У таких реаліях соціальні трансферти дають змогу частково знизити гостроту соціальних проблем та забезпечити найбільш злиденим верствам населення матеріальний добробут на рівні мінімальних державних стандартів. Вагому частку коштів видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення спрямовують на систему субсидювання.

Рис. 1. Динаміка видатків місцевих бюджетів на соціальну сферу у 2013–2017 рр.*

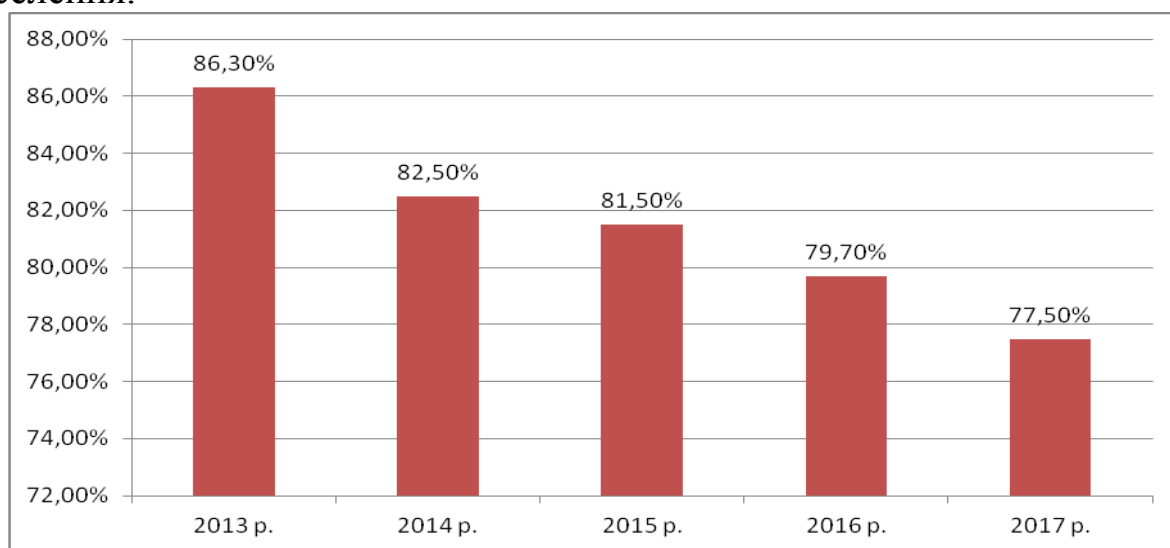
*Складено автором за [1]

Друге місце по обсягу фінансування займає освіта, протягом останніх 5 років на яку виділялось не менше 71,4 млрд. грн. Важлива роль цієї сфери полягає у задоволенні запитів населення на освітні послуги та спеціалізації на підготовці кваліфікованих кадрів, а також рівень освіти виступає одним з найважливіших показників добробуту країни.

Не менш вагомою серед спектру суспільних послуг, які фінансуються з місцевих бюджетів є сфера охорони здоров'я. Видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я (85,7 млрд. грн. у 2017 р.), направляються на забезпечення населенню гарантованого рівня медичних послуг, профілактичні заходи тощо.

Щодо фактичних обсягів фінансування галузі культури (не більше як 16,4 млрд. грн протягом 2013-2017 рр.), то вони значно менші за мінімально необхідні для забезпечення її належної роботи, навіть певне збільшення видатків впродовж останніх років не принесло суттєвих зрушень у питанні забезпечення реалізації культурних інтересів суспільства. Успадковані з радянських часів принципи діяльності закладів культури нежиттєздатні в умовах утвердження ринкових відносин і засвідчують невідповідність культурного продукту потребам суспільства.

Обсяг видатків соціального спрямування займає вагому частину у структурі видатків місцевих бюджетів. Упродовж 2013–2017 років частка видатків соціального спрямування становила не менше 77,5% (рис. 2). Таке явище зумовлене необхідністю забезпечення суспільного добробуту населення.

Рис. 2. Частка видатків соціального спрямування у видатках місцевих бюджетів у 2013–2017 рр.*

*Складено автором за [1]

Проаналізувавши практику здійснення видатків соціального спрямування, виділимо наступні характерні їй недоліки:

– низька ефективність. Проте, запровадження програмно-цільового методу бюджетування дає змогу, відповідно до програм, ефективніше планувати здійснення видатків соціального спрямування, аніж робити це на основі врахування фактичних видатків за попередні роки;

– недосконала система управління галузями соціальної сфери. Розпорошення управлінських функцій між різними рівнями та структурами виконавчої влади, яке часто призводить до дублювання функцій соціального захисту окремих категорій населення;

– непрозорість формування міжбюджетних відносин, що призводить до нецільового використання фінансових ресурсів та їх неефективного використання;

– низька адресність соціальних програм. Багато передбачених законодавством соціальних допомог не спрямовуються чітко тим категоріям населення, що дійсно їх потребують. Це значно знижує ефективність використання бюджетних коштів, призводить до соціальної нерівності у користуванні послугами системи соціального захисту та соціального забезпечення.

Виникає необхідність вдосконалення практики здійснення видатків місцевих бюджетів соціального призначення за такими основними напрямками:

- вдосконалення порядку планування й прогнозування видатків місцевих бюджетів соціального призначення;
- диверсифікація методів використання коштів на задоволення соціальних потреб;
- підвищення ефективності управлінських рішень у царині соціальної політики;
- посилення адресності соціального захисту населення через коригування системи соціальних виплат;
- реформування соціальних пільг, їх кількості та обсягів;
- вдосконалення порядку оцінювання ефективності видатків місцевих бюджетів соціального призначення, урахування його результатів в оперативному та перспективному управлінні бюджетом.

Отже, збільшення обсягів видатків місцевих бюджетів соціального спрямування, несе здебільшого негативний характер, аніж користь. Це призводить до формування залежності населення від матеріальної допомоги, наданої за рахунок бюджетних коштів. Як результат, незважаючи на зростання обсягів та темпів видатків, що спрямовуються як із Державного, так і з місцевих бюджетів, позитивних змін у якості життя більшої частини населення держави не спостерігається. Продовжуючи дотримуватись цієї стратегії, позитивні зміни матимуть лише тимчасовий характер, а негативні – довгостроковий. Система соціальної допомоги населенню не відповідає потребам сьогодення. Це, в першу чергу, пов'язано з розпорошуванням коштів на виплату допомоги окремим групам населення без якісного урахування їх доходів та реального соціального стану.

Література:

1) Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>. (дата звернення 17.04.2018)

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Під фінансовим ринком розуміється механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, окремими міжнародними фінансовими інституціями [2]. Розвиток, становлення та функціонування фінансового ринку України є необхідною передумовою для розвитку інших секторів економіки держави. Тому, на даному етапі гостро стоїть завдання забезпечення внутрішніх умов для створення конкурентоспроможного та стабільного фінансового ринку.

Сьогодні найактивнішими інституційними учасниками фінансового ринку України виступають комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі, оскільки саме вони складають найбільшу частку фінансових ресурсів і мають безпосередній вплив на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат і добробут населення.

Варто зауважити, що всі складові фінансового ринку мають деякі проблеми, які потребують негайного врегулювання та вирішення. Так, наприклад, незважаючи на те, що банківський сектор є найбільшою частиною фінансового ринку України з активами, які становлять майже 90% активів усіх фінансових посередників тут виникає ряд проблем, зокрема: низька якість банківських активів; зниження ліквідності банківських активів; низька довіра до банківської системи серед населення; недосконала та нестабільна нормативно-правова база в державі; високий ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться НБУ.

Крім цього проблеми виникають і в діяльності небанківських фінансових посередників і в функціонування фондового ринку. Недосконалість нормативно - правової бази, відсутність уніфікованих стандартів корпоративного управління, недосконалість заходів щодо захисту прав інвесторів та акціонерів, нерозвинена фінансова та фондова інфраструктура, непрозорість і неповнота інформації про функціонування підприємства – все це є перепонами на шляху активного розвитку вітчизняного фондового ринку.

У діяльності страхового ринку також виникають деякі труднощі. Так, Козоріз Г. Г. зазначає, що не дивлячись на те, що страховий ринок України і пройшов стадію формування, але він і досі знаходиться на

початковому етапі свого розвитку [4]. За оцінками експертів, покриття страхового поля в Україні становить 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 90 відсотків. Це свідчить про наявність в Україні великих невикористаних резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності функціонування національної економіки.

Цілком очевидним стає те, що за умов посилення відкритості української економіки щораз більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності вітчизняного страхового ринку та реформування страхової галузі. Водночас, рівень її розвитку не відповідає зростаючим потребам національної економіки та масштабам реформ у соціальній сфері. У структурі ВВП частка страхового ринку є не виправдано малою і становила у 2010-2016 рр. близько 1%, у той час як середньосвітовий показник – 7% [3]. Така ситуація є наслідком недооцінювання вагомості суспільної ролі, яку може і повинно відігравати страхування в Україні, і яку воно відіграє в розвинених країнах.

Враховуючи, вище зазначені проблеми в Україні необхідно провести ряд заходів, які б позитивно вплинули на розвиток фінансового ринку. Сюди можна віднести наступні:

- відновлення довіри з боку населення до банківських установ;
- вирішення питання реструктуризації кредитів;
- посилення системи захисту прав інвесторів і споживачів шляхом впровадження відповідної законодавчої бази;
- моніторинг діяльності фінансових установ з боку регуляторів задля своєчасного виявлення проблемних питань у поточній роботі фінансових установ та своєчасного реагування на них;
- ліквідація усіх неплатоспроможних банківських установ;
- створення сприятливого інвестиційного клімату, шляхом досягнення політичної стабільності та визначення чітких правил ведення бізнесу;
- створення сприятливих передумов для появи нових фінансових інститутів, інструментів і послуг.
- створення умов для розвитку інфраструктури страхового ринку;

Отже, фінансовий ринок є життєво важливим фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної економіки України. Звичайно, сучасний етап розвитку фінансового ринку України є досить складним, проте саме такий період є сприятливим для впровадження інновацій і радикальних методів щодо всього його реформування.

Література:

1. Базилевич В. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2009. № 12. С. 5–12.
2. Василик О. Д. Теорія фінансів : навч. посібник / Київ. Центр навч. літ., 2005. 480 с.

3. Вірбулевська О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку регіонів України. URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/143.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/143.pdf). (дата звернення 17.04.2018).

4. Козоріз Г. Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів. *Регіональна економіка*. 2013. № 1. С. 26–34.

5. Опарін В. М., Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологічні засади визначення, кількісні параметри та напрями його нарощування. *Фінансова політика та податково-бюджетні важелі реалізації*. 2008. Том 1. С. 77–98.

Бучок Віталій Миронович

ст. гр. групи ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шулюк Б.С.

ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

У сучасному суспільстві процес здійснення державного запозичення відіграє важливу роль в управлінні фінансовою системою України. Оскільки в країні не вистачає власних фінансових ресурсів, то запозичення виступають основою формування фінансових відносин у державі. Позикові відносини стосуються кожної сфери фінансової системи, в тому числі і державних фінансів [6, с. 231].

У результаті здійснення державних запозичень виникає державний борг, який представляє собою сукупність заборгованостей держави підприємствам, фінансовим установам, іншим державам, міжнародним фінансовим інститутам. Головним результатом проведення державної політики запозичень на внутрішньому ринку є перерозподіл грошових коштів всередині країни. Основною причиною, яка викликає необхідність використання грошових коштів, залучених на внутрішньому ринку, є дефіцит державного бюджету. В умовах дефіциту фінансових ресурсів держави, відсутності додаткових джерел наповнення дохідної частини державного бюджету виникає необхідність у позикових коштах, які супроводжуються зростанням державної заборгованості, що може загрожувати дефолтом в країні [3].

У таблиці 1 представлено динаміку державних запозичень в розрізі внутрішніх та зовнішніх у період 2010-2016 рр. Дані таблиці 1 демонструють в цілому зростання державних запозичень у період 2010-2016 рр. на 183,3 млрд. грн. (з 124,3 млрд. грн. до 307,7 млрд. грн.). Хоча за окремими роками відмічено їх зменшення. Так у 2011 р. проти 2010 р.

обсяг державних запозичень скоротився на 43,6 млрд. грн. і склав 80,7 млрд. грн. Зменшення обсягу державних запозичень також відбулося у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. на 88,7 млрд. грн.

Причиною такої ситуації, за звітними даними Рахункової палати України [4], слугувало неповне здійснення запланованих видатків і надання кредитів при перевиконанні доходів, що спричинило виконання державного бюджету за 2015 р. з дефіцитом, меншим від затвердженого його граничного розміру на 40,5% і передбаченого планового обсягу на 42,6%. Фактично за 2015 р. державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 45,16 млрд. грн., або 57,4% плану. Дефіцит державного бюджету у 2015 р. на 32,88 млрд. грн., або 42,1% менше від дефіциту бюджету у 2014 р.

Таблиця 1

Динаміка державних запозичень у період 2010–2016 рр., млрд. грн.*

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Темп приросту,%
Державні запозичення, всього, в тому числі:	124,3	80,7	109,8	160,9	322,6	233,9	307,7	183,3
внутрішні запозичення	70,0	53,4	66,8	109,0	227,6	99,0	246,4	176,4
у% до загального обсягу	56,31	66,17	60,84	67,74	70,55	42,32	80,1	–
зовнішні запозичення	54,3	27,3	43,0	51,9	95,0	134,9	61,3	7,0
у% до загального обсягу	43,69	35,83	39,16	32,26	29,45	57,68	19,9	–

*Складено автором на основі даних [1; 2; 5]

У структурі внутрішніх та зовнішніх запозичень за аналізований період перевага надалася внутрішнім запозиченням, які перевищували 50-60% усіх державних запозичень, лише у 2015 р. ця частка скоротилася до 42%. Динаміка абсолютних показників внутрішніх запозичень вказує на їх зменшення у період 2011 р. проти 2010 р. на 16,6 млрд. грн. з наступним зростанням у 2012-2014 рр. на 174,2 млрд. грн. (з 53,4 млрд. грн. до 227,6 млрд. грн.). У 2015 р. відбулося чергове скорочення обсягів залучення внутрішніх запозичень на 128,6 млрд. грн. (більше як у два рази). Проте, уже у 2016 р. – чергове зростання обсягу внутрішніх запозичень на 147,4 млрд. грн. або у 2,5 рази, абсолютний показник внутрішніх запозичень становив 246,4 млрд. грн. Збільшення обсягу державних внутрішніх запозичень обумовлено необхідністю фінансування дефіциту державного бюджету.

У 2015 р. на внутрішньому ринку розміщено державних цінних паперів на суму 98,98 млрд. грн., що на 24,8% менше планового обсягу. Зокрема, надходження від розміщення цільових облігацій внутрішньої державної позики для надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (41,5 млрд. грн.), додаткової капіталізації Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (29,7 млрд. грн.) і публічного акціонерного товариства акціонерний банк «Укргазбанк» (3,84 млрд. грн.) становили загалом 75,37 млрд. грн., або 75,8% внутрішніх запозичень. Сума облігацій внутрішньої державної позики в обігу за 2015 р. зросла на 10,4% – до 505,17 млрд. грн. При цьому обсяг цих облігацій у власності Національного банку України збільшився з початку року на 22,6% – до 389,93 млрд. грн., а їх частка в загальному обсязі облігацій, що перебували в обігу, з 69,0% – до 75,12%. Тобто, як і в попередні роки, основним кредитором державного бюджету на внутрішньому ринку державних запозичень залишався Національний банк України, який придбав облігації внутрішньої державної позики на вторинному ринку [4].

Державні внутрішні запозичення за 2016 р. становили 246,4 млрд. грн., з яких 129,2 млрд. грн. становили випуски облігацій внутрішньої державної позики для:

- капіталізації ПАТ КБ «Приватбанк» (107,0 млрд. грн.);
- капіталізації ПАТ «Державний експортно-імпортний банк України» (9,3 млрд. грн.);
- надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (7,9 млрд. грн.);
- капіталізації ПАТ «Державний ощадний банк України» (5,0 млрд. грн.);
- 117,2 млрд. грн. — безпосередньо для фінансування державного бюджету.

Державні запозичення безпосередньо впливають на соціально-економічну ситуацію в країні. Використання внутрішніх чи зовнішніх державних запозичень впливає на фінансову безпеку держави. Державні запозичення поступово трансформуються в державний борг, а його рівень з кожним роком стає все більш загрозливим для економіки країни. Проблема підвищення відношення рівня державного боргу до ВВП стосується не лише України, але й країн з розвиненим рівнем економіки.

На нашу думку, зменшити негативний вплив державних запозичень необхідно шляхом підвищення ефективності їх використання у процесах розвитку національної економіки. Так, результативність державних запозичень підвищиться в реальному секторі економіки, оскільки залучення фінансових ресурсів у формі цільового кредитування або інвестування в процесах реалізації інвестиційного потенціалу в галузях матеріального виробництва та транспорту, інформаційних технологій

дозволить наростити надходження до бюджету, підвищити інвестиційну привабливість підприємств, знизити фінансові загрози.

Література:

1. Аналітична записка: Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh.

2. Аналітичний огляд стану державного боргу України та його вплив на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 року URL: http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf

3. Государственные финансы: учеб. пос. / под ред. В. Федосова, С. Огородника, В. Суторминой. Киев: Лыбидь, 1991. 276 с.

4. Звіт про результати аналізу звітності щодо державного та гарантованого державою боргу. Рахункова палата. 2017. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753206/Zvit_163_2017.pdf?subportal=m

5. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2016 рік. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-2702/>.

6. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1358/> (дата звернення 25.12.2017).

Василишин Віталій Анатолійович

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ФІНАНСОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ БОРГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Важливою складовою фінансової поведінки домогосподарств є боргова (кредитна) поведінка, під якою науковці розуміють діяльність членів домогосподарств, у процесі якої відбувається запозичення коштів на умовах терміновості, зворотності й платності [1, с. 94].

Насамперед зазначимо, що боргова поведінка українських домогосподарств характеризується суттєвою неоднорідністю: є індивіди, які охоче беруть гроші в борг для вирішення своїх поточних проблем. Такі громадяни позитивно ставляться до боргових зобов'язань, мають відносно високу схильність до ризику, прагнуть до швидкого покращення рівня свого добробуту. Інші, можливо, й хотіли б узяти кредит, однак побоюються, що не зможуть вчасно повернути його або ж вважають процентні ставки занадто високими. Проте є й такі, які принципово не беруть грошей в борг лише тому, що вважають, що мати борги – це

погано, а боргові зобов'язання вселяють відчуття економічної нестабільності та тривоги [2, с. 72].

Безперечно, кожна із перелічених вище груп має свої особливі мотиви запозичень або, навпаки, вагомі причини щодо небажання мати борги. Водночас кожна із зазначених груп має свої пріоритети або ж обмеження щодо максимально можливого розміру кредиту, величини відсоткових ставок та строків їхнього погашення. Відтак детальніше охарактеризуємо фінансово- психологічний портрет сучасного позичальника на основі аналітичного звіту «Закредитованість населення України 2016-2017» [3].

Так, згідно з даними регулярного дослідження ринку банківських послуг серед фізичних осіб, що здійснюється компанією GfK Ukraine, у 2016 році взяли позику в банках 8,8% дорослого населення України (віком старше 16 років). Фахівці розмаїтий спектр чинників, що впливають на високий рівень надмірної заборгованості населення в Україні об'єднали у такі основні групи:

- макроекономічні чинники (падіння реального індексу заробітної плати, коливання рівня безробіття тощо);
- вартість життя (зростання індексу споживчих цін і обмінного курсу зменшує купівельну спроможність населення, збільшуючи потребу в позиках);
- особисті несприятливі обставини, негативні випадки в житті тощо;
- загальне ставлення до погашення взятих боргів і підвищення рівня фінансової грамотності;
- минулі й поточні фінансові можливості сім'ї;
- низка чинників впливу з боку фінансових інституцій: недосконала стратегія запобігання ризику, зростання спектру пропонованих кредитних продуктів, конкуренція і добросовісна поведінка таких інституцій на фінансовому ринку, недостатнє регулювання цієї сфери з боку держави, підвищення ролі небанківських організацій на ринку кредитів, високий рівень затребуваності кредитних продуктів у суспільстві [3].

Як стверджують дослідники, головним джерелом отримання кредитів українцями традиційно були і продовжують залишатися банківські установи. Інші фінансові інституції є менш поширеними. Переважна частина позичальників сплачувала лише один кредит. ПриватБанк з великим відривом лідирує серед вітчизняних банків, у яких були відкриті кредити. Респонденти основними цілями одержуваних позик називали оплату щоденних витрат, придбання побутової техніки та електроніки.

За твердженням організаторів проведеного дослідження, кредити відкривалися переважно в гривні, і лише 1% позичальників відкрили кредити в іноземній валюті. Основною формою отримання кредиту було відкриття кредитної лінії, без вимоги застави. При цьому лівову частку кредитів населення отримало терміном до 3 років.

В аналізованому періоді середня сума кредиту становила 10746 гривень, а середня сума поточної заборгованості - в середньому 6000 гривень за кредит [3]. У переважній більшості випадків не було ніяких затримок у виплаті кредитів. Зазвичай кредит погашався відповідно до графіка, узгодженого з банківською установою.

У більшості випадків (65%) респонденти стверджували, що їхнього доходу було достатньо для погашення кредиту. Водночас, значна частина (40%) позичальників зауважили, що їм доводилося економити на додаткових витратах (наприклад, подорожі, розваги, подарунки, хобі, паливо, послуги салону краси, придбання нового одягу, взуття тощо).

Варто зазначити, що лише 35% опитаних респондентів вказали, що позичали гроші у приватних осіб. Більша частина з них була погашена упродовж останніх двох років, причому у цих ситуаціях переважали безвідсоткові позики у родичів, друзів, знайомих, роботодавця. Найчастіше респонденти стверджували, що позичали гроші у фізичних осіб (в основному, 1-2 рази на рік, в гривнях, на безвідсотковій основі) на суму від 250 до 2500 грн. Такого роду позики, за твердженням позичальників, використовувалися в основному для здійснення щоденних витрат, медичних цілей, погашення іншого кредиту, купівлі побутової техніки. Зазвичай погашення таких кредитів відбувалося без затримок, із середньомісячними виплатами до 1000 грн., більша частина позик становила менше 3000 грн. Принагідно зазначимо, що значна частина тих, хто позичав гроші у фізичних осіб (48%), стверджувала, що доходу сім'ї було достатньо, щоб погасити кредит, також 38% таких позичальників зауважили, що їм довелося заощаджувати на додаткових витрат (наприклад, подорожах, розвагах, купівлі подарунків, хобі тощо) [3].

Опитування продемонструвало, що люди віком 30-39 років більш схильні позичати більше, а самозайняті особи частіше використовують неофіційні кредити для покупки побутової техніки. Безробітні особи, що не шукають роботу, погашають вищі суми заборгованостей фізичним особам. Висока частка витрат в доходах більше характерна для північних областей: тут майже 21% респондентів витрачають більше, ніж заробляють, і 31% витрачають більше на 75% свого доходу [3].

Що стосується залежності рівня витрат від освіти, то необхідно відмітити, що найвища частка витрат в доходах є притаманною для респондентів, які отримали початкову освіту.

Насамкінець зазначимо, що упродовж останніх 2-х років більшість опитаних погашали в основному один кредит, серед яких лівова частка була відкрита в Приватбанку. Кредити відкривалися в основному без застави. У разі необхідності заставного майна для забезпечення кредитів насамперед використовувалися придбані товари, транспортні засоби,

нерухомість, товари довгострокового користування (за винятком тих, які придбали), золото/ювелірні вироби.

Таким чином, можемо констатувати, що процес формування боргової поведінки українських домогосподарств проходить доволі швидкими темпами: знаходячись у відповідному соціумі, в котрому досить поширеною є активна кредитна поведінка, особа теж долучається до неї, залучаючи членів з інших соціальних груп, завдяки чому в сучасних умовах спостерігаємо динамічне поширення кредитної поведінки в українському суспільстві.

Література:

1. Шаманська О. С. Сучасні мотиви та тенденції реалізації кредитної поведінки домогосподарствами в Україні. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка"*. 2013. Вип. 22. С. 94-96.

2. Пиголенко І. В. Кредитна залежність – хвороба сучасного суспільства. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право: Збірник наукових праць*. 2010. № 1(5). С. 70-74.

3. Закредитованість населення України 2016-2017 : аналітичний звіт. URL: https://nabu.ua/images/tinymce/file/IFC_GfK_Over_ukr%20pdf.

Вороницька Єлизавета Олегівна

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ПРАКТИКА МОБІЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеве оподаткування є невід’ємним елементом та важливим інструментом функціонування та розвитку місцевого самоврядування, що значною мірою залежить від наявності фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування, необхідних для виконання покладених на них завдань. В умовах бюджетної децентралізації місцеві податки та збори повинні виступати ефективним джерелом для зміцнення ресурсного потенціалу місцевих бюджетів.

Як відомо, місцеві податки і збори – це платежі, які встановлюються місцевими органами влади і обов’язкові до сплати їх платниками на певній території. Тому важливим постає наявність ефективного механізму справляння місцевих податків і зборів, за рахунок яких формуються власні доходи місцевих бюджетів, і, в результаті, здійснюється фінансування бюджетних установ і організацій, повноважень органів місцевої державної

влади і самоврядування, підприємств і організацій, які належать до складу місцевого господарства тощо [4].

Однак в сучасних умовах місцеві податки та збори все ще не відіграють істотної фіскальної ролі у формуванні власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Оскільки, як свідчить вітчизняний досвід, органи місцевої влади мають все ж незначний вплив на встановлення ставок податків. Тому доцільним постає саме розширення прав органів місцевого самоврядування щодо самостійного встановлення місцевих податків та зборів, а також їхніх ставок та надання пільг в межах граничних розмірів, визначених законодавством України.

Згідно статті 10 Податкового Кодексу України до складу місцевих податків належать: податок на майно та єдиний податок, до місцевих зборів - збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [3].

Аналіз практики формування місцевих бюджетів показав, що місцеві податки і збори у 2016 р. акумульовано у сумі 42261 млн. грн., а їхня питома вага у структурі доходів місцевих бюджетів складала 24,8%, а у 2017 р. – 52584 млн. грн. і питома вага зменшилась до 22,8%. Тобто, у 2017 р., незважаючи на внесені до бюджетного законодавства зміни, все ж спостерігалася тенденція до зменшення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів України.

Основним за обсягом джерелом місцевих податків є платежі за використання землі, за рахунок яких у 2016 р. надійшло 23300 млн. грн., що на 57,3% більше, ніж у 2015 р, а у 2017 р. – 26380 млн. грн., що на 13,2% більше, ніж у попередньому році.

Попри кризові явища в економіці держави, впродовж останніх років продовжується зростання обсягів надходжень єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, який був другою за обсягом складовою місцевих податків і зборів. У 2016 р. такий податок надійшов до місцевих бюджетів у сумі 17167 млн. грн., що на 56,3% більше за обсяги надходжень у 2015 р. А у 2017 р. даного податку мобілізовано у сумі 23388 млн. грн., що на 36,2% більше, ніж у попередньому періоді [1]. Таке зростання відбулося, зокрема, через збільшення кількості платників податку – фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва. Іншою причиною збільшення обсягу цих надходжень стало віднесення до платників єдиного податку сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. У 2016 році з цього джерела надійшло 3540 млн. грн., у 2017 р. – 4270 млн. грн., що на 20,6% більше, ніж у попередньому бюджетному періоді.

Станом на 1 квартал 2018 р. обсяг місцевих податків і зборів становить 54932 млн. грн. (виконано на 35%), що вже є більшим на 4,5% ніж у 2017 р. [1].

Незважаючи на певні позитивні зміни у системі місцевого оподаткування в Україні, варто відмітити і певні недоліки, зокрема незначною залишається фіскальна роль місцевих податків і зборів; вузький перелік цих податків і зборів в порівнянні з іншими країнами; відсутність у органів місцевого самоврядування права самостійно запроваджувати власні податки і збори на своїй території; низька зацікавленість органів місцевої влади додатково залучати кошти від справляння місцевих податків і зборів; відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковим потенціалом території [2].

Отже, на сьогодні чинна в Україні система місцевого оподаткування потребує постійної модернізації. Адже метою запровадження місцевих податків і зборів, в першу чергу, є забезпечення необхідними фінансовими ресурсами органів місцевої влади для виконання покладених на них функцій та завдань. Значною мірою недосконалість системи місцевого оподаткування в Україні є наслідком неефективної системи адміністрування цих податків. Тому для стабільного нарощення їхніх обсягів необхідним є встановлення таких податків, які б змогли забезпечити не тільки незначні адміністративні витрати, але й також забезпечити достатній обсяг надходжень для створення надійного та стабільного джерела формування дохідної бази місцевих бюджетів.

Література:

1. Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік. *Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження»*, USAID. К., 2017. 92 с.

2. Вінницька О. А. Місцеві податки в доходах місцевих бюджетів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Вип.12. С. 254-257.

3. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

4. Федченко Т. В., Баранова Д. І. Аналіз змін законодавства України щодо складу місцевих податків. URL: <https://www.sworld.com.ua27/99.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Формування демократичної держави з розвинутою ринковою економікою вимагає рішучих кроків у проведенні реформ децентралізації бюджетної сфери в Україні. Загальною передумовою децентралізованих фінансів є функціонування інституту місцевого самоврядування. Реформування даної сфери пояснюється змінами пріоритетів витрачання державних коштів в напрямку якісного і вчасного задоволення потреб населення, максимального наближення надання суспільних благ до конкретного споживача. За таких обставин зростання ролі бюджетів об'єднаних територіальних громад є закономірним, що визначає актуальність дослідження проблем та перспектив їх розвитку в Україні.

Значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань розвитку й удосконалення місцевих бюджетів в Україні здійснили А. Є. Буряченко, В. Г. Дем'янишин, М. М. Єрмошенко, І. В. Запатріна, О. П. Кириленко, М. І. Крупка, М. І. Кульчицький, І. О. Луніна, Г. Б. Маркович, О. О. Молдован, К. В. Павлюк, Ю. В. Пасічник, О. О. Сунцова, В. М. Федосов, І. Я. Чугунов, та інші. В меншій мірі досліджені бюджети об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). З огляду на це, поглибленого вивчення потребують особливості формування бюджетів ОТГ та проведення бюджетного процесу на локальному рівні.

Впродовж 2014–2016 рр. в Україні відбулись значні зміни системи місцевого самоврядування, особливо в частині формування місцевих бюджетів та утворення новітнього суб'єкта місцевого самоврядування – ОТГ. Згідно п. 2 та 34 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) бюджети ОТГ є складовою частиною місцевих бюджетів [1]. Відтак, норми БКУ, що стосуються стадій бюджетного процесу на місцевому рівні, є спільними для усіх місцевих бюджетів, в тому числі поширюються і на бюджети ОТГ. Разом з тим, з метою стимулювання громад до добровільного об'єднання та забезпечення наповнення бюджетів ОТГ у БКУ визначено особливості формування бюджетів цих громад:

перелік доходних джерел бюджетів ОТГ визначено ст. 64 (загальний фонд), 69-1 (спеціальний фонд) та 71 (бюджет розвитку) БКУ [1]. Окрім цього до бюджетів ОТГ зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше цей податок зараховувався до районного бюджету. Загалом динаміка надходжень до бюджетів ОТГ випереджає темпи зростання

доходів по інших місцевих бюджетах. Надходження власних доходів бюджетів 366 ОТГ за 2017 рік зросли на 87% [2].

– за рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення власних повноважень, фінансуються делеговані державою видатки (на утримання закладів бюджетної сфери (перелік видатків визначено ст. 71, 89 і 91 БКУ). Джерелом фінансування видатків ОТГ є як вищезазначені доходи, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету. При цьому у бюджетах ОТГ також застосовується програмно-цільовий метод бюджетування [3].

– бюджети ОТГ мають прямі міжбюджетні відносини з держбюджетом. Згідно ст. 97, 99, 100, 102, 103 і 108 БКУ вони мають право на отримання базової дотації, освітньої й медичної субвенцій, субвенцій на формування інфраструктури тощо.

– бюджети ОТГ беруть участь у системі горизонтального бюджетного вирівнювання. Так, бюджети з рівнем податкоспроможності нижче 0,9 середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості отримують базову дотація (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9). Водночас, бюджети ОТГ, у яких рівень податкоспроможності вище 1,1 середнього показника по Україні частину (50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні) надходжень передають до держбюджету (реверсна дотація). У 2018 р. всі 665 ОТГ перейшли на прямі міжбюджетні відносини і отримують базової дотації на 1897 млн. грн. У 2016 році реверсна дотація була визначена по 23 бюджетах ОТГ, на 2017 рік – 48 бюджетах. У 2018 р. така дотація запланована на суму 503,1 млн. грн. по 107 бюджетах ОТГ [4].

– ОТГ мають право здійснювати місцеві запозичення до своїх бюджетів, в тому числі шляхом отримання кредитів від міжнародних організацій. Такі кошти надходять до бюджету розвитку ОТГ і використовуються на інвестиційні цілі.

Таким чином, наявність достатніх ресурсів у бюджетах ОТГ буде передумовою спроможності місцевих органів влади самостійно вирішувати всі місцеві питання завдяки власним ресурсам. Громади матимуть можливість надавати більш якісні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, фінансувати інші заходи для всебічного підвищення добробуту жителів громади.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. Дата оновлення 07.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Народним депутатам представили оцінку фінансової спроможності об'єднаних громад URL: <http://decentralization.gov.ua/8489>.

3. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. МЦПД. 2016. 136 с.

4. Державний бюджет 2018 року та децентралізація: експертний аналіз. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2376-derzavnij-budzet-2018-roku-ta-decentralizacia-ekspertnij-analiz.html>.

Грема Катерина Володимирівна

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидорчук А.А.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ІНВЕСТИЦІЇ

Сьогодні одним із найактуальніших питань продовжує залишатися проблема трансформації заощаджень населення в інвестиції, оскільки через інвестиції здійснюється вплив заощаджень на функціонування усієї економічної системи країни. Трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції трактується як механізм перетворення тимчасово вільних коштів (грошових ресурсів) домогосподарств у фінансові та не фінансові (матеріальні і нематеріальні) активи з метою отримання майбутнього доходу на ці вкладення. При цьому існують «два методи перетворення заощаджень в інвестиції: прямий та опосередкований». При виборі прямого методу трансформації заощаджень кошти переміщуються безпосередньо від інвесторів до позичальників, і у цьому випадку інвестори беруть на себе значну частину ризиків, які пов'язані з інвестуванням. Через опосередкований метод зв'язок між інвесторами і позичальниками здійснюється через фінансових посередників (банки, інвестиційні, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди тощо), які реалізують переміщення коштів від інвесторів до позичальників [3].

Процес перетворення заощаджень в інвестиції різними суб'єктами господарювання практично не відрізняється. Кошти домогосподарств, держави, різноманітних господарських одиниць вивільняються з процесів виробництва і споживання, акумулюються, а після цього вкладаються в інструменти фінансового ринку. У той же час у суспільному відтворенні заощадження домогосподарств відіграють найбільшу роль. Вони формують основне джерело коштів на фінансовому ринку країни. Основою заощаджень домогосподарств є добровільне відкладення грошей на деякий час після задоволення своїх поточних потреб та сплати податків. Тому заощадження населення можна визначити як частину їх грошових доходів, яка формується за рахунок скорочення поточного особистого споживання (задля накопичення) і призначена для

забезпечення потреб у майбутньому [2]. Перед тим, як прийняти рішення про здійснення заощаджень домогосподарствам потрібно обрати найефективнішу із форм заощаджень. До основних форм заощаджень належать: готівкові заощадження в національній та іноземній валюті; кошти розміщені на рахунках у банках та небанківських фінансових установах (кредитних спілках, недержавних пенсійних фондах тощо); вкладення в акції та боргові цінні папери, у страхові поліси, нерухомість, дорогоцінні метали, криптовалюти, антикваріат тощо.

Найпоширенішими формами заощаджень у світі являються банківські депозити, цінні папери (передусім акції та облігації), нерухомість. В Україні цей перелік доповнює готівкова валюта. Також в останні роки особливої популярності набуло використання криптовалюти.

Найбільш привабливою та популярною формою заощаджень для українців продовжують залишатися банківські депозити. Загальні обсяги заощаджень домогосподарств України у вигляді депозитів у комерційних банках країни у 2016 р. становили 437,0 млрд грн (табл. 1). Протягом 2000–2016 рр. вони зросли у номінальному обчисленні у 64,3 рази. З 2008 р. в умовах значних коливань валютного курсу та ситуації невизначеності вкладники розміщували наявні кошти в комерційних банках на короткий термін чи взагалі закривали депозити, внаслідок чого їх обсяги скоротились у 2009 р. на 1 млрд грн, а протягом 2013–2015 рр. – на 31,0 млрд грн. Натомість обсяги депозитів в іноземній валюті за період 2013–2016 рр. зросли на 29,8% виключно за рахунок зниження курсу гривні до іноземних валют, тоді як у валютних номінаціях їхній обсяг зменшився [5].

Таблиця 1

**Депозити домогосподарств у комерційних банках в Україні
у 2010-2017 рр., млрд грн***

Депозити	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017**
Всього	275,1	310,4	396,3	441,9	418,1	410,9	437,0	442,0
з них у валюті:								
Націо-нальний	142,9	160,5	186,8	257,8	200,9	198,9	198,0	198,0
Іноземній	132,2	149,9	182,5	184,1	212,3	212,0	239,0	244,0

** II кв. 2017 року.

*Складено автором на основі даних [5].

Значне скорочення обсягів депозитів відбувалося у зв'язку зі зростанням очікувань щодо ліквідації окремих комерційних банків та появи загальної невпевненості населення у можливостях стабілізації банківського сектору економіки, і відповідно, і повернення коштів. Однак необхідно враховувати і те, що певна частка заощаджень домогосподарств

тривалий час функціонує поза межами банківської системи – за оцінками Національного банку України, наприкінці 2015 р. готівкова іноземна валюта поза банківською системою становила близько 84 млрд дол. Активне залучення коштів населення, що обертаються поза банківською системою, становить значний резерв формування нових інвестиційних потоків у національну економіку та нарощування її соціально-економічного потенціалу.

Основний аспект трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції пов'язаний із забезпеченням стабільності економічного розвитку держави. Причинами низької концентрації заощаджень населення у вітчизняні фінансові інституції можуть бути: нестабільність економічної ситуації; низький рівень довіри населення до діяльності держави та фінансових посередників; відсутність культури інвестування заощаджень у кількох поколіннях населення країни; подача складної та незрозумілої інформації для основного потенційного інвестора національної економіки – домашніх господарств; інвестування тіньової економіки; відсутність ефективної системи державних гарантій збереження заощаджень населення зокрема.

Для того, щоб більшою мірою залучити заощадження домогосподарств у національну економіку необхідно запровадити такі заходи: збільшити рівень довіри населення до економічної політики держави; покращити обізнаність населення щодо різноманіття інструментів інвестування; забезпечити інформаційну прозорість фінансового ринку; створити передумови для зростання зацікавленості домогосподарств у залученні інвестицій.

Важливо усвідомлювати значення заощаджень домогосподарств, при стабільному зростанні яких, зростають і внутрішні інвестиції, а отже економіка країни загалом.

Література:

1. Кізима Т. О. Домогосподарства на фінансовому ринку України: поведінково-мотиваційний аспект. *Світ фінансів*. 2016. №3(48). С.89-101.
2. Кравченко В. В. Основні напрямки інвестиційної діяльності домогосподарств в національній економіці. *Економічний простір*. 2015. №16. С. 27–32.
3. Носова Є. М. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. №2(167). С. 73–80.
4. Пасажко Т. С. Фінанси домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів економіки країни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка та держава*. 2015. № 7. С. 108-111.
5. Депозити домашніх господарств. URL: <https://www.bank.gov.ua>.

Гринюк Оксана Павлівна
ст. гр. Фзм – 11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

В Україні найбільш актуальною економічною проблемою є постійне зростання обсягу дефіциту державного бюджету, як результат недостатності фінансових ресурсів держави. Джерелами фінансування дефіциту бюджету є внутрішні та зовнішні запозичення.

Характерною особливістю сучасного механізму залучення позик є його неефективність та нераціональне їх використання, що призвело до стрімкого зростання державного боргу, нагромадження платежів щодо його обслуговування та погіршення показників стану боргової безпеки держави [6]. Так, державний та гарантований державою борг за підсумками 2015 – 2016 рр. зріс на 122,77% і становив 1929,7 млрд. грн., або 81,2% ВВП України і на 21,2 відсоткових пункти перевищує економічно обґрунтоване значення цього показника. Саме тому, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України вирішення проблем бюджетного дефіциту та його фінансування набуло особливої актуальності. Адже ефективне управління бюджетним дефіцитом є запорукою бюджетної та боргової безпеки держави, а також сприяє зростанню економіки та інвестиційної привабливості країни.

Дефіцит Державного бюджету України не є унікальним явищем, йому притаманна складна причинно-наслідкова природа. Вплив бюджетного дефіциту на соціально-економічні процеси в суспільстві проявляється по різному. Результати значного обсягу бюджетного дефіциту негативно позначаються на соціально-економічному розвитку країни та обумовлюють «витіснення» приватних інвестицій, посилення інфляційних процесів, скорочення обсягів виробництва товарів і послуг, вивозу капіталу, скороченням інвестиційних програм, посилення боргової залежності та ризику дефолту економіки країни тощо. Однак, при певних обставинах бюджетний дефіцит може виступати інструментом стимулювання економічного розвитку країни. Зокрема, відповідно до Маастрихтського договору (договір про утворення Європейського Союзу), що був підписаний 7 лютого 1993 р., дефіцит державного бюджету не чинить дестабілізуючого впливу економіку країни при умові не перевищення порогового значення у 3% ВВП.

В Україні у період 2010 – 2016 рр. розмір бюджетного дефіциту щорічно зростав стрімкими темпами, як в абсолютному, так і у відносному вираженні (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка бюджетного дефіциту, показників його фінансування та державного й гарантованого державою боргу України у 2010-2016 рр.*

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Дефіцит (-) Державного бюджету України: <i>у млрд. грн.</i>	-64,4	-23,6	-53,5	-64,7	-78,1	-32,9	-70,13
<i>у% до ВВП</i>	5,9	1,8	3,8	4,4	5	1,7	2,9
Запозичення, млрд. грн.	124,3	80,7	109,8	160,9	332,7	233,9	307,6
Погашення боргових зобов'язань, млрд. грн.	26,7	45,6	68,1	79,8	120,8	116,4	111,4
Частка запозичень у структурі джерел фінансування бюджету,% <i>у тому числі:</i>	94,2	87,6	85,3	99,1	99,8	99,9	99,9
<i>зовнішніх</i>	41,1	29,6	33,6	32,0	29,3	60,7	19,1
<i>внутрішніх</i>	53,1	58,0	51,7	67,1	70,5	39,2	80,1
Державний прямий та гарантований борг: <i>у млрд. грн.</i>	432,3	473,1	515,5	584,4	1100,8	1571,8	1929,7
<i>у% до ВВП</i>	39,9	35,9	36,5	39,9	70,3	79,4	81,2
Державний прямий борг України, млрд. грн. <i>у тому числі:</i>	323,5	357,3	399,2	480,2	947,0	1333,9	1650,8
<i>зовнішній</i>	181,8	195,8	208,9	223,3	486,0	825,9	980,2
<i>внутрішній</i>	141,7	161,5	190,3	256,9	461,0	508,0	670,6

* Складено автором за даними [1; 2; 5]

Так, у 2014 р. дефіцит Державного бюджету України більше, ніж у сім разів перевищив його обсяг в 2007 р. і становив 78,1 млрд. грн. (або 5% ВВП) [4]. У 2015 р. Державний бюджет України було виконано з дефіцитом у розмірі 32,9 млрд. грн. (або 42,2% граничного розміру,

встановленого Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 р.»), що на 57,87% менше порівняно з 2014 р. У 2016 р. обсяг дефіциту державного бюджету становив 70,13 млрд. грн., що більше за попередній рік на 37,23 млрд. грн. або більше як вдвічі.

У структурі джерел фінансування бюджетного дефіциту домінуючу позицію займають зовнішні та внутрішні запозичення. Використання позикових ресурсів для покриття дефіциту Державного бюджету України, який у 2009 – 2014 рр. перевищив економічно безпечний рівень у розмірі 3% ВВП, обумовило стрімке нарощення боргових зобов'язань держави та погіршення її боргової безпеки. За останні дев'ять років державний прямий борг України зріс на 1262,6 млрд. грн. або у 18 разів. В результаті цього, згідно даних Business Insider, Україна займає третє місце після Венесуели та Греції в рейтингу країн світу за ймовірністю дефолту [7]. Значний розрив між показниками обсягів державних запозичень і платежів з погашення державного боргу (див. табл. 1), вказує на те, що у майбутньому дана ситуація лише посилюватиме боргове навантаження на державний бюджет та спровокує загострення проблеми боргової безпеки країни.

Водночас, слід відмітити, що бюджетний дефіцит, яких покривається за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень чи продажу державних активів виступає інструментом стимулювання економічного зростання при умові, коли фінансові ресурси, виручені від приватизації та отримані від кредиторів, спрямовуються на фінансування інноваційно-інвестиційних проектів. Саме тому, багато країн світу у своєму бюджетному законодавстві запровадили, так зване «золоте правило», відповідно з яким розмір бюджетного дефіциту не може перевищувати обсяг бюджетних інвестицій у відповідному бюджетному періоді. Однак, незважаючи на існування аналогічної норми й у Бюджетному кодексі України, дотримуватися її не завжди вдається, особливо в останні роки [3, с. 217]. Зокрема, у 2016 р., як і в попередні роки, значна частина зовнішніх та внутрішніх запозичень спрямовувалась на здійснення видатків споживання загального фонду Державного бюджету України й погашення боргових зобов'язань. При цьому, капітальні видатки та надання кредитів становили лише 3,1 млрд. грн., або 5,1% обсягу видатків, що були профінансовані за рахунок дефіциту бюджету [6].

Відтак, можна стверджувати, що за напрямом фінансування бюджетного дефіциту в Україні переважає пасивний бюджетний дефіцит, який спрямовуються на покриття поточних видатків бюджету, зокрема на надання соціальних трансфертів, виплату заробітної плати у бюджетній сфері тощо. Водночас, частка активного бюджетного дефіциту, за рахунок якої здійснюється фінансування інвестиційних потреб, є незначною і характеризується тенденцією до скорочення [3, с. 217].

Таким чином, розмір державного боргу України сьогодні є доволі загрозливим для економіки країни, зокрема що стосується графіку термінів його погашення. Ситуативний підхід до формування графіку погашення позик і різні умови здійснених запозичень призводить до «пікових» перевантажень сплати платежів, які провокують утворення боргової кризи. Відтак, навіть за прийнятних умов окремих позик не виключається можливість негативного сукупного впливу на загальний графік управління й обслуговування боргу. Тягар боргу посилюється короткими термінами більшості запозичень, які перевищують можливості бюджету у їх обслуговуванні і спонукає до здійснення нових запозичень [8, с. 157 – 158]. Так, у 2016 р. 232,8 млрд. грн. або 34% коштів з джерел фінансування державного бюджету, в яких домінували зовнішні та внутрішні запозичення, було витрачено на погашення боргових зобов'язань.

Неефективна політика боргового фінансування дефіциту державного бюджету обумовила загострення боргової кризи, проявами якої є зростання до загрозливих параметрів боргового навантаження та висока ймовірність суверенного дефолту. Тому, підвищення рівня боргової безпеки України вимагає оптимізації не лише боргової, але і фіскально-бюджетної політики. Зокрема, подоланню боргової кризи в Україні сприятимуть: активізація структурних реформ у секторі загального державного управління спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів; спрямування зовнішніх та внутрішніх запозичень, що залучаються для покриття дефіциту державного бюджету на фінансування інноваційно-інвестиційних проектів; оптимізація валютної та строкової структури державних зобов'язань; посилення контролю за випадками ухилення від сплати податків; зниження вартості обслуговування державного боргу; прийняття базового закону про державний борг, який би систематизував усі положення окремих нормативних актів з питань управління, погашення і обслуговування державного боргу.

Література:

1. Аналітична записка: Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_
2. Аналітичний огляд стану державного боргу України та його вплив на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 року URL: http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf.
3. Архів статистичної інформації. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Вахненко Т. П. Взаємодія політики державних запозичень і грошово-кредитної політики у забезпеченні розвитку фінансової системи України. *Банківська справа*. 2008. №2. С. 83-94.

5. Звіт про результати аналізу звітності щодо державного та гарантованого державою боргу. Рахункова палата. 2017. URL: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/16753206/Zvit_163_2017.pdf

6. Мелих О. Ю. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України. *Ефективна економіка*. 2016. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>

7. Синявська Л. Державний борг України: динаміка та основні проблеми управління. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. №20. С. 162-167.

8. Юрій С. М. Фактори впливу на державний борг України. *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 705-509.

Гуменюк Наталія Степанівна

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗАОЩАДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Сучасні кризові явища у світовій економіці спонукають науковців суттєво змінити погляди на зміст та форму основних економічних понять і явищ. Це сповна стосується і наукових уявлень про ринок заощаджень. Перехід України на ринкові моделі господарювання під впливом процесів світової економічної та фінансової інтеграції, перебудова структури відносин між основними елементами фінансової системи істотно змінили умови існування домашніх господарств, які отримали можливість самостійно визначати напрями своєї заощаджувальної та фінансової поведінки.

Розширене відтворення суспільного виробництва значною мірою залежить від тієї частини фінансових ресурсів суспільства, яка виступає у формі чистих заощаджень, яку здійснюють усі суб'єкти національної економіки: підприємства, фінансово-кредитні установи, населення, держава. Заощадження здійснюють вагомий вплив на розвиток національної економіки при відповідній їх частці у валовому внутрішньому продукту [1, с. 72]. Тому дослідження умов та принципів функціонування ринку заощаджень є важливим аспектом побудови ефективного механізму функціонування фінансової системи загалом.

У зв'язку із вищезазначеним, виникає необхідність ґрунтовного дослідження ролі ринку заощаджень у функціонуванні фінансового механізму та впливу важелів фінансової політики держави на цей сектор національної економіки.

Політика держави в сфері регулювання ринку заощаджень має значний вплив на фінанси домогосподарств і формує передумови та виступає основою для можливостей ефективного управління фінансовими ресурсами домогосподарств [1, с. 73]. Безумовно, кожен елемент фінансової політики держави здійснює специфічний вплив на ринок заощаджень, причому вирішальними у цьому процесі є інструменти фіскальної, грошово-кредитної і валютної політик держави (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив основних складових фінансової політики держави на стимулювання ринку заощаджень в Україні

Складові фінансової політики	Заходи та інструменти впливу	Результати використання
Податкова політика	– зменшення податкового тиску, зокрема, що стосується іноземного інвестування; – застосування пільг та стимулів для вирішення інвестиційних завдань (податкові канікули, регресивне оподаткування); – спрощення процедури оподаткування, обліку та адміністрування податків.	Стимулювання збільшення продуктивності праці, поліпшення економічних умов призведе до економії на витратах та збільшення доходів населення і суб'єктів господарювання, що дозволить збільшити обсяги заощаджень. При використанні податкових пільг, а не зменшенні податкових ставок можна простимулювати інвестиційну діяльність, не зменшуючи надходжень до бюджету.
Бюджетна політика	– формування за допомогою держави "точок зростання"; – пільгове кредитування фізичних і юридичних осіб; – формування об'єктивних показників бюджетів розвитку.	Селективне фінансування дозволить інвестувати кошти у прибуткові проекти і заощаджувати на збиткових. Налагодження системи пільгового кредитування (молоді, малого бізнесу тощо) дозволить знизити витрати населення і суб'єктів господарювання, що вивільнить кошти для заощадження.
Грошово-кредитна і валютна політики	– стабілізація обмінного курсу; – ремонетизація економіки за рахунок строкових депозитів підприємств, фізичних осіб; – розширення мережі обігу цінних паперів, інтеграція до міжнародного фінансового ринку.	Вирішення дилеми вибору гривневих та доларових депозитів. Стимулювання населення та юридичних осіб до вкладання депозитів шляхом інформування та індивідуального підбору ефективних програм вкладів.

Насамперед зазначимо, що в сучасних умовах суттєвим, однак не сповна залученим до економічних процесів фінансовим ресурсом є потенціал домашніх господарств, який формується за рахунок заощаджень та придбання цінних паперів, купівлі іноземної валюти, а також залишків коштів населення на рахунках у банківських установах [2, с. 203]. Принагідно відмітимо, що у країнах з розвинутою ринковою економікою чверть національних заощаджень формується саме за рахунок заощаджень громадян [3, с. 51]. Відтак вважаємо, що в Україні доцільно впровадити систему заходів для посилення довіри населення до вітчизняних кредитно-фінансових установ шляхом гарантування повного зберігання коштів і одержання сталого відсоткового доходу.

Оскільки заощадження частини власних доходів - це добровільна справа членів домашніх господарств, то впливати на потік заощаджень можливо лише через їхні економічні інтереси. Тому використовувати важелі впливу на цей сектор економічних відносин можливо лише непрямыми методами.

Переконані, що для подальшого зростання ринку заощаджень необхідним є розвиток фінансової інфраструктури, що також сприятиме мобілізації коштів населення в інвестиційну сферу.

Також вважаємо, що формування ефективної політики зайнятості населення дасть змогу не лише покращити матеріальний стан домогосподарств, а й забезпечить позитивні тенденції щодо формування належного пенсійного забезпечення у майбутньому. Тому в Україні необхідно перебудувати фінансову і соціальну політику з пасивної політики соціального забезпечення до активних дій щодо збільшення зайнятості через усіляку допомогу у пошуку роботи, адже за сучасних стратегій розвитку саме зайнятість розглядається як "найкращий захист від бідності".

Одним із найбільш пріоритетних напрямків на сучасному етапі має стати створення в Україні необхідних і достатніх умов для мобілізації та використання внутрішніх джерел фінансування економіки, зокрема за рахунок інструментів підвищення фінансової активності домогосподарств, що прямо та опосередковано впливає на збільшення норми національних заощаджень та може мати значний як прямий, так і непрямий вплив на розвиток реального сектору економіки та фінансових ринків. З одного боку, прямий ефект проявляється у зміні складових пропозиції фінансових ресурсів в економіці: частка довгострокових ресурсів збільшується, що впливає на підвищення попиту на фінансові інструменти. Відповідно розвиток системи мобілізації заощаджень сприяє підвищенню ліквідності ринків капіталів та покращенню фінансової структури фірм. З іншого боку, непрямий вплив заощаджень проявляється у сприянні розвитку

інновацій, в тому числі й усіх суб'єктів фінансового ринку та корпоративного сектору.

Розвиток системи мобілізації заощаджень забезпечує зростання попиту на операції з корпоративними правами та вищий рівень професійного управління фінансовими інструментами, а отже, збільшує рівень капіталізації фінансових посередників. Ефект є тим більшим, чим на триваліший строк мобілізуються заощадження домогосподарств: збільшення частки пасивів із невисокою ліквідністю у портфелі фінансових посередників вимагає від них адекватних дій щодо їх збалансування для підтримання бажаного рівня ліквідності. Відповідно фінансово-кредитні інститути зменшують питому вагу неліквідних активів на користь ліквідних (короткострокових депозитів та облігацій й акцій), що викликає збільшення попиту на фінансові інструменти, які обертаються на фінансових ринках.

Розвиток фінансових посередників, які мобілізують заощадження, створює можливості для модернізації фінансових ринків, формування ефективних систем торгівлі та оформлення угод, використання сучасних систем обліку та аудиту фінансових операцій, включаючи підвищення безпеки заощаджень для вкладників (за рахунок поліпшення якості інформації щодо напрямків їх розміщення та системи гарантування вкладів). Однак для широкого залучення коштів населення важливо забезпечити надійний та ефективний нагляд за діяльністю фінансових посередників. Одним із пріоритетних напрямків удосконалення нагляду за економічними агентами фінансового ринку має стати контроль за тим, як фінансові посередники ефективно управляють ризиками через впровадження прогресивних систем моніторингу, оперативної діагностики та вчасного реагування, зокрема, на проблеми із короткостроковою ліквідністю, ризиковістю операцій, нестабільністю валютного курсу.

Література:

1. Гнеушева В. О. Тенденції розподілу фінансових ресурсів у секторі домогосподарств у розвинених країнах світу та в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво*. 2013. №2. С.71–76.
2. Драган О. О. Проблеми і перспективи участі вітчизняних домогосподарств в операціях організованого фінансового ринку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. №12. С. 202–206.
3. Зарапіна Ю. Е. Порівняння структури фінансових ресурсів та витрат домогосподарств Європейського Союзу та України. *Трансформація фінансових відносин: матеріали IV міжнародного симпозіуму* (Харків, 10 лист. 2011 р.). Харків: ХІФ УДУФМТ, 2011. С. 51-52.

Дячук Анастасія Сергіївна
ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ

Освіта – це явище, яке впливає на всі сфери економічного процесу суспільства та є значним чинником досягнення високих темпів економічного зростання й підвищення якості життя громадян. У всі часи освіта була основою духовного, економічного, культурного, соціального, інтелектуального розвитку держави та суспільства в цілому.

В Україні державне фінансування освіти відбувається за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Відповідно до Бюджетного кодексу України розподіл коштів між рівнями бюджетної системи відбувається з урахуванням принципу субсидіарності, тобто базується на максимальному наближенні надання послуг до споживача [1].

Видатки місцевих бюджетів передбачені ст. 70 Бюджетного кодексу і включають бюджетні призначення, установлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією відповідних програм. Видатки на освіту здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного підпорядкування та їх об'єднань та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансування видатків освіти на місцевому рівні відбувається за рахунок субвенцій. Відповідно до чинного законодавства України субвенції – це міжбюджетні трансферти які використовуються на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Субвенція є дотацією місцевим бюджетам з державного бюджету.

Освітня субвенція надається місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти. Ця субвенція може надаватись районним бюджетам, міським бюджетам та бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Порядком та умовами надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 6, передбачено, що відповідні місцеві ради мають право додатково понад обсяги субвенції планувати та здійснювати з місцевих бюджетів оплату поточних та капітальних видатків закладів та установ освіти, включаючи погашення бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік у органах казначейства.

Кошти освітньої субвенції спрямовується на фінансування таких навчальних закладів:

- загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів;
- шкільні відділення навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад-загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад-дошкільний навчальний заклад»;
- спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати);
- вечірні школи;
- загальноосвітні навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації (загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; загальноосвітні навчальні заклади для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей);
- спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри.

Освітня субвенція спрямовуються на оплату поточних видатків навчальних закладів. Обсяги освітньої субвенції затверджуються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік, окремо для кожного місцевого бюджету, що отримує таку субвенцію з державного бюджету. Головним розпорядником освітньої субвенції виступає Міністерство освіти і науки України, яке розподіляє між відповідними місцевими бюджетами цю субвенцію на основі формули, яка ним розробляється та затверджується Кабінетом Міністрів України. Перерахування освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам здійснює Державна казначейська служба України [3].

Щодо можливих додаткових джерел фінансування витрат, пов'язаних з фінансуванням закладів загальної середньої освіти, то ними можуть бути понадпланові надходження, спрямування вільного залишку коштів, капітальні видатки бюджету розвитку, а також кошти, перерозподілені шляхом скорочення непершочергових та неефективних видатків.

Органи місцевого самоврядування володіють найбільш точною інформацією про потреби освітніх закладів, тому їх діяльність має бути спрямована на ефективне їх фінансування. Це у свою чергу необхідно для того, щоб у майбутньому отримати максимальний результат.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17>.
2. Мельник С. Виконання місцевого бюджету на основі положень Бюджетного кодексу України. Київ: Міленіум, 2002. 280 с.
3. Про деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 6. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247889101>.

Дячук Марта Сергіївна

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Якість та рівень життя населення є показником рівня розвитку держави загалом та ефективності здійснення нею бюджетної та соціальної політики. Різний рівень доходів населення створює нерівні можливості забезпечення життєвими благами та необхідності підтримки державою окремих соціальних груп, які не в змозі самотійно підтримувати нормальний рівень життя. Тому розвиток сфери соціального захисту та її фінансування займає важливе значення в усіх сферах суспільного життя.

Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Відповідно одним із першочергових завдань держави повинно бути створення умов для гідного існування людини у суспільстві шляхом забезпечення належного рівня соціального захисту та соціального забезпечення.

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1].

У науковій літературі існують різні визначення понять соціальний захист та соціальне забезпечення.

Ю. В. Пасічник зазначає, що соціальний захист населення – це державна підтримка певних категорій населення, що можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання фінансової, матеріальної, правової допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів [2, с. 23].

У свою чергу, В. Ш. Шайхатдінов вважає, що соціальний захист відображає діяльність держави та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств щодо створення сприятливого навколишнього середовища, охорони материнства та дитинства, здійснення допомоги сім'ї, охорони здоров'я громадян, професійної підготовки громадян, забезпечення зайнятості населення, охорони праці, регулювання заробітної плати та доходів населення, забезпечення громадян житлом, регулювання права власності громадян, матеріального обслуговування та забезпечення непрацездатних та інших осіб, які потребують соціальної підтримки [3, с. 421].

На думку З. М. Лободіної, соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [4, с. 7].

Під соціальним забезпеченням М. Д. Бойко розуміє безоплатне (безеквівалентне) або на пільгових умовах матеріальне забезпечення і обслуговування громадян, що цього потребують, у випадках, передбачених законодавством за рахунок соціального страхування та виплат із державного та місцевих бюджетів [5, с. 312].

Не можна не погодитися з Н. Б. Болотіною, яка під соціальним забезпеченням розуміє організаційно-правову діяльність держави щодо матеріального забезпечення, соціального утримання, обслуговування, надання медичної допомоги за рахунок спеціально створених фінансових джерел осіб, які зазнали соціального ризику, внаслідок якого втратили здоров'я та/або/ засоби до існування і не можуть матеріально забезпечити себе та своїх утриманців; суттю такої діяльності є намагання держави забезпечити матеріальні втрати особи, які спричинені не будь-якими причинами, а саме такими обставинами, котрі у світовій практиці були згруповані і отримали спеціальний термін – соціальні ризики [6, с. 37].

Розглянувши різні підходи до визначення понять, можна зробити висновок, що соціальний захист є більш ширшим поняттям, ніж соціальне забезпечення. Проте їх об'єднує те, що дані поняття передбачають

підтримку державою малозахищених верств населення та створення певних соціальних гарантій.

Система соціального захисту населення в Україні включає такі складові:

- загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- соціальні гарантії;
- державна соціальна допомога.

Соціальне страхування – найважливіший елемент системи соціального захисту. Виплати із системи державного соціального страхування зазвичай становлять більшу частину коштів соціального забезпечення.

Складовою соціального захисту та соціального забезпечення є соціальні гарантії. Законодавчо закріплено, що державні соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законодавчо, що забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [7].

Ще одним важливим елементом соціального захисту є державна соціальна допомога, що передбачає підтримку осіб, що не спроможні самостійно забезпечити собі життєвий мінімум, у грошовій чи натуральній формі. Відповідно до критеріїв відбору одержувачів державну соціальну допомогу поділяють на:

- соціальну допомогу, яка надається з урахуванням потреб, але без урахування майнового стану та доходу;
- адресну соціальну допомогу, яка надається з урахуванням доходу або майнового стану.

Кожна складова соціального захисту має свою специфіку, та все ж, усі вони побудовані за єдиними принципами:

- загальнодоступність соціального захисту для всіх громадян;
- наявність законодавчо встановлених засад соціального захисту;
- законодавчо закріплена відповідальність суб'єктів соціального захисту щодо забезпечення гідного рівня життя населення;
- відповідність основних норм соціального захисту рівню економічного розвитку.

Для ефективного використання бюджетних коштів на соціальний захист та соціальне забезпечення, розподіл видатків здійснюється за принципом субсидіарності, що передбачає наближення гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача. Видатки бюджетів мають безпосередній вплив на суспільний добробут населення та ступінь задоволення життєво необхідних потреб кожної людини, зокрема не на мінімальному, а на соціально достатньому рівні.

Якісне та ефективне здійснення видатків у сфері соціального захисту та соціального забезпечення є однією із головних передумов соціально-

економічного розвитку будь-якої країни. Органи місцевого самоврядування найбільш якісно та своєчасно здатні реалізувати повноваження щодо соціального захисту, тому що володіють найбільш повною інформацією про соціальне становище та потреби кожного мешканця територіальної громади.

Література:

1. Конституція України: Закон України № 254 к / 96 - ВР від 28.06.1996 р. URL: <http://rada.gov.ua/>.
2. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: монографія / За ред. доктора філософії, професора, академіка АЕНУ Т.М. Кір'ян, д.е.н., проф. Ю.В. Пасічника. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2012. 398 с.
3. Шайхатдинов В.Ш. Право социального обеспечения Российской Федерации: учебное пособие: Вып. 1. Екатеринбург: изд-во Урал. ун-та, 1996. 421 с.
4. Лободіна З.М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 7–19.
5. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : посіб. Київ: «Олан», 2004. 312 с.
6. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 37–39.
7. Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії : Закон України № 2017-III від 05.10.2000 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

Ковба Дар'я Олегівна

ст. гр. ФБС-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ ПОДАТКІВ

Глибокий і всебічний розгляд сутності податків вимагає розкриття змісту різних понять: визначення соціально-економічної природи податків, їх місця і ролі у відтворювальному процесі, тим більше, що дискусія з приводу суті, функцій, принципів цієї важливої економічної категорії триває досі.

Насправді будь-яка категорія – це відображення нашого рівня знань. Розуміємо ми ці відносини чи ні, вони все одно існують в нашому суспільстві; якщо ми їх не розуміємо, не враховуємо їх впливу, то ці відносини можуть проявлятися через економічні кризи, стагнацію виробництва.

Наука про податки має свою власну і головну категорію - «податки», які і є головним об'єктом дослідження. Саме в податках виражається вся гама економічних, політичних, правових та соціальних інтересів держави і суспільства.

При вивченні поняття «податок» ми розглядаємо характеристики форм, в яких він існує на поверхні економічної дійсності. Однак це тільки частина глибинної сутності даної економічної категорії. Для більш ґрунтовного розуміння податку необхідне дослідження методології оподаткування, тобто системи методів пізнання, що об'єднує теорію і практику оподаткування.

До визначення поняття «податок» вчені підходять з різних позицій. Можна розглядати податок як філософську категорію - наше мислення про податок як суспільно необхідне благо чи зло; або сприймати його як необхідну повинність працездатної частини населення для забезпечення суспільних потреб. Будучи вираженням певної об'єктивно існуючої сфери економічних відносин, податки є економічною категорією, категорія має специфічне суспільне призначення – формування і використання грошових коштів держави. В силу того, що податок є частиною фінансів, можна визначити його як перерозподільну категорію, пов'язану з формуванням фінансових ресурсів на стадії розподілу і перерозподілу ВВП.

З точки зору правової природи податок є мірою упорядкування, введення в певні межі майнових відносин учасників суспільного виробництва і держави, тобто це система правових відносин платника податків з державою на основі законності, примусу, безоплатності, а значить, поняття «податок» може розглядатися і в юридичному, правовому аспекті.

Політичний аспект податку полягає в відтворенні системи державної влади, в гармонізації інтересів держави і різних верств суспільства. Як справедливо підкреслюється в відомому підручнику з податків і податкового права під редакцією А. Бризгаліна: «Податок є категорія комплексна, що має як економічне, так і юридичне значення» [1].

На думку Т. Ф. Юткіної: «Податок - це не тільки правова, а й фіскальна, фінансова, економічна і філософська категорія» [2]. Як зазначалося вище, на сучасному етапі зміст поняття «податок», його функції і принципи залишаються дискусійними. У даний час немає єдиного визначення поняття «податок», що обумовлено, на наш погляд, різними уявленнями про податки в суспільстві, а також складністю природи (сутності) податку. Існує безліч різних дефініцій даної категорії.

Класики політичної економіки А. Сміт і Д. Рікардо, незважаючи на відмінності у визначенні податку, прийшли до розуміння його сутності як категорії непродуктивного характеру, обумовленої сутністю і роллю

держави [3]. Основоположник фінансової науки Н. І. Тургенєв тісно пов'язує виникнення податків з появою держави: вони «...Податки - це суть кошти до досягнення мети товариства або держави, тобто мети, яку люди собі припускають при з'єднанні своєму в суспільство або при складанні держав. На цьому ґрунтується і право уряду вимагати податей від народу.» [4]. Погляди М. І. Тургенєва небезперечні, з одного боку, він розглядає податок як добровільний внесок громадян для виконання державою її функцій, з іншого - акцентує примусовий характер цього внеску. М. Ф. Орлов визначає податок як пожертвування власності, принесене громадянином для користі і безпеки всього суспільства [5]. У свою чергу, С. І. Іловайський вказував, що податки є примусовими грошовими внесками приватних господарств, встановленими законом [6]. Один з найбільших дослідників теорії податків І. Х. Озеров визначав податок як примусовий збір, який стягується з осіб, які перебувають на певній території, і який йде на покриття витрат держави.

Об'єднуючи погляди вітчизняних вчених кінця XIX – початку XX ст., можна сказати, що вони розглядали податок як примусове вилучення від платника певної кількості матеріальних благ без відповідного еквівалента. Так, А. Соколов вважав, що податки стягуються державою для досягнення будь-яких завдань економічної політики.

Отже, податок – це економічна категорія, що виражає сукупність відносин між державою, суб'єктами господарювання та членами суспільства з приводу безеквівалентного вилучення і присвоєння частини доходів державою на законних підставах для здійснення своїх функцій. Податки, незалежно від форми, є примусовими і безповоротно вилучаються з національного доходу і багатства частиною додаткової вартості або додаткового продукту.

Література:

1. Налоги и налоговое право : учеб. пособ. /под ред. А. В. Брызгалина. Москва : Атлантика-Пресс, 1997. 532 с.
2. Юткина Т. Ф. Налоги и налогообложение: учебник. Москва: ИНФРА-М, 2002. С. 34.
3. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения. Москва, 1929. С. 100-191.
4. Тургенев Н. Опыт теории налогов. Москва, 1818. – 368 с.
5. Орлов М. Ф., Сперанський М. М., Тургенєв М. И. Біля витоків фінансового права / під ред. А. Н. Козиріна. Москва: Статут, 1998. 432 с.
6. Иловайский С. И. Косвенное обложение в теории и практике. Одесса, 1892. 254 с.

ОСВІТНЯ СУБВЕНЦІЯ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ НАДАННЯ

В умовах гострого дефіциту власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів та у зв'язку із наданням органам місцевого самоврядування делегованих повноважень в Україні, цільового і ефективного використання бюджетних коштів функціонує інститут надання трансфертних платежів з державного бюджету місцевим бюджетам. Одним із видів трансфертних платежів є галузеві субвенції. Найбільшими за обсягом фінансування є медична та освітня субвенції, які за підсумками виконання місцевих бюджетів у 2016-2017 рр. склали у сумі близько 50% усіх субвенцій.

Освітня субвенція надається місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти. Ця субвенція може надаватись обласним і районним бюджетам, міським (міст Києва та містам обласного значення) бюджетам та бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються відповідно до закону та перспективного плану формування територіальних громад.

Освітня субвенція запроваджена в Україні з грудня 2014 року із внесеними змінами до Бюджетного кодексу. Внаслідок проведених реформ у сфері міжбюджетних трансфертів в Україні було створено сучасну систему формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування з чітким переліком доходів органів місцевого самоврядування, зокрема, податкових надходжень, власних доходів, субвенцій (цільових трансфертів) та дотацій (нецільових трансфертів) і формули їх розподілу. Дана система доходів місцевих бюджетів змінила попередню, набагато складнішу систему обрахунку доходів за складними формулами, які враховували заплановані видатки та доходи районів (так звана модель «латання дір», для оцінки та покриття нестачі доходів кожного району і міста), яка була запроваджена у 2000 році та використовувалася до 2014 року [1].

Освітня субвенція передбачає спрямування коштів на оплату поточних видатків навчальних закладів. У разі забезпечення в повному обсязі потреб у поточних видатках закладів освіти на поточний період за рахунок визначеної субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками дана субвенція може бути спрямована на капітальні видатки освітніх закладів.

Не допускається використання коштів освітньої субвенції на:

- закупівлю товарів, робіт і послуг, які безпосередньо не пов'язані з оплатою поточних видатків відповідних типів навчальних закладів;
- оплату посередницьких послуг;
- здійснення заходів, метою яких є отримання фінансового результату (прибутку).

Обсяги освітньої субвенції затверджуються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік окремо для кожного місцевого бюджету, який отримує таку субвенцію з державного бюджету. Головним розпорядником у сфері формування і розподілу освітньої субвенції виступає Міністерство освіти і науки України, яке розподіляє між відповідними місцевими бюджетами цю субвенцію на основі формули, яка ним розробляється та затверджується Кабінетом Міністрів України [2].

Освітня субвенція може бути спрямована на капітальні видатки навчальних закладів лише у разі забезпечення в повному обсязі потреб у поточних видатках на поточний період за рахунок цієї субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками. Формула розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами враховує такі параметри:

- кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах;
- наповнюваність класів;
- коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів різних типів загальноосвітніх навчальних закладів та залежно від місцевості, в якій розташований заклад.

Починаючи з 01.01.2018 року змінено формулу розрахунку освітньої субвенції. Так, якщо у 2017 році навчальні заклади отримували фінансування з обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад і як у якості додаткового фінансування – освітню субвенцію. У 2017 році освітню субвенцію можна було спрямовувати лише на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) усіх ступенів, шкільних відділень навчально-виховних комплексів (НВК), спеціалізованих шкіл, професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) державної та комунальної власності (в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти) [3]. У 2018 році витрати на утримання закладів освіти для адміністративно-територіальної одиниці будуть розраховуватися за формулою 1.

$$У \times 1 / \text{РНК} \times \text{НП} \times 1/18 \times \text{ЗП} \quad (1)$$

де: У – кількість учнів; РНК – розрахункова наповнюваність класів; НП – навчальні плани; ЗП – заробітна плата.

Варто зазначити, що показник розрахункова наповнюваність класів визначений окремо для: обласних центрів – 27 осіб; інших міст обласного значення – 25; спеціальної освіти – 9; шкіл, що підпорядковані обласним державним адміністраціям – 20; вечірніх шкіл у містах обласного значення – 19; вечірніх шкіл у районах та об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) – 11; ПТНЗ – 23.

Для шкіл в ОТГ, малих містах та сільській місцевості показник нормативна наповнюваність класів визначено з використанням двох чинників:

– відсотка сільського населення в адміністративно-територіальній одиниці;

– щільності учнів у загальноосвітньому навчальному закладі на квадратний кілометр.

Показник навчальні плани у розрахунку базується на типових навчальних планах, затверджених МОН окремо для: спеціальної та загальної освіти; початкової, базової та старшої школи. Для всіх навчальних планів використовують середні значення.

Показник заробітна плата оцінюють на підставі нормативно-правових актів, де:

а) використовують уніфіковану шкалу заробітної плати: тарифний розряд для вчителів – 14; тарифний розряд для директорів шкіл – 17.

б) основні надбавки до посадових окладів підраховують на підставі норм законодавства.

Для інших додаткових та стимулювальних надбавок використано середній показник – 22%. Формула має враховувати також заробітну плату інших педагогічних працівників, тобто тих, які не проводять уроків, зокрема директорів, вихователів в інтернатах, асистентів учителів в інклюзивних класах тощо.

Заробітну плату для педагогічних працівників шкіл, розташованих у гірській місцевості, збільшено на 25%. Розподіл множать на коефіцієнт та розраховують за формулою 2.

$$1 + 0,25 \times Уг/У \quad (2)$$

де: Уг – кількість учнів у школах, розташованих у гірській місцевості.

Із нової формули розрахунку освітньої субвенції видно, що вже стає нормою делегування державою органам місцевого самоврядування повноважень з освіти, забезпечених фінансовими ресурсами в неповному обсязі, тобто лише на зарплату педагогічним працівникам. Тож у 2018 році на місцеві бюджети планують перекласти утримання закладів освіти та виплату заробітної плати непедагогічним працівникам. Використання у формулі розподілу освітньої субвенції розрахункової наповнюваності класів замість фактичної стимулюватиме органи місцевого самоврядування до оптимізації як шкільної мережі, так і мережі класів.

Література:

1. Огляд поточної формули розподілу освітньої субвенції. URL: http://sklinternational.org.ua/wpcontent/uploads/2016/11/SN39_review_current_formula_UKR.pdf (дата звернення: 14.05.2018).
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2018).
3. Освітня формула 2018 і нова формула розподілу. URL: <https://www.budgetnyk.com.ua/article/3-osvtnya-subventsya-kudi-mojna-vitrachati-tsogo-roku-ta-shcho-zmnitsya-2018-go>(дата звернення: 15.05.2018).

Колпак Анастасія Сергіївна

ст. гр. ФЗМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПАРАМЕТРІВ

Фінансовою базою органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, які виступають основою забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад та регіонів країни загалом. Значний вплив на економічну самостійність місцевих бюджетів має достатній обсяг його дохідної частини, що сприяє розвитку інфраструктури, розширює фінансовий потенціал території, дозволяє використовувати додаткові резерви фінансових ресурсів через активізацію господарської діяльності та забезпечує задоволення суспільних потреб населення.

Прогнозування податкових надходжень є вагомим та дієвим інструментом фінансового регулювання, який має враховувати вплив циклічності економічного розвитку, зовнішніх соціально-економічних чинників, системи взаємовідносин у сфері розподілу валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджету [2].

В умовах економічних перетворень важливим є формування прогнозних показників податкових надходжень на коротко- та середньострокову перспективу виходячи із принципів макроекономічної стабільності, достатнього рівня науково-економічної обґрунтованості та узгодженості з бюджетною стратегією держави.

Значну частку у структурі доходів місцевих бюджетів України займають податкові надходження. У 2016 р. їх питома вага складала 37,69% усіх доходів місцевих бюджетів. До складу податкових надходжень місцевих бюджетів входять як загальнодержавні, так і місцеві податки та збори. Податкові надходження у період 2014-2016 рр. мають

тенденцію до зростання з 87,33 млрд. грн. до 146,9 млрд. грн. або на 59,57 млрд. грн., що становить 168,2%.

У складі податкових надходжень дохідної частини місцевих бюджетів України у період 2014-2016 рр. домінуючим є податок та збір на доходи фізичних осіб, питома вага якого хоча і має тенденцію до зменшення з 27,0% до 21,56% у доходах місцевих бюджетів та з 71,6% до 53,75% у податкових надходженнях, однак він виступає найбільш вагогим джерелом доходів та податкових надходжень місцевих бюджетів. Абсолютні значення цього податку у динаміці 2014-2016 рр. зросли на 16,41 млрд. грн. (з 62,56 млрд. грн. до 78,97 млрд. грн.). У 2015 р. обсяги надходження цього податку скоротилися у порівнянні з 2014 р. на 7,64 млрд. грн. Скорочення надходжень ПДФО у 2015 р. обумовлено зміною у пропорціях його розподілу між державним і місцевими бюджетами, а саме 25% цього податку, мобілізованого по території міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад поступає до державного бюджету. У 2016 р. обсяг ПДФО зріс на 24,05 млрд. грн. у порівнянні з аналогічним періодом 2015 р., що пов'язано із зростанням ставки цього податку з 15% до 18% [1].

Іншим вагогим джерелом наповнення місцевих бюджетів загалом та податкових надходжень зокрема є місцеві податки і збори. Динаміка їх надходжень у період 2014-2016 рр. вказує на поступове зростання з 8,06 млрд. грн. до 42,26 млрд. грн., або на 34,2 млрд. грн., що складає 524,3%. Найбільш суттєве зростання цих податків і зборів відбулося у 2015 р. проти 2014 р. із змінами вітчизняного законодавства щодо справляння місцевих податків і зборів. У цей період зростання відбулося на 19,03 млрд. грн., у наступному 2016 р. зростання місцевих податків і зборів склали 15,22 млрд. грн. Причинами суттєвого зростання надходжень місцевих податків і зборів є те, що у їх структурі у 2012-2014 рр. більше 90% займав єдиний податок. Із впровадженням з 01.01.2013 р. податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а з 01.01.2015 р. – податку на майно, який об'єднав у собі податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плату за землю та податок за першу реєстрацію транспортного засобу цей платіж зайняв лідируючу позицію у складі місцевих податків і зборів. Так, у 2016 р. частка цього податку становила 59,05% усіх місцевих податків і зборів. Абсолютні показники податку на майно вказують на його зростання з 44,9 млн. грн. у 2014 р. до 24989,3 млн. грн. у 2016 р. або на 24944,4 млн. грн.

Динаміка абсолютних показників єдиного податку до місцевих бюджетів України характеризується зростанням на 9753,9 млн. грн. (з 7413,2 млн. грн. у 2014 р. до 17167,1 млн. грн. у 2016 р.).

При зростанні абсолютних показників частка цього податку у структурі місцевих податків і зборів з 90% у 2014 р. скоротилася до

40,66% у 2016 р. Причиною цього стало впровадження податку на майно. Основою податку на майно до місцевих бюджетів України є орендна плата з юридичних і фізичних осіб, а також земельний податок.

Такі платежі у складі місцевих податків і зборів як збір за місця паркування транспортних засобів та туристичний збір мають тенденцію до скорочення показників. Проте, як зазначають аналітики, дана тенденція обумовлена недоліками податкового контролю за справлянням даних платежів, наявністю тіншових схем, відсутністю реального обліку за об'єктами, які підлягають оподаткуванню. Загалом ПДФО та місцеві податки і збори забезпечують 82,5% усіх податкових надходжень місцевих бюджетів [3, с. 43].

Ще одним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податок на прибуток підприємств, динаміка обсягів мобілізації якого за аналізований період характеризується показниками поступового зростання з 0,26 млрд. грн. у 2014 р. до 5,87 млрд. грн. у 2016 р., або на 5,61 млрд. грн. Його частка у доходах місцевих бюджетів зростає на 1,25 відсоткових пункти. Значне зростання надходжень цього податку відбулося у 2015 р., адже до місцевих бюджетів поступає не лише податок на прибуток підприємств комунальної форми власності, а й податок на прибуток підприємств реального сектору економіки у розмірі 10% від обсягу мобілізованого платежу по відповідній території.

Суттєве зростання за аналізований період відбулося по таких податкових платежах як акцизний податок із вироблених в Україні товарів та податок на прибуток підприємств. Так, акцизний податок у динаміці 2014-2016 рр. зріс з 0,16 млрд. грн. до 11,63 млрд. грн., або на 11,47 млрд. грн., що становить 726,8%. Його питома вага у структурі доходів місцевих бюджетів у 2016 р. становить 7,91%. Значне зростання даного виду платежу обумовлено зростанням ставок податку на підакцизні товари, а також запровадженням 5% надбавки на підакцизні товари, яка відповідно до чинного законодавства наповнює місцеві бюджети.

Такі надходження як збори за спеціальне використання природних ресурсів, а з 2015 р. рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів зазнали значного скорочення через вилучення значної їх частки до державного бюджету, а також перенесення плати за землю до складу місцевих податків і зборів. Зокрема, зменшення даних надходжень за аналізований період становили 12,04 млрд. грн. (з 14,56 млрд. грн. у 2014 р. до 2,52 млрд. грн. у 2016 р.). Відповідно їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів скоротилася на 6,2 відсоткових пункти.

Податок за першу реєстрацію транспортних засобів справлявся до 2014 р. включно, а з 2015 р. цей платіж було перенесено до складу податку на майно у складі місцевих податків і зборів. У складі інших податків і зборів найбільшу частку займає екологічний податок, абсолютні

показники якого становлять 2,29% усіх податкових надходжень місцевих бюджетів.

Таким чином, розглядаючи структуру податкових надходжень дохідної частини місцевих бюджетів України можна зробити висновок, що у період 2014-2016 рр. за рахунок загальнодержавних податків і зборів було сформовано близько 70% усіх податкових надходжень місцевих бюджетів, а місцеві податки і збори становили близько 30%.

Література:

1. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у 2014-2016 рр. URL: <http://treasury.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2018).

2. Податкові механізми відновлення соціально-економічного розвитку в контексті реформи 2016 року. URL: http://podatkovi_mehanizmu_f624.ua (дата звернення: 15.06.2018).

3. Сидор І. П. Податковий і неподатковий механізми наповнення місцевих бюджетів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 9. С. 41-48.

Корпан Василь Любомирович

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

РІВЕНЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ЧИННИК ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В основі трудової еміграції лежать різноманітні і глибинні причини, а рішення емігрувати залежить від поєднання різних чинників, таких як відсутність соціальної безпеки та правосуддя, низький рівень довіри до держави, а також кращі можливості для роботи за кордоном.

Однак центральною серед причин та рушійною силою трудової міграції є, безумовно, проблема економічного розвитку і, насамперед, низький рівень заробітної плати.

Дослідженню проблем трудової міграції присвятили свої праці чимало науковців, зокрема Е. Лібанова, О. Малиновська, В. Орешкін, С. Пирожков, Ю. Пахомов, М. Романюк, Т. Ромашенко, М. Шульга.

Безперечно, працівники мігрують з регіонів з низьким рівнем заробітної плати до регіонів з високим рівнем. Таким чином, основною ціллю мігранта є максимізація своїх доходів.

У зазначеному контексті наведемо характеристику динаміки мінімальної заробітної плати в Україні (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, мінімальна заробітна плата в Україні є досить низькою та коливається в межах від 941 грн. у 2011 році, до 3723 грн. у 2018 році.

Таблиця 1

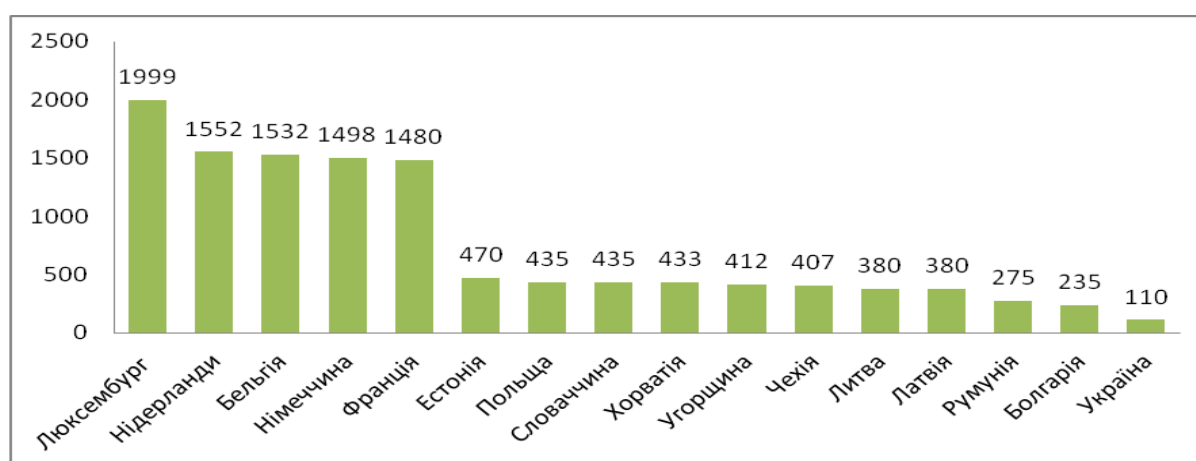
**Динаміка рівня мінімальної заробітної плати
в Україні у 2011-2018 рр. ***

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Мінімальна заробітна плата, грн.	941	1073	1147	1218	1218	1378	3200	3723
Курс долара США, грн.	7,99	7,99	7,99	7,99	15,75	23,78	26,29	28,21
Мінімальна заробітна плата, дол. США	117,8	134,3	143,6	152,4	77,3	57,9	121,7	131,8

* Складено на основі [1]

Опитування, проведене на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 року, показало, що 8% українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. Головною причиною такого рішення вони називають саме низький рівень заробітної плати в Україні, який у кілька разів менший, ніж у сусідніх пострадянських країнах і в 10 та більше разів нижчий, ніж у розвинених державах світу [2].

З метою порівняння мінімальної заробітної плати в Україні та у країнах Європейського Союзу проаналізуємо дані рисунку 1.

**Рис. 1. Мінімальна заробітна плата в країнах ЄС та Україні
станом на 01.01.2017 р., євро***

* Складено на основі [3]

В Україні мінімальна заробітна плата становить близько 110 євро за нинішнім курсом, в той час як найнижча мінімальна заробітна плата в ЄС,

зокрема, у Болгарії становить 235 євро. Окрім Болгарії, зарплата менше 500 євро в місяць зафіксована в Румунії – 275 євро, Литві та Латвії – 380 євро, Чехії – 407 євро, Угорщині – 412 євро, Хорватії – 433 євро, Словаччині – 435 євро, Польщі – 435 євро, Естонії – 470 євро. Найвищою є заробітна плата у Люксембурзі – 1999 євро. Також високі рівні мінімальної заробітної плати демонструють Франція – 1480 євро, Німеччина – 1498 євро, Бельгія – 1532 євро, Нідерланди – 1552 євро.

Слід відзначити, що серед країн – кандидатів на членство в Європейській Союз найнижчою є мінімальна заробітна плата в Албанії, а саме 157 євро. Таким чином, як не прикро це визнавати, але навіть після підвищення з 1 січня 2017 року (3200 грн. або 110 євро) співвідношення мінімальної заробітної плати в Україні та її показника в східних країнах ЄС і кандидатах на вступ свідчить, що вона менша, ніж у східних країнах ЄС, не кажучи вже про західноєвропейські держави.

Відтак можна зробити висновок, що заробітки мігрантів є, як мінімум, в три рази вищими, ніж в Україні. Тому кількість охочих бути трудовими мігрантами зростає, що негативно впливає на демографічну ситуацію в Україні. Але є в цього процесу і позитивні наслідки. По-перше, заробітчани отримують роботу із вищим рівнем оплати праці; по-друге, зменшується напруга на вітчизняному ринку праці; по-третє, вони здійснюють перекази зароблених коштів своїм родичам в Україну, покращуючи добробут своїх домогосподарств.

Необхідно зазначити, що зароблені під час трудової міграції кошти спрямовуються переважно на споживання, що сприяє покращенню якості життя сімей мігрантів, скороченню бідності, а також стимулює розвиток економіки завдяки підвищенню платоспроможного попиту. Так, згідно з результатами дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України, проведеного МОМ у 2014-2015 р., перекази мігрантів в Україну становлять майже половину бюджету домогосподарств, які мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів, і 60% бюджету тих, члени яких практикують короткострокову трудову міграцію [2].

Згідно з висновками дослідників, які базуються на економіко-математичному моделюванні, без переказів Україна втратила б 7,1% економічного потенціалу, споживання б зменшилося на 18%, а доходи домогосподарства – на 14-21% [2].

Зазначимо, що вплив трудової міграції на ринок праці також є неоднозначним. За розрахунками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, у випадку відсутності трудових міграцій рівень безробіття в Україні був би в 1,6 рази вищим за фактичний і приблизно дорівнював би тому, що фіксувався на рубежі тисячоліть, коли він досягав максимальних показників. Разом з

тим, повернення мігрантів і гіпотетична реалізація намірів відкрити власну справу (бралася до уваги лише частка мігрантів, які декларували себе під час опитувань як самозайняті чи підприємці), за розрахунками зменшила б чисельність безробітних на 10% при найманні ними у середньому 3-х працівників і на 14% – при найманні 5-х [4].

Також слід відмітити, що позитивний вплив на економіку України мають надходження додаткової іноземної валюти шляхом грошових переказів трудових мігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками.

Отже, трудова міграція здійснює як позитивний, так і негативний вплив на економіку країни, а рівень заробітної плати продовжує залишатися основним мотивом для такої міграції в сучасних умовах.

Література:

1. Мінімальна зарплата в Україні. Фінансовий портал «Мінфін». 2017. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/> (дата звернення: 10.02.2018).
2. Міграція в Україні: факти і числа / Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні. К., 2016. С.18-19.
3. Статистичні матеріали Європейської Комісії. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 20.04.2018).
4. Лібанова Е.М. Населення України. Трудова еміграція в Україні: монографія / Е.М. Лібанова. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.

Марціясь Богдана Ігорівна

ст. гр. Ф-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Фінансовий контроль є досить важливим сегментом при здійсненні фінансової діяльності держави, оскільки в нього широка сфера дії, яка дозволяє суттєво впливати на весь процес розширеного відтворення, стежити за дотриманням фінансової безпеки держави, досягненням фінансової самодостатності секторів і галузей економіки, збалансованістю державного та місцевих бюджетів, захищеністю ключових фінансово-економічних інтересів громадян та іншими цільовими орієнтирами і параметрами розвитку суспільства. Саме раціональна організація та ефективне функціонування фінансового контролю сприяє забезпеченню національних економічних інтересів, покращенню керованості фінансової сфери, а також розвитку ринкової економіки.

В сучасних умовах в Україні відбувається процес пошуку і становлення ефективної системи фінансового контролю, оскільки наявна система не відповідає належному рівню і потребує розробки нових підходів до вирішення теоретичних і практичних проблем в організації контролю.

Можна виділити такі основні проблеми системи фінансового контролю України:

1. Недосконале законодавство України. Здійснення фінансового контролю не забезпечене єдиною правовою базою, головною причиною такого становища є відсутність закону «Про державний фінансовий контроль».

2. Розбалансованість системи. Фінансовий контроль здійснюють державні органи влади, функції та повноваження яких не є чітко розмежованими і, як наслідок, вони копіюють обов'язки один одного або діють поодиночі без будь-якого застосування ефективного механізму взаємодії.

3. Немає чіткого розмежування між нецільовим, неефективним та незаконним використанням бюджетних коштів, оскільки дані поняття пов'язані між собою. На нашу думку, нецільове використання бюджетних коштів – це їх витрачання на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням. Під ефективністю розуміють одержання максимального ефекту від проведення певних дій, а тому під неефективним використанням коштів розуміють їх витрачання на цілі, що не приносять ніякого ефекту. І незаконне використання бюджетних коштів – це таке витрачання коштів, яке порушує законодавство.

4. Державний фінансовий контроль має в більшій мірі каральний характер, тобто попередньому та поточному контролю віддається другорядна роль (тим формам контролю, що носять превентивний характер) в порівнянні з наступним контролем [1;3].

Таким чином, враховуючи усі наявні проблеми, можна визначити такі напрями їх вирішення:

1. Необхідне прийняття єдиного зведеного нормативного акту, який би комплексно регламентував основні аспекти проведення фінансового контролю та забезпечував ефективний механізм взаємодії органів державного контролю України, що дасть змогу уникнути дублювання функцій, перекладання відповідальності, плутанини, а також законодавчо забезпечить принцип незалежності органів державного фінансового контролю під час проведення контрольних заходів.

2. Затвердження вищого органу фінансового контролю, метою якого є здійснення координації діяльності усіх інших державних контролюючих органів. В Україні такий статус слід надати Рахунковій палаті. Для реалізації такої позиції необхідно внести зміни до Конституції України та

Закону України «Про Рахункову палату». Таке введення підвищить об'єктивність та відкритість контролю, ефективність державної бюджетної політики.

3. Підвищення рівня відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів. У такому випадку відповідальність має бути рівноцінною заподіяним державі збиткам.

4. Необхідно приділяти більше уваги попередньому та поточному контролю, які сприяють запобіганню фінансових правопорушень у майбутньому та виявляють причини їх виникнення [2;3].

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене, можна зробити висновок, що система фінансового контролю в Україні потребує вдосконалення та модернізації. Лише сукупність раціональних напрямів вдосконалення забезпечить ефективне функціонування державних фінансів, а саме: дотримання економічної безпеки держави, збалансування державного та місцевих бюджетів тощо.

Література:

1. Гупаловська М.Б. Бюджетний контроль: реалії сьогодення та шляхи вдосконалення. Фінансова система України. 2012. Вип. 20. С. 43-47. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/11125/1/Острог%202012.pdf> (дата звернення 27.03.2018).

2. Марченко С.К., Томчук С.В., Суха О.В. Фінансовий контроль в Україні: проблеми здійснення та шляхи вдосконалення. URL: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63762.doc.htm (дата звернення 15.04.2018).

3. Даценко Г.В. Шляхи удосконалення державного фінансового контролю в Україні. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=52752> (дата звернення 23.04.2018).

Марчук Назарій Ярославович

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СУТНОСТІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Особливе місце в процесі бюджетного регулювання, спрямованого на фінансове вирівнювання дохідної спроможності бюджетів різних адміністративно-територіальних утворень, займають трансферти, розгалужена система яких наразі сформувалася в Україні та зарубіжних країнах.

Загалом, трансферти (від франц. *transfert*, від лат. *transfere* – переказувати, переносити) виражають процес передачі майнових

цінностей між суб'єктами економічних відносин на безповоротній та безоплатній основі. У міжбюджетних відносинах трансфертні операції є операціями з переказу грошових коштів з бюджету більш високого рівня до бюджету більш низького рівня і навпаки [4, с. 336].

На думку Т. Бондарук, міжбюджетні трансферти слід трактувати як: 1) систему фінансових відносин між державним і місцевими бюджетами різних рівнів, між місцевими бюджетами і господарюючими суб'єктами й домогосподарствами з приводу планування, формування, розподілу і використання певних бюджетних ресурсів та контролю за їх витрачанням і 2) організаційно-правову форму мобілізації частини фінансових ресурсів одних рівнів у розпорядження бюджетів інших рівнів як за допомогою податкового розщеплення, так і прямого надання коштів [2, с. 147].

В. Кравченко розглядає трансферти як головний інструмент організації міжбюджетних взаємовідносин, проведення державної регіональної політики, а дотації, субсидії та субвенції є інструментами міжбюджетних відносин, які регулюють доходи місцевих бюджетів [5, с. 260].

Міжбюджетні трансферти визначають також як кошти, що передаються з одного бюджету до іншого у формі дотацій, субвенцій та в інших формах субсидій на підставі бюджетно-правового акта з метою збалансування та вирівнювання доходів і видатків бюджетів-отримувачів, а також для виконання визначених законодавством програм і заходів [1, с. 207].

Чинне вітчизняне законодавство і, зокрема, Бюджетний кодекс України визначає міжбюджетні трансферти як кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [3].

Що стосується визначення поняття «система міжбюджетних трансфертів», то у бюджетному законодавстві воно не наведено.

З метою з'ясування економічної сутності системи міжбюджетних трансфертів як найважливішої складової механізму бюджетного регулювання звернемося до дослідження К. Ткач. На думку науковця, зазначену дефініцію доцільно трактувати як сукупність визначених чинним законодавством міжбюджетних трансфертів, що використовуються для збалансування бюджетів різного рівня, вирівнювання бюджетних диспропорцій, а також фінансового забезпечення виконання власних та делегованих державою повноважень органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування [7, с. 7].

Варто зазначити, що у статті 82 Бюджетному кодексі України серед груп видатків бюджетів окремо виділено такі, що хоча й призначені для забезпечення виконання функцій держави, проте можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш

ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності. При цьому делегування органам місцевого самоврядування права на здійснення таких видатків відбувається за умови надання їм фінансових ресурсів у вигляді:

– закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів, або їх частки;

– трансфертів з Державного бюджету України [3].

Отже, поряд із закріпленням загальнодержавних ресурсів за місцевими бюджетами, трансферти виступають одним із джерел забезпечення фінансування делегованих органам місцевого самоврядування із загальнодержавного рівня повноважень.

Трансфертна складова дозволяє підтримувати державну цілісність, забезпечувати реалізацію фінансової політики держави, необхідний рівень централізації фінансових та економічних процесів, однак одночасно посилює залежність регіонів від центру, яка реалізується принципами та підходами, що використовуються при розрахунку та наданні міжбюджетних трансфертів.

Закріплення на стабільній основі податків та зборів, або їх частин, за місцевими бюджетами сприяє автономії, децентралізації та фінансовій незалежності регіонів, однак надає менші важелі центру для проведення загальнодержавної політики.

Отже, будучи інструментом бюджетного механізму, дія міжбюджетних трансфертів спрямована на фінансове вирівнювання бюджетної забезпеченості соціально-економічного розвитку адміністративних територій [6]. У результаті їх передачі між органами влади всіх рівнів, які мають бюджет, виникають певні міжбюджетні відносини, що реалізуються за допомогою механізму бюджетного регулювання, найважливішою складовою якого є міжбюджетні трансферти.

Література:

1. Близнюк О. С., Губерська Н. Л., Музика О. А., Усенко Р. А. Місцеві фінанси в Україні: Правове регулювання: навч. посіб. К.: Дакор, КНТ, 2007. 316 с.

2. Бондарук Т. Г. Ефективність трансфертної політики в системі міжбюджетних відносин. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 5 (83). С. 146–153.

3. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

4. Економічний словник-довідник / за ред. С.В. Мочерного. К.: Femina, 1995. 368 с.

5. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України. К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. 487 с.

6. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.

7. Ткач К. М. Становлення та розвиток системи міжбюджетних трансфертів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Тернопільський національний економічний ун-т. Тернопіль, 2014. 20 с.

**Мустеца Надія Василівна,
Мустеца Любов Василівна**
ст. гр.Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основою економічного життя держави та зростання матеріального добробуту населення є державні фінанси, основна частина яких зосереджується у бюджетах різних рівнів. Через бюджети здійснюється нагромадження фінансових ресурсів для подальшого їх розподілу та витрачання на потреби держави або громади.

Бюджет держави відноситься до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо стосується інтересів всіх і кожного [1, с. 70]. Разом з тим, бюджет виступає важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери.

За своєю будовою бюджет характеризується як бюджетна система. У ньому зосереджена сукупність усіх бюджетів, створених у державі на різних рівнях структур влади і управління.

На формування державного бюджету України впливають основні джерела грошових надходжень від податків, інфляція, валютний курс та інші річні показники розвитку економіки у країні. Разом з тим, відбувається розподіл основних витрат (зокрема соціальної сфери). Річний показник інфляції, курс валюти й інші дані допомагають спрогнозувати, наскільки покращиться або погіршиться життя українця.

Бюджет країни планується відповідно до наявних можливостей залучення фінансових ресурсів та необхідних напрямів фінансування видатків, є специфічним показником економічних, соціальних і політичних особливостей розвитку держави. Формування бюджету здійснюється з огляду на економічний потенціал країни, нагальність та масштабність завдань, що постають перед нею, ролі держави в економіці та інших факторів. При цьому, джерела формування дохідної частини бюджету ідентифікують економічне становище країни, а напрями здійснення видатків – пріоритети на сучасному етапі її розвитку [2, с. 70].

Аналіз формування і використання бюджетних коштів за попередні роки показав, що існуючий метод встановлення податків і накопичення фінансових ресурсів держави по ланках бюджетної системи є конфіскаційним, він не сприяє економічному зростанню, підвищенню зацікавленості в розвитку фінансової бази як держави, так і регіону, не дає можливості вирішувати важливі проблеми соціального захисту населення.

Основною умовою функціонування державності є розвиток місцевих фінансів, а також її важливої складової – місцевих бюджетів. Їх розвиток є дієвим інструментом впливу на темпи соціально-економічного розвитку суспільства як загалом, так і окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Тому слід підкреслити вагомість проведених державою заходів щодо надання самостійності всім бюджетам бюджетної системи, тобто вирішення завдань реформування бюджетної системи країни через децентралізацію державних фінансів.

Ми підтримуємо думку про те, що стратегія реконструкції бюджетних відносин в Україні повинна формуватися на пошуку нових додаткових джерел доходів, розробці ефективної системи управління бюджетними ресурсами, дослідженні впливу внутрішніх і зовнішніх екстерналій тощо [3, с. 18]. Проблеми щодо формування місцевих бюджетів у сучасних умовах важливо вирішувати в контексті реформи децентралізації та з врахуванням критеріїв фінансової стійкості бюджетів на місцевому рівні.

Сучасні напрями модернізації механізму формування місцевих бюджетів України констатують поступове зростання обсягів бюджетних ресурсів на місцевому рівні з метою забезпечення фінансової стійкості та соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Таким чином, необхідне посилення впливу бюджету як однієї із складових системи державного регулювання соціально-економічного розвитку України. Бюджет повинен бути спрямований на подальший соціально-економічний розвиток держави як на довгострокову, так і на середньострокову перспективу, головним завданням яких повинно бути досягнення стійкого економічного зростання в умовах фінансової стабільності, активізації інвестиційних процесів і структурних перетворень та проведення адресної соціальної політики держави. Реальне втілення в життя принципів самостійності при складанні і використанні бюджетів на всіх рівнях управління викликає необхідність будувати взаємовідносини між державним і місцевими бюджетами з урахуванням умов їх соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Гупаловська М.Б. Бюджет як основний інструмент фінансового забезпечення реалізації функцій держави. *Перші наукові читання пам'яті С.І.*

Юрія: збірн. наук. праць. Тернопіль: Вектор, 2015. С.70-73 URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12971> (дата звернення 10.05.2018)

2. Маркуц Ю. І. Формування державного бюджету в розвинутих країнах світу та в Україні. *Бізнес Інформ*. № 11. 2016. С. 222-227

3. Місцеве самоврядування в Україні : сучасний стан та основні напрями модернізації: наук.доп. / [редкол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Вашенко, В.В. Толкованов]. К.: НАДУ, 2014. 128с.

Паньків Андрій Романович

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З. М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Повноцінна реалізація повноважень органів місцевого самоврядування може бути забезпечена за рахунок відповідних обсягів та оптимальної структури видатків місцевих бюджетів.

Провідну роль у бюджетному законодавстві, яке стосується питань формування та реалізації фінансової політики органів місцевого самоврядування, та, зокрема, здійснення видатків місцевих бюджетів відіграє Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456 – VI (далі – БКУ). Зазначений нормативно-правовий акт визначає види і склад місцевих бюджетів (статті 2, 5, 13 БКУ), регламентує бюджетний процес на місцевому рівні (статті 75–80 БКУ), застосування програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів, визначення методичних вимог до запровадження середньострокового планування показників зазначених бюджетів (статті 20–21 БКУ), порядок затвердження місцевих бюджетів з дефіцитом або профіцитом (ст. 72 БКУ), здійснення місцевих запозичень (статті 16, 73, 74 БКУ), визначає склад доходів та видатків місцевих бюджетів, види міжбюджетних трансфертів та порядок їх передачі між бюджетами (статті 92–108) тощо. Особлива увага приділена характеристиці повноважень органів, які здійснюють контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу; визначенні відповідальності та заходів впливу за вчинені порушення бюджетного законодавства.

Незважаючи на всі позитиви від прийняття Бюджетного кодексу України, одним із його недоліків вважаємо нерозмежованість джерел здійснення видатків місцевих бюджетів (пункт 2 статті 83).

Ми погоджуємося із Кириленко О., яка вважає, що за своїм значенням і обсягами фінансування делеговані повноваження виявилися вагомішими,

ніж власні повноваження органів місцевого самоврядування. Це суттєво перешкоджає втіленню основного призначення інституту місцевого самоврядування – самостійного вирішення органами місцевого самоврядування питань місцевого значення [3, с. 22].

Поширеним для більшості місцевих бюджетів стало таке явище: з метою покращення надання суспільних послуг населенню у зв'язку із невідповідністю обсягу видатків місцевих бюджетів, які здійснюються для реалізації делегованих повноважень, потребі у фінансових ресурсах, які формуються у місцевих бюджетах у вигляді загальнодержавних податків і зборів, медичної, освітньої субвенцій, субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту населення, базової дотації та інших міжбюджетних трансфертів, для надання якісних суспільних послуг органи місцевого самоврядування змушені спрямовувати на фінансування делегованих повноважень кошти (власні доходи), які могли б бути використані для фінансування власних повноважень.

Вихід із зазначеної ситуації вбачаємо у тому, щоб, зважаючи на положення статті 85 Бюджетного кодексу України (держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів у вигляді: закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, трансфертів з Державного бюджету України [1]), внести зміни до пункту 2 статті 83 Бюджетного кодексу України, виклавши її у такій редакції :

– видатки, визначені функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності (пункт 2 статті 82 Бюджетного кодексу України), здійснюються за рахунок закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, трансфертів з Державного бюджету України;

– видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер і визначені законами України (пункт 3 статті 82 Бюджетного кодексу України), здійснюються за рахунок інших видів доходів місцевих бюджетів [4].

Порядок здійснення видатків бюджетів для забезпечення виконання повноважень органів місцевого самоврядування регламентується і Законами України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5.10.2000 р. № 2017-III та «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV.

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» у розділі IV регламентує порядок фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій, які разом із державними соціальними стандартами і нормативами є основою для розрахунку видатків на соціальні цілі та формування на їх основі бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних і місцевих програм економічного і соціального розвитку [2]. У статті 20 зазначеного нормативно-правового акту місцеві бюджети визначаються як одне із джерел надання державних соціальних гарантій.

До галузевих нормативно-правових актів, які визначають підстави для фінансування галузей соціальної сфери за рахунок коштів місцевих бюджетів, можна віднести закони України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ, «Про освіту» від 5.09.2017 р. №2145-VІІІ, «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. №2628-ІІІ, «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-ХІV, «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. №1841-ІІІ, «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР, «Про культуру» від 14.12.2010 р. № 2778-VІ, «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ, «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1.06.2000 р. № 1768-ІІІ, «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 р. № 2811-ХІІ та інші. Окремі із перелічених нормативних актів регламентують зобов'язання держави щодо мінімального рівня фінансування надання суспільних послуг населенню, проте в умовах обмеженості бюджетних ресурсів зазначені положення мають декларативний характер.

Важливим методологічним питанням реалізації делегованих повноважень органів місцевого самоврядування є розрахунок бюджетних видатків, пов'язаних з їх фінансуванням та визначенням обсягів коштів, які передаються з державного бюджету місцевим у формі трансфертів, зокрема медичної, освітньої субвенцій, субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту населення тощо.

Основою для обрахування бюджетних видатків для галузей освіти і охорони здоров'я слугує фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, тобто гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів. З урахуванням зазначеного показника визначається плановий обсяг надходження медичної та освітньої субвенцій

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів (розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами), що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість населення чи споживачів гарантованих послуг тощо [1]. Однак запровадження соціальних стандартів та нормативів у повному обсязі на сьогоднішній день не відбулося.

Дослідження правової бази, яка стосується питань здійснення видатків місцевих бюджетів, дало змогу констатувати, що незважаючи на достатній рівень систематизації вітчизняної нормативно-правової бази, та відповідності міжнародним вимогам, виявлено ряд недоліків, що негативно впливають на фінансову політику на місцевому рівні. До них, зокрема, можна віднести декларативний та суперечливий характер окремих положень законодавчих документів; вибірковість та непослідовність в імплементації норм міжнародних договорів, які закріплюють зобов'язання держави щодо соціальних прав людини; нерозробленість значної частини соціальних стандартів, які мають бути основою для розрахунку фінансових нормативів бюджетної забезпеченості при плануванні видатків місцевих бюджетів; декларативний характер норм, які характеризують зобов'язання держави щодо мінімального рівня фінансування надання суспільних послуг населенню; суперечності у нормативно-правових актах, які регламентують розподіл повноважень і відповідальності органів місцевої влади і самоврядування щодо реалізації своїх функцій; не розмежованість джерел здійснення видатків місцевих бюджетів на забезпечення виконання власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування та ін.

Зважаючи на ці та інші недоліки законодавчої бази, її можна охарактеризувати як незавершену. Усунення правових колізій у законодавстві, підвищення наукової обґрунтованості правових норм буде сприяти підвищенню ефективності використання обмежених ресурсів місцевих бюджетів та більш повному задоволенню потреб громадян.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5.10.2000 р. № 2017-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Кириленко О. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2010. Вип. 1. С. 17–27.
4. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.

Парфелюк Марія Олександрівна
ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Становлення домогосподарств як повноправних учасників фінансових відносин породжує низку проблем, які пов'язані з особливостями формування доходів та їх використання в умовах трансформаційних процесів в економіці. До таких проблем відносяться: складність забезпечення високого рівня доходів домогосподарств, недосконалість системи регламентування взаємодії учасників фінансового ринку, недостатня розробленість інструментів залучення фінансових ресурсів домогосподарств до реального сектору економіки України.

Домашні господарства в процесі своєї економічної діяльності отримують певні доходи, які слугують важливим підґрунтям для характеристики рівня життя населення в Україні.

Комплексне дослідження доходів домашніх господарств є підґрунтям для оцінки можливостей зростання доходів та виявлення додаткових резервів фінансових ресурсів. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження теоретичних основ формування доходів домогосподарств з урахуванням трансформаційних процесів в Україні.

Вивчення економічної літератури дозволяє виокремити два основні підходи до дослідження доходів домогосподарств: макроекономічний, що розглядає населення як важливий суб'єкт економічної системи, і мікроекономічний, що вивчає процеси формування, розподілу, перерозподілу і використання доходів домогосподарств [1, с. 142].

Як соціально-економічну категорію трактує доходи населення А. Є. Сурінов. На думку вченого, доходи населення відображають відносини у суспільстві з приводу привласнення, використання та розподілу створеного продукту між його елементами (домогосподарствами, сім'ями, особами) [2, с. 5]. На думку автора, населення як складова соціально-економічної системи висуває вимоги щодо своєї частки новоствореного продукту, котра привласнюється ними у вартісній формі й утворює доходи населення.

Державний комітет статистики України, визначаючи доходи населення, констатує, що вони включають обсяг нарахованих у грошовій та натуральній формі: заробітної плати (включаючи одержану населенням з-за кордону), прибутку та змішаного доходу, одержаних доходів від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів [3, с. 75].

В Економічному енциклопедичному словнику як окреме поняття виділено доходи трудових мігрантів – сума заробітної плати найманих працівників, отриманої в різних секторах економіки іноземних країн за продаж робочої сили та часткові результати праці (частково, оскільки ступінь експлуатації мігрантів у цих країнах значно вищий, ніж своїх найманих працівників [4, с. 175].

Малеева Т. під сукупними доходами домашніх господарств розуміє всі надходження населення, котрі мають грошову або натурально-речову форму, а також отримані як пільги (звільнення від податків чи їх частини, реалізоване право на придбання матеріальних благ або послуг). Крім того, до сукупних доходів домогосподарств вчена відносить доходи, отримані від ведення особистого підсобного сільського господарства або від інших видів домашньої зайнятості [5, с. 53].

Аналогічних поглядів дотримуються автори підручника «Політика доходів і заробітної плати». На їх думку, доходи населення є сукупністю надходжень за певний період часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і нагромадження [6, с. 89].

Як частину національного доходу, що створюється в процесі виробництва і призначена для задоволення матеріальних і духовних потреб членів господарства трактують доходи домашніх господарств автори підручника «Фінанси. Грошовий обіг. Кредит» [7, с. 312].

У монографії «Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку» Т.О. Кізима розглядає поняття сукупний дохід домогосподарства, яке представляє собою суму грошових доходів, отриманих з усіх можливих джерел (заробітна плата, відсотки, дивіденди, підприємницький дохід, доходи від оренди тощо), та доходів, отриманих у негрошовій формі (задоволення від роботи, насолода відпочинком, користування предметами розкоші тощо) [1, с. 146]. Таким чином, науковець розглядає сукупні доходи як міру можливостей кожної людини, її потенційною здатністю до споживання різноманітних благ (як товарів та послуг, так і, скажімо, вільного часу) [1, с. 146].

Відтак, проаналізувавши погляди сучасних економістів щодо визначення сутності і змісту доходів домогосподарств приєднуємось до позиції Т.О. Кізими про те, доходи домогосподарств є сукупністю надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна.

Література

1. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2011. 431 с. 7

2. Суринов А. Е. Доходы населения: опыт количественных измерений. Москва : Финансы и статистика, 2000. 431 с.

3. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учебник для вузов. / под. ред. Поляка. Г. Б. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.

4. Мочерного С. В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. (відп. ред.) та ін. Львів : Світ, 2005.Т1. 573 с.

5. Малеева Т. Дифференциация доходов населения в условиях финансовой стабилизации. Социальная политика в период перехода к рынку : проблемы и решения : сб. ст. / под ред. А. Ослунда и М. Дмитриева. Москва : Моск. центр Карнеги, 1996. 402 с.

6. Политика доходов и заработной платы : учебник / [под ред. П. В. Савченко, Ю. П. Кокина]. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Экономист, 2004. 389 с.

7. Статистичний щорічник України за 2016 рік / Держ. служба статистики України / за ред. Вернера І.Є. Київ, 2017. 611 с.

Реднік Василь Іванович

ст. гр. ФЗМ-11,ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І. П.

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Різноманітні види доходів, отриманих суб'єктами домогосподарств, підлягають оподаткуванню. Оскільки члени домогосподарств отримують доходи із різних джерел, у тому числі й від підприємницької діяльності, то платниками податків у такому випадку є фізичні особи та індивідуальні підприємці без утворення юридичної особи. Відповідно, діючи систему оподаткування домогосподарств в Україні доцільно позиціонувати як систему оподаткування фізичних осіб та індивідуальних підприємців, оскільки домогосподарства не виділені у вітчизняному податковому законодавстві як платники податків.

Загалом громадяни в Україні сплачують дві групи податків:

– прямі податки, за допомогою яких держава здійснює оподаткування доходів, до них відносять податки на доходи громадян (податок з доходів фізичних осіб, єдиний соціальний внесок до державних позабюджетних фондів, єдиний податок для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності) та податки на майно (плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок);

– непрямі податки, які виступають елементами ціни товарів, послуг та робіт і за допомогою яких оподатковується використання доходів

населення, спрямованих на споживання (податок на додану вартість, акцизний податок, мито).

Пряме оподаткування доходів і майна громадян є найбільш відкритою та зрозумілою формою податкових взаємовідносин між державою і населенням та застосовується переважно у високорозвинених країнах світу: Австрії, Данії, Канаді, Нідерландах, США, Швейцарії та інших. Непряме оподаткування, будучи дещо скритим, замаскованим вилученням коштів населення (свого часу це дозволяло керівництву колишнього СРСР, широко використовуючи податок з обороту та акцизи, взагалі заперечувати наявність непрямого оподаткування трудящих при соціалізмі) превалює в податкових системах Австралії, Греції, Італії, Ірландії, Швеції та низки інших країн (і особливо країн, що розвиваються). Відтак, наявність великої частки непрямих податків у доходах бюджетної системи держави створює ілюзорну видимість її економічної незалежності від оподаткування громадян.

Основним інструментом прямого оподаткування виступає прибутковий податок (в Україні – податок з доходів фізичних осіб), причому роль цього податку останніми роками динамічно зростає як в Україні, так і в інших країнах світу. Так, найвищий рівень питомої ваги податку з доходів фізичних осіб у ВВП за кілька останніх років був зафіксований у Канаді (13,3%), Австралії (12%), Великобританії (10%); а найнижчий – в Аргентині (2,3%), Угорщині (4,6%), Польщі (4,7%). Найбільше значення частки цього податку у загальній сумі доходів бюджету спостерігається в Австралії (35,2%), Канаді (30,6%), США (30,5%); найнижчий його рівень був відмічений в Угорщині (9,2%), Аргентині (9,8%), Польщі (10,9%) [1, с. 209]. У 2017 р. обсяг сплаченого українцями податку з доходів фізичних осіб склав 185,7 млрд. грн., що становить 18,2% загальної величини доходів Зведеного бюджету України або 22,4% його податкових надходжень [2]. Однак, поряд із фіскальним значенням, цей податок у світовій практиці виконує також роль важливого інструменту реалізації соціально-економічної політики уряду, спрямованої на зменшення соціальної нерівності у суспільстві.

Інструментом забезпечення соціальної справедливості при оподаткуванні доходів громадян є податкова пільга. Відповідно до положень Податкового кодексу України податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав [3].

Специфіка пільгового оподаткування доходів фізичних осіб характеризується тим, що від оподаткування звільняється певна частина доходу платника податку, якщо цей дохід дорівнює відповідному обсягу,

визначеному щорічно Законом України «Про Державний бюджет України» і він залежить від прожиткового мінімуму доходів громадян і мінімальної величини заробітної плати. Податковий кодекс України пільгу з оподаткування доходів фізичних осіб трактує як податкову соціальну пільгу, адже при її використанні досягається відповідний соціальний ефект.

Високорозвинені країни світу, формуючи політику оподаткування доходів населення, використовують різноманітні системи прибуткового податку з врахуванням таких важливих факторів як величина прожиткового мінімуму, характер діяльності, і що найважливіше – сімейний стан платника податку, кількість членів сім'ї, розмір середньодушового доходу тощо.

Суттєвим недоліком чинної системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні стала відмова від прогресивного оподаткування, яке в усьому світі визнане ефективним засобом державної політики регулювання доходів населення. Податкове законодавство України постійно розвивається, змінюється, реагуючи тим самим на реалії життя. З 1 січня 2011 р. вступив в дію Податковий кодекс України, у якому продовжено реформування порядку застосування ставок податку на доходи фізичних осіб.

Оподаткування фізичних осіб іншими податковими платежами, такими як податки на майно та податки на споживання залежать від наявності рухомого і нерухомого майна та від обсягу споживання. Податки на майно (плата за землю, збір за першу реєстрацію транспортного засобу та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) є диференційованими в залежності від площі нерухомості чи земельної ділянки та від потужності (об'єму циліндра) двигуна. Вони вважаються більш прогресивними, адже чим більша база нарахування податку, тим більша сума сплаченого платежу.

Величина сплачених податків на споживання залежить від обсягу споживання, а відтак і від реальної фінансової можливості громадян (рівня їх доходів). Вагомим чинником впливу на величину сплачених податків на споживання є рівень інфляції та рівень цін на базові категорії товарів (продукції).

Важливою характеристикою податкової політики держави є також рівень податкового навантаження на платників податків загалом та фізичних осіб зокрема. Переважно податкове навантаження на громадян асоціюється лише з податком з доходів фізичних осіб та іншими податками, які населення сплачує безпосередньо зі своїх доходів. Однак реальна ситуація є дещо іншою. На доходи фізичних осіб здійснює вплив не лише тягар прямих податків, але й тягар непрямих податків (податків на споживання), які населення сплачує, купуючи товари і послуги за

роздрібними цінами. Загальновідомо, що непрямі податки за допомогою цінового механізму перекладаються в основному на кінцевого споживача (населення, а також державні установи і громадські організації, що надають безплатні послуги громадянам). Експерти частку непрямих податків, які сплачує населення як основний кінцевий споживач, оцінюють на рівні 68-70% [4, с. 157].

Рівень податкового навантаження на вітчизняні домогосподарства розраховується за формулою:

$$ПНн = \frac{(Фнн + ПС \times Кпс)}{ГДн} \times 100\% ,$$

де: *ПНн* – податкове навантаження на громадян;

Фнн – фактичні податкові надходження від фізичних осіб до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних цільових фондів;

ПС – загальна сума сплачених податків на споживання;

Кпс – коефіцієнт частки податків на споживання, які сплачує населення (0,7);

ГДн – грошові доходи населення (оплата праці, доходи від підприємницької діяльності, дивіденди, проценти, орендна плата, державні соціальні трансфери тощо).

Динаміка співвідношення величини сплачених податків і зборів до обсягу загальних доходів домогосподарств дозволяє визначити рівень податкового навантаження на домогосподарства у певний період часу. Так, за останні чотири роки рівень податкового навантаження на домогосподарства є відносно стабільним, адже зростання податкового навантаження коливалося в межах 2,6 відсотків.

Варто відмітити, що визначений рівень податкового навантаження на домогосподарства є середньозваженим по Україні. Цілком зрозуміло, що податкове навантаження в розрізі окремих груп домогосподарств може суттєво різнитися. Скажімо, рівень податкового навантаження на домогосподарство, яке складається з подружжя пенсіонерів, відрізнятиметься від рівня податкового навантаження на домогосподарство, яке є активно зайнятим з найвищим рівнем доходів хоча б тому, що пенсіонери сплачують, як правило, мінімум податків і зборів і споживають значно менше товарів та послуг (сплачуючи, відповідно, й менше податків на споживання) у порівнянні із заможними громадянами.

Таким чином, держава опосередковано впливає на доходи домогосподарств шляхом встановлення та регулювання таких соціальних показників як споживчий кошик, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата та рівень оподаткування домогосподарств. На нашу думку, першочерговим аспектом в контексті оподаткування доходів домогосподарств є необхідність перегляду підходів щодо оподаткування

сукупного доходу усіх членів домогосподарства за прикладом розвинутих країн світу. Також слушною є позиція звільнення від оподаткування доходів громадян, які у вартісному вигляді не дозволяють забезпечити навіть їх мінімальні споживчі потреби.

Вважаємо, що оподаткування загального сімейного доходу в сучасних умовах функціонування вітчизняних домашніх господарств стає необхідним для реалізації соціальної політики держави, спрямованої на підвищення добробуту домогосподарств. Так, низькі доходи сім'ї, можна звільнити від оподаткування, для інших доходів передбачити пільги, залежно від кількості і статусу членів домогосподарств.

Література:

1. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку. Монографія. Київ: Знання, 2010. 431 с.

2. Звіти про виконання Зведеного бюджету України у 2017 р. URL: <http://treasury.gov.ua/>

3. Податковий кодекс України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>.

4. Сидор І. П. Фіскальний та регулюючий потенціал податку з доходів фізичних осіб в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України*: збірник наукових праць. Тернопіль: Вектор, 2014. С. 156–162.

Різник Юлія Зіновіївна

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О. П.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від ефективного розподілу фінансових ресурсів країни. Тому, раціональність використання коштів бюджету дає змогу збільшити обсяги виробництва суспільних продуктів, розвивати науково-технічну сферу та активізувати зовнішньоекономічну діяльність. Бо саме завдяки видаткам бюджету забезпечується макроекономічна стабільність та добробут суспільства.

Сьогодні зацікавленість у підвищенні прозорості бюджету та бюджетного процесу виявляють міжнародні фінансові інститути, представники законодавчих і виконавчих структур та населення. І хоча цілі у зазначених суб'єктів різні, загальна спрямованість підвищення прозорості бюджету і бюджетного процесу сприяє реалізації багатьох завдань. Зокрема, прозорий бюджет:

– дає можливість зацікавленим громадянам для оцінки й аналізу бюджету та його показників, визначення цілеспрямованості та ефективності видатків;

– створює умови для обговорення бюджету і дає змогу врахувати точку зору громадськості в кінцевих бюджетних рішеннях (наприклад щодо пріоритетів бюджетної політики, розподілу бюджетних ресурсів тощо);

– підвищує відповідальність органів виконавчої влади за розроблення, прийняття, виконання бюджету, оскільки посилюється можливість контролю з боку громадськості за якістю прийняття бюджетних рішень та їх виконання;

– збільшує довіру населення й громадських інститутів до влади, що створює передумови для суспільної злагоди;

– робить політику уряду більш відкритою для світової спільноти, що підвищує інвестиційну привабливість країни і сприяє зростанню інвестицій в економіку;

– зужує можливості для корупційних схем і угод [1].

Оскільки, прозорість фінансової сфери вважається одним з найпотужніших засобів боротьби проти корупції, марнотратства і поганого управління, то, свого роду, забезпечує основу, що дозволить громадянському суспільству притягнути політиків до відповідальності та забезпечити необхідні соціальні зміни.

Сучасна криза збільшила вимоги міжнародних організацій і міжнародного бізнесу до транспарентності владної і фінансової інформації. Зокрема, організація «Міжнародне бюджетне партнерство» звертає увагу на кілька чинників, що обумовлюють потребу у прозорості бюджетів країн світу:

– прозорість може допомогти залучити більше дешеві міжнародні кредити: після обліку різних економічних змінних, країни з більше високим показником прозорості бюджетно-податкової сфери мають більш високий кредитний рейтинг і нижчий розрив між позиковими й кредитними ставками, знижуючи, таким чином, вартість кредиту для держави;

– непрозорість у фінансових питаннях може підірвати дисципліну в бюджетно-податковій сфері: за висновками Міжнародного Валютного Фонду одним з істотних методів розрахунку фінансової надійності й спроможності країни є показник прозорості її фінансової системи і практики;

– прозорість і суспільна участь допомагають виявити витoki й поліпшити ефективність державних видатків, виявивши факти використання коштів не за призначенням і зобов'язуючи уряд повернути гроші, витрачені необґрунтовано;

– прозорість і суспільна участь сприяють справедливому розподілу національних ресурсів відповідно до національних пріоритетів [2].

Варто зазначити, що за останні роки в Україні, як і в інших розвинених державах постала проблема важливості оприлюднення інформації, отриманої в результаті підготовки проекту державного бюджету та використання бюджетних коштів. Так, відповідно до Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” “пріоритетом в управлінні публічними фінансами має стати підвищення прозорості та ефективності їх розподілу та витрачання” [3], оскільки в Україні посідає далеко не найкращі позиції в дослідженнях, які пов’язані з відкритістю та прозорістю в бюджетній сфері. Тому, ми вирішили перевірити чи наявні на сайтах обласних рад рішення про бюджети та протоколи голосувань, щодо затвердження бюджетів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Голосування депутатів щодо затвердження обласних бюджетів України на 2018 рік *

№	Область	Присутні депутати, всього	За	Проти	Утримались	Не голосували	№ рішення	Дата
1	Вінницька	65/85	53	0	0	12	500	20.12.2017
2	Волинська	55/64	53	0	0	2	18/18	08.02.2018
3	Дніпропетровська	100/120	99	0	0	1	268	01.12.2017
4	Житомирська	59/64	56	0	0	2		21.12.2017
5	Закарпатська	56/64	54	0	0	2	1029	21.12.2017
6	Запорізька	70/84	55	0	0	14	63	30.11.2017
7	Івано-Франківська	71/84	61	0	0	10	738	22.12.2017
8	Кіровоградська	53/64	47	3	2	1	414	22.12.1017
9	Миколаївська	48/64	39	0	1	8	25	21.12.2017
10	Одеська	75/84	70	0	0	5	649	21.12.2017
11	Полтавська	77/84	69	0	0	8	606	22.12.2017
12	Рівненська	58/64	57	0	0	1	826	22.12.2017
13	Сумська		52	0	0	-		20.12.2017
14	Тернопільська	51/64	50	0	0	1	874	22.12.2017
15	Харківська		95	7	6	-	850	20.12.2017
16	Херсонська	53/64	47	0	0	-	679	22.12.2017
17	Хмельницька	70/	56	9	0	5	34	22.12.2017
18	Черкаська	66/84	48	0	0	18	19	22.12.2017
19	Чернівецька	39/64	38	0	3	1	277	07.12.2017
20	Чернігівська	54/64	52	0	0	2		07.12.2017

*Складено автором самостійно.

На жаль, не вдалося знайти інформацію по Київській та Львівській областях, проте, з огляду на наявні дані бачимо, що майже всі бюджети приймалися одностайно. Тому постає питання, чи ці бюджети були найоптимальнішими, що всі депутати погоджувалися на їх прийняття, чи просто виконували свою роботу, не проводивши аналізу бюджетних

показників. Якщо ж говорити про місцеві бюджети базового рівня, то проблеми з наповнюваністю, чи взагалі наявністю сайту унеможливають будь-який аналіз з боку членів територіальних громад чи інших громадян.

Також важливо зазначити, що Міжнародне бюджетне партнерство, яке здійснює аналіз прозорості показників державних бюджетів різних країн та оцінку місцевих бюджетів на основі розрахунку індексу відкритості бюджету, станом на 31. 01. 2018 р. присвоїло Україні 39 місце.

Аналітики справедливо стверджують, що економічна й фінансова кризи не були б настільки гострими за умови доступу до більш повної інформації, зокрема про бюджетну політику різних країн. Завдяки прозорості наявні ризики було б легше оцінити, а ресурси краще розподілити та прийняти відповідні заходи у разі своєчасного отримання інформації про проблеми, що виникли. Не випадково сьогодні міжнародні організації та окремі держави-донори застосовують різноманітні інструменти оцінки транспарентності бюджетів різних країн світу, що одержують відповідну фінансово-економічну допомогу.

Таким чином, дослідження забезпечення прозорості бюджетного процесу вказує на беззаперечну важливість розвитку цього процесу з метою демократизації суспільства та реформування публічних фінансів. Тому, справедливим є твердження, що прозорість і відкритість бюджетної інформації стає запорукою ефективного використання бюджетних коштів і громадського контролю за публічними фінансами.

Тобто, підвищення прозорості бюджету та поширення участі громадськості у бюджетному процесі сприяє розвитку держави. Зокрема, це стосується повноти бюджетної інформації за попередні та поточні періоди з наданням порівняльних показників не тільки на обласному рівні чи у великих містах, а й по всій Україні загалом, що давало б змогу поширювати участь громадськості у розробці та прийнятті бюджетних рішень, сприяло б покращенню роботи при аналізі бюджетних даних та підвищувало б довіру громадян до уряду, даючи змогу ефективно проводити реформи. З огляду на це, зростання індексу бюджетної відкритості можна вважати важливим показником успішності реалізації реформ у бюджетній сфері як на державному, так і на місцевому рівнях.

Проте, незважаючи на достатність законодавчого регламентування, бюджетна прозорість за результатами міжнародних експертів є доволі обмеженою, та, певною мірою, визначає необхідність подальшого впровадження раціональних дій, які були б спрямовані на вирішення існуючих проблем у бюджетній сфері.

Література:

1. Дяченко С. А., Фетіщенко Є. М. Підвищення прозорості процесу планування державного бюджету України. *Соціальна й економічна політика*. 2016. № 2. С. 45-53.

2. Тихомирова Є. Б. Транспарентність бюджету України: методики оцінки Держдепартаменту США та Міжнародного бюджетного партнерства. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2502 (дата звернення 18.04.2018 р.).

3. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 18.04.2018 р.).

Середа Ігор Георгійович

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т. О.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН

У сучасних умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів система пенсійного забезпечення громадян зазнає суттєвого впливу низки чинників, пов'язаних із кризовими явищами. Адже стрімке падіння обсягів виробництва і скорочення загальної податкової бази призвели до зменшення надходжень до бюджетів різних рівнів загалом та фондів грошових коштів, призначених для виплати пенсій зокрема. Відтак погіршення економічних умов змусило уряди різних країн світу та фонди пенсійного забезпечення шукати нові підходи до формування пенсійних накопичень громадян.

Проблеми пенсійного забезпечення населення розглядали у своїх наукових працях Е.М. Лібанова, В.М. Опарін, І.М. Сазонець, В.М. Федосов, В.Д. Яценко. Проте значна частина питань, що стосуються зарубіжного досвіду організації систем пенсійного забезпечення в сучасних умовах потребує докладнішого науково-теоретичного опрацювання.

Насамперед відмітимо, що пенсійному забезпеченню громадян в зарубіжних країнах приділяється доволі значна увага. При цьому загальні системи пенсійного забезпечення базуються на державній гарантії договору між поколіннями – солідарності поколінь, що передбачає розподіл відповідальності в межах одного покоління і між поколіннями. Приватні ж і додаткові системи пенсійного забезпечення також часто мають обов'язковий характер, причому вони можуть фінансуватися як методом капіталізації (накопичення) коштів, так і мати змішаний характер, поєднуючи у собі принцип солідарності поколінь і накопичення коштів.

Принагідно зазначимо, що в економічно розвинених країнах світу державні витрати на пенсійне забезпечення громадян є доволі значними.

Так, упродовж останніх років найбільшу частку таких витрат (10,5% ВВП) здійснювала Франція [1], понад 8% вони становили у Німеччині (8,8%) [2] і Польщі (8,5%) [3], а найменше – у Росії (4,7%) [4].

Аналіз різноманітних векторів та принципів реформування пенсійних систем у зарубіжних країнах дозволяє виокремити кілька загальних тенденцій. Як свідчить світовий досвід, є два основних шляхи переходу від розподільних до накопичувальних пенсійних систем: перший пов'язаний із створенням добровільних накопичувальних систем при збереженні загальної державної розподільної системи; інший пов'язаний із переходом від розподільних до накопичувальної пенсійної системи на базі державної пенсійної системи (найбільш ефективним прикладом такого шляху є Чилі).

Стосовно процесу переходу від розподільних до накопичувальних систем зазначимо, що у цій сфері зарубіжний досвід характеризується великим розмаїттям засобів. Скажімо, науковці виокремлюють типологізацію реформ пенсійних систем за чотирма видами [5]. Перший пов'язаний із переглядом основних параметричних індикаторів пенсійного забезпечення (пенсійний вік, розміри страхових внесків і порядок індексації). Другий вид пов'язаний із трансформацією державної пенсійної системи в систему, засновану на приватному страхуванні і самофінансуванні. Третій вид реформування пов'язаний із реформуванням податкової системи загалом та податкового регулювання зокрема. Четвертий напрям характеризується реформуванням пенсійної системи у межах макроекономічної політики і політики у сфері праці та спрямований на зміну частки зайнятих у працездатному віці та міграційні процеси.

Необхідно відмітити, що у зарубіжній практиці превалюють два основних способи фінансування пенсійного забезпечення громадян. У першому випадку такий механізм базується на фінансуванні поточних платежів по пенсійному забезпеченню за допомогою соціального податку і державних трансфертів (кошти державного бюджету). Таке фінансування здійснюється організаційно через один чи кілька пенсійних фондів. При цьому на пенсійну складову витрачається близько половини коштів, отриманих за рахунок соціального податку (яскравим прикладом такого фінансування є європейські країни, зокрема Австрія, Великобританія, Німеччина, Італія, Франція). Другий спосіб фінансування передбачає стимулювання або ж законодавче запровадження обов'язкового самофінансування працедавцями і самими працівниками. Вагомим результатом такої політики стало формування фінансово стійких національних пенсійних систем (яскравим прикладом може слугувати Швеція).

Взагалі досвід Швеції є досить цікавим з позиції організації її пенсійної системи, відтак детальніше зупинимося на її характеристиці. Так, багаторівнева пенсійна система Швеції почала функціонувати на двох базових принципах з 1913 р. – принципі базового соціального забезпечення та принципі компенсації за втрату доходу з урахуванням того, що пенсійні права визначаються попереднім заробітком. Причому пенсія громадянам Швеції формується з трьох джерел: перше джерело – це національна базова пенсія, яка гарантується правом проживання в країні, фінансується за принципом розподільної системи зі встановленими виплатами (при цьому не відбувається накопичення коштів) [6]; друге джерело – це національна додаткова пенсія, яка формується також за розподільним принципом і має на меті підвищення життєвого рівня пенсіонерів, виходячи із реальних можливостей (однак стабільність та стійкість цього виду пенсії забезпечується створенням резерву буферного фонду); третє джерело – це договірна трудова пенсія або ж національна додаткова пенсія. Фінансування усіх цих трьох джерел (або видів пенсій) здійснюється за рахунок внесків працедавців. Принагідно зазначимо, що підготовка пенсійної реформи, що розпочалася наприкінці 80–90-х років минулого століття, була спрямована на заміну трьох видів пенсій єдиною системою пенсій по старості, заснованою на встановлених розмірах внесків.

При реформуванні пенсійної системи України досить цікавим, на нашу думку, є досвід трансформації пенсійних систем у країнах Центральної та Східної Європи, де упровадження багаторівневих пенсійних систем супроводжувалося пошуком шляхів вирішення фінансових проблем двома методами:

- збереженням у тому чи іншому виді (чи співвідношенні) розподільних державних систем як бази пенсійного забезпечення при одночасному стимулюванні переходу до добровільного додаткового пенсійного страхування на базі приватних недержавних пенсійних фондів;

- реформуванням нових багатоступінчатих розподільно–накопичувальних пенсійних систем, що фінансуються із різноманітних джерел, що найбільш яскраво проявило себе в Угорщині та Польщі.

Таким чином, дослідження зарубіжної практики функціонування систем пенсійного забезпечення громадян підтверджує необхідність реформування насамперед державних пенсійних систем шляхом збільшення пенсійного віку, реструктуризації державного пенсійного забезпечення у контексті впровадження багаторівневих змішаних пенсійних систем та приватизації, за необхідності, окремих частин пенсійних програм. При цьому, безумовно, провідна роль у процесах пенсійного реформування має належати державі.

Відтак з урахуванням економічної, соціальної та демографічної ситуації в Україні, доцільним є не лише ґрунтовне вивчення досвіду зарубіжних країн, котрі стикнулися із проблемами пенсійного реформування, але й конструктивне трансформування його у процесах національних реформ. Безперечно, соціально-економічні, демографічні та політичні умови в Україні дають можливість здійснювати реформування пенсійної системи лише в режимі удосконалення чинної солідарної системи та поступового доповнення її новими елементами накопичувальної системи з метою зменшення фінансового навантаження на сучасне покоління працівників. Тому реформування пенсійної системи потребує комплексного підходу з метою систематизації планування, розробки програмної політики і створення дієвого фінансового механізму пенсійного забезпечення громадян.

Література:

1. Chomik R., Whitehouse E.R. Trends in Pension Eligibility Ages and Life Expectancy, 1950–2050. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. 2010. №105. Р. 13–14. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/trends-in-pension-eligibility-ages-and-life-expectancy-1950-2050_5km68fzhs2q4-en;jsessionid=1f0d5499kjb5.delta.
2. Федеральне міністерство праці та соціальних справ Німеччини. URL: <http://www.bmas.de>.
3. Установа соціального страхування Польщі. URL: <http://www.zus.pl>.
4. Пенсионный фонд Российской Федерации. URL: <http://www.pfrf.ru>.
5. Ерошенков С. Г. Мировой опыт реформирования пенсионных систем. *Общество и экономика*. 2001. №7–8. С. 182–219.
6. Програми соціального забезпечення в країнах світу. *Управління з питань соціального забезпечення Швеції*. URL: <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/>.

Сидор Тарас Ігорович

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Україна прагне інтегруватися у світовий та європейський економічний простір, а тому її стратегічний курс передбачає побудову високорозвиненої, демократичної і правової держави, пріоритетом якої є досягнення соціальних цілей, орієнтація на загальнолюдські цінності, які визначають отримання нової якості життя громадян країни,

запровадження соціальних, економічних, демократичних та європейських стандартів життєдіяльності людини. В умовах сьогодення людина, як основний суб'єкт економічних відносин, повинна мати відповідний обсяг фінансових ресурсів для забезпечення освітньо-професійного рівня розвитку, відповідних умов проживання, культурного розвитку, соціальних прав та гарантій. Тому на сьогодні головним завданням соціальної політики уряду України є забезпечення належного і підвищення наявного рівня життя населення нашої держави шляхом забезпечення зростання суспільного добробуту громадян країни [4].

Рівень життя передбачає характеристику ступеня забезпеченості населення, домогосподарства та окремого індивіда матеріальними, духовними та соціальними благами і потребами, оцінювані множиною показників, а саме: доходи населення та заробітна плата працівників, рівень охорони здоров'я, освіти, умови праці, забезпеченість житлом, товарами довготривалого користування, продовольчими та непродовольчими товарами, очікувана тривалість життя при народженні.

Розглядаючи рівень життя через призму людського розвитку варто сказати, що дане поняття потрібно трактувати наступним чином – це соціально-економічна категорія, яка характеризує можливості задоволення різноманітних потреб населення та справляє значний вплив на можливості людського розвитку кожного окремого індивіда зокрема та суспільства загалом. Саме тому активне сприяння забезпеченню гідного рівня життя населення, підвищення його добробуту – найактуальніше і основне завдання, яке має вирішуватися урядом як країни в цілому, так і кожної області зокрема [1].

Залучення домашніх господарств до розподільчих відносин обумовлюють активізацію даного суб'єкта щодо управління власними фінансовими ресурсами, залучення додаткових джерел доходів, здійснення інвестиційних операцій, що передбачає визначення реальних показників життєдіяльності та соціальних стандартів населення. Зазначені показники дозволять членам домогосподарства здійснювати процеси планування майбутніх витрат з метою забезпечення власного добробуту, розробляти стратегію власного бюджету особистості та визначення перспективних джерел фінансування витрат тощо. Зокрема, фінансова наука виділяє окрему галузь знань – персональний податковий менеджмент – як один із напрямів управління фінансовими ресурсами домогосподарств, а саме: планування та контроль за формуванням доходів та здійсненням витрат й урегулювання цих потоків грошових коштів у часі, що у майбутньому дозволить забезпечити отримання максимального доходу за мінімальних витрат. Ринкові умови господарювання дають змогу домогосподарствам значно розширити можливі шляхи інвестування нагромаджених грошових коштів та залучити до даних процесів

професійних учасників, наприклад інститути спільного інвестування, пайові та інвестиційні фонди – які, з огляду на мету функціонування, значно покращують процес ефективного управління заощадженнями для населення [5].

У розвинених країнах світу члени домогосподарства мають можливість використовувати послуги персональних фінансових менеджерів та фінансових консультантів, які допомагають клієнтам максимально регулювати потоками грошових коштів з метою оптимізації сплати податків, використання у повному обсязі всіх можливих шляхів легального ухилення від оподаткування (податкових кредитів та пільг), збільшення на цій основі доходів, прибутку та зменшення ризиків інвестиційних операцій тощо.

До складу власних фінансових ресурсів, окрім тих, які зароблені самостійно членами домогосподарства (заробітна плата, стипендія, пенсія та інші) є доходи, отримані від держави, органів місцевого самоврядування у вигляді забезпечення соціальних стандартів та гарантій. Саме тому, сьогодні досить важливим питанням є економічна обґрунтованість рівня такого виду соціального забезпечення для окремих категорій громадян, адже невідповідність соціальних стандартів реальним потребам життя вітчизняних домогосподарств унеможливорює чіткість і достовірність планування та прогнозування фінансових ресурсів для населення, а саме у питаннях визначення потреб у здійсненні додаткового пенсійного та медичного страхування, заощадження грошових коштів на здобуття освіти і т. ін. Дієвість таких заходів може бути ефективною за умови чіткого врегулювання інтересів між державою та населенням щодо затвердження певного рівня соціальних стандартів життя та формування належної фінансової бази для їх забезпечення [5].

Держава, забезпечуючи певний рівень життя населення, встановлює державні соціальні гарантії. Державними соціальними гарантіями є встановлені законами України мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

До основних соціальних гарантій в Україні відносять:

- мінімальний розмір заробітної плати;
- мінімальний розмір пенсій за віком;
- мінімальний розмір заробітної плати робітників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів;
- стипендії учням професійно-технічних та вищих навчальних закладів;

– індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх доходів під час зростання цін;

– забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [3, с. 16].

Надання державою соціальних гарантій передбачає соціальну підтримку тих категорій громадян, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, які включають надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим групам населення (найбільш вразливим верстви), створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення та комплекс законодавчо закріплених гарантій, які протидіють дестабілізуючим факторам (інфляція, економічна криза, безробіття тощо).

В Україні стандартів, які визначають рівень та якість життя населення не існує, а в основу соціальної політики покладено поняття соціальних мінімумів. Однак, поняття «соціальний мінімум» і «соціальний стандарт» не тотожні. На відміну від соціального мінімуму, соціальний стандарт – це гарантія високого рівня і якості життя, який держава зобов'язується забезпечити своїм громадянам.

Для розроблення ефективних соціальних стандартів необхідно виробити чітку соціальну стратегію держави. Тобто, бюджетна політика повинна бути спрямована на всебічне врахування інтересів пересічної людини і громадянина.

Формування соціальних стандартів пов'язане із визначенням соціальних нормативів, які в свою чергу класифікуються за характером задоволення соціальних потреб на:

– нормативи споживання (розмір споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та деяких видів послуг за визначений проміжок часу);

– нормативи забезпечення;

– нормативи доходу [2].

Визначення прожиткового мінімуму, який названо в законі базовим соціальним стандартом, суперечить самому поняттю «стандарт». Мінімальні набори послуг, ніколи не можуть бути стандартом, адже не можуть задовольнити основні соціально-культурні потреби населення країни.

Невідповідність соціальних стандартів, норм та нормативів реальним потребам населення ставить під сумнів дієвість та ефективність бюджетних соціальних і економічних програм, що мають місце в державі, зокрема нівелює значення базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму – як показника мінімальної вартості життя, тобто вартості

забезпечення мінімальних, як фізіологічних, так і соціальних потреб для вітчизняних домогосподарств.

Зважаючи на вище зазначене, надзвичайно важливою є необхідність проведення заходів щодо приведення показників соціальних стандартів у відповідність до законодавчо закріпленої сутності, насамперед це стосується:

– доцільності перегляду складу споживчого кошика у відповідності з сучасними медичними стандартами та враховуючи зміни у потребах населення, викликаних вимогами часу та економічними трансформаціями у країні;

– необхідності чіткого дотримання законодавчо закріплених термінів та строків щодо формування, розрахунку та корегування соціальних стандартів і норм;

– важливості чіткого врегулювання законодавчо закріплених соціальних стандартів з реальною необхідністю та важливістю їх для забезпечення гарантованих державою потреб, а також можливістю їх фактичного отримання за умов функціонування домогосподарств в умовах ринкової економіки.

Встановлення показників соціальних стандартів життя населення, які відображають реальні потреби громадян країни, дозволить не лише покращити якість соціальної складової та підвищити стандарти життя на рівні держави, а й сприятиме зменшенню соціальної складової у видатках державного бюджету через чіткість урегулювання інтересів кожного із суб'єктів фінансових відносин та адаптації до функціонування в умовах ринкової економіки.

Література:

1. Бортнік І. С., Іщук Х. В. Рівень життя та його вплив на можливості людського розвитку. URL: www.asconf.com./rus/archive_view/635.

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. 572 с.

3. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери / За ред. Т.М. Кір'ян та Ю.В. Пасічника. Черкаси, видавець Чабаненко Ю., 2012. 398 с.

4. Краснікова О.М. Рівень життя населення в Україні: проблеми та перспективи. URL: www.gusnauka.com.ua.

5. Фінансові ресурси домогосподарств та їх роль у формуванні бюджетів України. URL: www.dspace.oneu.edu.ua.

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ В УКРАЇНІ

Освітній потенціал відіграє ключову роль у розвитку суспільства. Він багато в чому визначає інтелектуально-професійні характеристики суспільства, рівень культури, реалізацію можливостей особистості. Серед усього спектру освітніх послуг особливої уваги заслуговує підготовка кадрів, яка включає:

- 1) професійно-технічну освіту;
- 2) вищу освіту:
  - вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації;
  - вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації;
- 3) післядипломну освіту.

Ринкові умови господарювання в країні ставлять дедалі вищі вимоги перед сферою освіти, потребують постійного підвищення якісного рівня професійної підготовки кожного працівника. Освіта має значний вплив на відтворення робочої сили, її здатності вчасно пристосовуватися до нових вимог, які ставить ринок. Адже зростання освітнього рівня робітників є суттєвою передумовою їхньої кращої адаптації до праці в умовах прискореного розвитку науки, техніки і сучасних технологій. Розвиток творчого потенціалу працівника, який залежить від системи професійної освіти, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів є суттєвими чинниками зростання продуктивності праці, та, водночас, економічного зростання держави.

Джерелами фінансового забезпечення підготовки кадрів в Україні є: кошти державного та місцевих бюджетів; кошти юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та фондів, у тому числі благодійні внески і пожертвування; кошти від надання навчальними закладами додаткових освітніх та інших послуг; гранти; кредити на розвиток навчальних закладів усіх рівнів та здобуття освіти; кошти від здійснення навчальними закладами економічної діяльності, регламентованої державою.

Головним джерелом фінансування витрат на освіту є державний і місцеві бюджети. Відповідно до Бюджетного кодексу України за рахунок коштів Державного бюджету України фінансуються такі видатки на підготовку кадрів:

- професійно-технічну освіту (навчальні та інші заклади освіти, засновані на державній формі власності);

- вищі навчальні заклади, засновані на державній формі власності;
- післядипломну освіту (окрім інститутів післядипломної освіти вчителів та центри і заходи з підвищення кваліфікації державних службовців місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, постійно діючих курсів (центрів) підвищення кваліфікації працівників соціально-культурної сфери та агропромислового комплексу, що знаходяться у комунальній власності) [1, с. 523].

В Україні існує проблема фінансування освіти загалом. Постійно не вистачає коштів не тільки на розвиток системи освітньої галузі, її інфраструктури, але й на забезпечення функціонування її закладів. Недостатніми є обсяги фінансування навчальних установ, наукових організацій, недосконаліми є принципи розподілу і використання виділених коштів, сформованість механізму інвестувань на підготовку кадрів тощо. У державних документах урядового рівня, неодноразово наголошувалося на необхідності розробки нових механізмів фінансування освіти, запровадження багатоваріантних схем інвестувань в освітню галузь, проте проблема залишається невирішеною.

Зауважимо, що витратний підхід до фінансування установ і організацій підготовки кадрів, який діяв в Україні раніше і багато в чому зберігся і дотепер. Він призвів до того, що навіть ті мінімальні кошти, які виділялися на дані галузі з державного бюджету, далеко не завжди використовувалися раціонально. Цим пояснюється незадовільний фінансовий стан системи освіти і науки в цілому, а також низький рівень заробітної плати працівників, зайнятих у ній. Це особливо відчувається в умовах інфляції, бюджетного дефіциту, постійного спаду виробництва.

Мінімальні потреби вітчизняної освіти, зокрема підготовки кадрів задовольняються сьогодні з державного бюджету тільки на третину. Саме тому, одним із суттєвих факторів підвищення умов та якості функціонування вищої освіти є активний пошук недержавних джерел фінансових і матеріальних ресурсів.

Зауважимо, що постійно зростаюче фінансування підготовки кадрів в Україні не забезпечує усі потреби навчальних закладів, адже проблеми криються як у бюджетному плануванні видатків на освіту (шляхом використання норм і нормативів, які не є економічно обґрунтованими), так і у ефективному використанні виділених бюджетних коштів, формування бюджетного замовлення на підготовку кадрів.

Соціально-економічні зміни, які відбулися останнім часом в Україні, зробили неможливим використання в господарській практиці тих прийомів і методів, які визначали і регулювали економічні відносини в освіті протягом багатьох років. Повноцінної зміни старої господарської системи поки що немає. Процес формування нового освітнього галузевого механізму, основні положення якого відбилися в Законі України «Про

вищу освіту» [2], на жаль, ніяк не можна назвати інтенсивним. З моменту прийняття цього Закону все ще залишаються недостатньо опрацьованими питання господарської самостійності ВНЗ, а головне – відсутні реальні механізми забезпечення пріоритетного фінансування вищої освіти з бюджетних фондів і захисту прав навчальних закладів у процесі їх взаємодії з органами державного управління.

Прогнозуючи новий варіант надання ВНЗ коштів із державного бюджету, зазначимо, що головною його перевагою має стати диференційований підхід до потреб кожного вищого закладу освіти. Запропонований спосіб фінансування може здійснюватися відповідно до категорій, присвоєних ВНЗ за результатами атестації.

Іншим важливим кроком у зміні механізму державного фінансування вищої державної освіти має стати перехід від центральної структури розподілу бюджетних коштів до децентралізованої. Передання відповідальності за значну частку видатків на освіту місцевим органам управління дасть змогу точніше враховувати потреби конкретних регіональних ринків праці в спеціалістах, а отже найраціональніше розв'язувати проблему конверсії і перепрофілювання великої кількості галузевих вищих навчальних заклади, які розташовані у великих регіональних центрах.

Література:

1. Бюджетна система: підруч. /за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.
2. Про вищу освіту. Закон України № 1556-18. від 2014 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Слободян Віталій Іванович

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Найважливіше завдання, яке стоїть перед людством у ХХІ столітті, полягає у досягненні такого рівня розвитку, вихідною і кінцевою метою якого стала б людина з усіма її різноманітними потребами і проявами. Це означає зростання ролі соціальних факторів у вирішенні глобальних проблем людства. До загальних закономірностей розвитку сучасного суспільства слід віднести об'єктивний процес посилення соціальної

орієнтації економічних систем, підпорядкування економічної політики завданням розвитку людини [1, с. 28].

Стаття 1 Конституції проголошує Україну демократичною, соціальною правовою державою. Ця конституційна норма виступає фундаментальним принципом, що завдає вектор суспільного розвитку. Світовий досвід свідчить про те, що конституційно проголошують себе соціальними ті держави, які не тільки зобов'язуються гармонізувати інтереси особистостей, соціальних груп і всього суспільства, виключити їх антагоністичне протиставлення та підкорення одне одному, а й проявляють політичну волю щодо послідовного втілення в життя цих зобов'язань. Зважаючи на вище сказане, доцільно розглянути соціальну функцію держави через призму функціонування соціальної держави, а відтак її єдиним джерелом фінансування виступають бюджети різних рівнів.

В Україні схвалено Концепцію соціальної держави, яка передбачає закріплене в конкретних механізмах реалізації системне визначення найважливіших цілей, принципів, пріоритетів держави щодо забезпечення суспільного прогресу. Запорукою її реалізації виступають: консолідованість суспільства та вираженість практично-політичних дій органів державної влади, громадських та суспільних об'єднань, високорозвинений економічний потенціал держави, внутрішньополітична стабільність. Розвиток соціальної держави значною мірою зумовлюється також моральними чинниками.

Головним атрибутом соціальної держави є реальна відсутність бідних, а не декларативне проголошення допомоги соціально уразливим верствам. При цьому добробут забезпечується не тільки і не стільки перерозподілом власності одних на користь інших, а головним чином стимулюванням і забезпеченням активної та ініціативної діяльності всіх громадян [4, с. 20].

Світова практика свідчить, що на сьогодні дієвими є два способи забезпечити соціальну захищеність громадян: по-перше, держава сама здійснює перерозподіл національного багатства шляхом фінансування соціальних програм; по-друге, держава надає громадянам можливість забезпечити себе пенсією, коштами на випадок хвороби тощо, а також надає право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку [2].

Концепція соціальної держави України на порядок денний ставить завдання щодо скорочення функції держави у соціальному забезпеченні і посилення ролі соціального страхування.

Сутність концепції соціальної держави полягає у наступному:

- упорядкування життя суспільства на принципах гуманізму;
- пом'якшення гри ринкових сил, забезпечення кожному громадянину гідних умов життя, в першу чергу за рахунок розвитку виробництва, його ефективності;

– підтримка відносин між громадянами, між державою та громадянами на основі принципів солідарності та субсидіарності.

Важливим чинником розвитку соціальної держави є трансформація соціальної політики в активну, яка не тільки усуває наслідки соціального дисбалансу, але й передбачає збалансований політичний перерозподіл суспільних благ. Така соціальна політика сприяє перетворенню всієї соціальної сфери у напрямі стабілізації та зростання рівня життя громадян, становлення збалансованої соціально-класової структури з чисельним середнім класом, формування стабільної та ефективної системи соціального захисту і соціального забезпечення. Це буде забезпечувати перехід до функціонування соціальної сфери у режимі динамічної рівноваги і стабільності.

Соціальна держава – це правова демократична держава, що проголошує вищою цінністю соціальну справедливість. Це форма організації суспільства, що здатна забезпечити соціальний прогрес. Серед її головних пріоритетів – соціальний захист громадян, нейтралізація соціально-економічних конфліктів, дотримання соціальних стандартів та принципів гідного життя для всіх громадян за допомогою розподілу та перерозподілу ВВП [2].

Передумовами становлення соціальної держави виступають: відкритий характер державної влади; гарантована рівність громадян перед законом та право на участь у державному й громадському житті; ринкова економіка; громадянський мир та солідарність. В свою чергу умовами розвитку соціальної держави та її характерними ознаками є:

- демократична організація державної влади;
- високий економічний потенціал, що дозволяє здійснювати заходи з перерозподілу доходів без пригнічення інтересів власників прибутків;
- соціально орієнтована структура економіки, що виявляється у розробці дієвих соціальних програм і пріоритетності їхньої реалізації;
- існування розвиненого громадянського суспільства;
- дотримання моральних норм громадянами і, насамперед – посадовими особами.

Основні напрями діяльності сучасної соціальної держави включають:

- заходи з заохочення економічного зростання (стимулювання попиту на ринку праці, політика цін і доходів тощо);
- перерозподіл національного доходу на користь соціально вразливих верств (за ознакою віку – молодь та пенсіонери, за ознакою статі – жінки, за ознакою фізичних вад – інваліди тощо);
- розвиток доступних для всіх охорони здоров'я, освіти, культури.

При цьому обсяг соціальної допомоги має бути виваженим, бо надмірна соціальна допомога призводить до завищених очікувань,

зниженню мотивації до праці та розвитку психології соціального утримання.

Реалізація принципів та функцій соціальної держави здійснюється за посередництвом бюджету як основного фінансового плану держави, який виступає провідним джерелом фінансового забезпечення декларованих положень.

Фінансування соціального захисту і соціального забезпечення населення, освіти, охорони здоров'я, культури, мистецтва і спорту, державних програм соціального розвитку країни є прерогативою державного і місцевих бюджетів. Вони виступають централізованими фондами грошових коштів держави, які формуються в результаті розподілу вартості ВВП та використовуються на задоволення суспільних потреб громадян, в тому числі і соціальних. Саме тому, фінансове забезпечення виконання соціальної функції державою, що здійснюється за посередництвом бюджетів різних рівнів, називається бюджетним забезпеченням [3, с. 89].

Під бюджетним забезпеченням слід розуміти сукупність форм і напрямів фінансування діяльності держави спрямованої на задоволення соціально-економічних потреб кожного члена суспільства на рівні, який враховує суспільні пріоритети та можливості економіки.

Враховуючи сутність та внутрішні якісні характеристики бюджетного забезпечення соціальних функцій держави, вважаємо за необхідне виокремити його наступні основні принципи:

- економічної обґрунтованості, який полягає у врахуванні реальних економічних можливостей держави в процесі реалізації політики у сфері бюджетного забезпечення надання послуг населенню соціального призначення;

- плановості і прогнозованості, який полягає у використанні бюджетних ресурсів відповідно до розроблених раніше показників;

- комплексного характеру фінансування. Суть цього принципу полягає у необхідності поєднання різних форм у процесі бюджетного забезпечення соціальних послуг, що дає змогу досягти більш повного задоволення суспільних потреб і забезпечити ефективніше використання бюджетних ресурсів;

- ефективності використання коштів означає отримання максимального корисного ефекту за рахунок мінімального або наперед визначеного обсягу бюджетних ресурсів;

- контрольованості, який передбачає використання різних видів, форм і методів бюджетного контролю (в тому числі і індивідуального самоконтролю) за використанням коштів.

Таким чином, соціальна функція держави передбачає забезпечення на державному рівні соціальних благ і послуг населенню, а також

обов'язковість соціального захисту і соціального забезпечення найбільш уразливих верств населення, визначення рівня соціальних стандартів та соціальних гарантій; проведення соціальної політики в держави з метою сприяння зайнятості населення, підвищення його добробуту, рівність доступу кожного громадянина до інтелектуального і духовного розвитку та збереження здоров'я.

Бюджетне забезпечення соціальної функції держави – це сукупність складових соціальної сфери, а також методів, форм, важелів та інструментів, які забезпечують виконання державою соціальної функції. Бюджетному забезпеченню соціальної функції держави, яка на практиці реалізується через видатки державного і місцевих бюджетів на соціальну сферу (освіту, охорону здоров'я, соціальних захист і соціальне забезпечення, духовний і фізичний розвиток) притаманні сукупність методів, важелів, форм і інструментів реалізації.

Література:

1. Крюков О.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Актуальні проблеми державного управління*, 2010. № 1. С. 23-28.

2. Концепція соціальної держави / Центр перспективних соціальних досліджень. URL: <http://cpsr.org.ua> (дата звернення 10.06.2018 р.)

3. Любохинець Л.С. Інституційні аспекти становлення соціальної держави за умов ефективною соціальною політикою. *Вісник соціально-економічних досліджень*, 2012. № 1. С. 87-93.

4. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави. *Світ фінансів*, 2013. № 3. С. 19-29.

Соляник Діана Юрївна

ст. гр. ФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц. Гупаловська М.Б.

НЕПОДАТКОВІ НАДХАДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Матеріальна самостійність місцевих органів влади є найважливішим фактором демократичного розвитку держави. Реалізація покладених на них функцій можлива лише тоді, коли вони матимуть у своєму розпорядженні достатній обсяг фінансових ресурсів [2].

В умовах ринкових відносин місцеві бюджети дедалі частіше використовують як інструмент забезпечення належних умов для економічного зростання територіальних громад та як основу ефективного

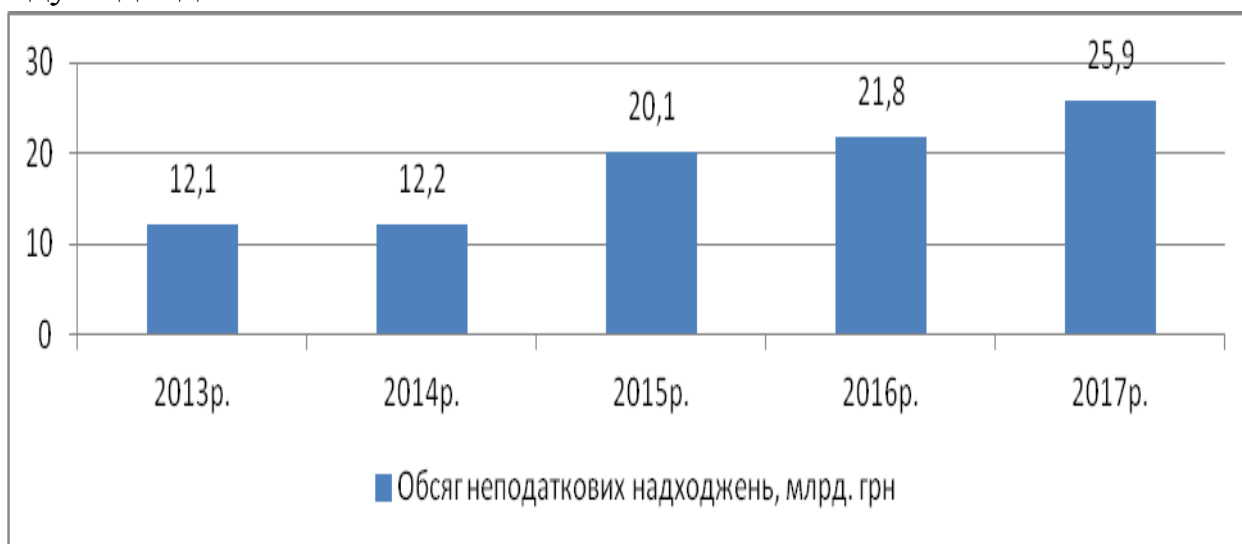

виконання соціальних функцій держави. Зважаючи на це, збільшення їх дохідної частини є однією з найактуальніших проблем. Податкові методи наповнення бюджету починають вичерпуватись, тому варто звернути увагу на можливість зростання саме неподаткових надходжень.

Неподаткові надходження мають певні особливості, порівняно з податковими. До них можемо віднести наступні: для окремих неподаткових надходжень не встановлюються ставки, пільги, терміни сплати, інші елементи, які є обов'язковими атрибутами оподаткування; порядок адміністрування окремих неподаткових надходжень регламентується не Бюджетним кодексом, а спеціальними нормативними документами органів державної влади та управління, рішеннями представницьких та управлінських місцевих органів; більшість неподаткових платежів не відповідає фіскальному критерію регулярності сплати [5].

Відповідно до бюджетної класифікації до неподаткових відносять чотири групи надходжень: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження; власні надходження бюджетних установ [1].

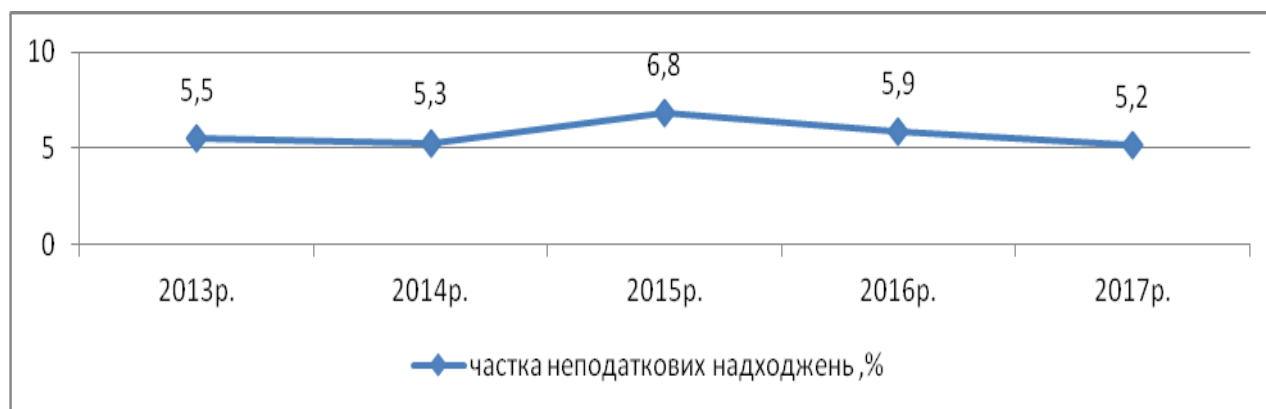
Проаналізуємо яке місце у системі доходів місцевих бюджетів посідають неподаткові надходження. Для цього розглянемо статистичні дані за останні 5 років. Це дасть змогу об'єктивно оцінити роль даного виду надходжень і виявити наявні можливості їх збільшення.

Рис 1. Обсяг неподаткових надходжень місцевих бюджетів України за 2013-2017 рр., млрд. грн.*

*Складено автором на основі [4]

З рисунка 1 видно, що динаміка обсягу неподаткових надходжень до місцевих бюджетів протягом усього досліджуваного періоду має чітку зростаючу тенденцію, що є позитивним явищем.

Рис.2 Частка неподаткових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів України у 2013-2017 рр., %*

*Складено автором на основі [4]

Рисунок 2 показує частку неподаткових надходжень у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів. За досліджуваний період цей показник знаходився в межах від 5,2% у 2017 р. до 6,8% у 2015 р. Це свідчить про те, що неподаткові надходження займають досить невелику частку у структурі доходів місцевих бюджетів. Бачимо, що починаючи з 2015 р. прослідковується досить стрімке падіння значимості для місцевих бюджетів даного виду надходжень.

Таблиця 1

Структура неподаткових надходжень місцевих бюджетів України у 2013 -2017рр. (%) *

Вид доходів	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Доходи від власності та підприємницької діяльності	3,7	2,7	2,4	8,1	9
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	15,9	12,9	14,1	15,4	15,3
Інші неподаткові надходження	7,2	6,1	7,6	8,5	10,4
Власні надходження бюджетних установ	73,1	78,2	75,9	68	65,3

*Складено автором на основі [4]

Найбільшу частку серед неподаткових надходжень становлять власні надходження бюджетних установ. Даний вид надходжень відзначається відносною стабільністю, адже протягом досліджуваних років власні надходження становили від 65,3% у 2017р. до 78,2% у 2014р., тому на них рекомендовано звертати особливу увагу при пошуку резервів збільшення дохідної частини бюджету. Це можливо зробити шляхом диверсифікації джерел даного виду доходів, їхній стабілізації та зростанні обсягів, а саме у частині плати за послуги.

З таблиці 1 видно, що доходи від власності та підприємницької діяльності у всі розглянуті роки мають найменшу частку у структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів. Варто звернути увагу на те, що у 2016 та 2017 роках частка даного виду надходжень збільшується, при одночасному зменшенні частки власних надходжень бюджетних установ.

Можна стверджувати, що цей вид доходів характеризується нестабільністю і не може виступати надійним джерелом поповнення місцевих бюджетів. Про це свідчить той факт, що існує тенденція зменшення частки держави у статутних фондах суб'єктів господарювання.

Наступний вид неподаткових надходжень об'єднує адміністративні збори та платежі, некомерційні та побічні доходи. Дана група займає друге місце по своїй значимості та включає в себе широкий спектр видів надходжень. До таких належать: плата за надання адміністративних послуг

(видача ліцензій, державна реєстрація тощо), надходження від орендної плати, державне мито. Щодо резервів зростання таких доходів, то основним напрямком є запровадження нових видів платних послуг, потреба у яких з'являється у певних ситуаціях [3]. Також варто звернути увагу на надходження від плати за оренду цілісних майнових комплексів. Обсяг таких надходжень залежить від вартості майна, що передається в оренду, та розміру річної орендної плати. Для збільшення надходжень необхідно налагодити роботу з підбору об'єктів оренди; покращити стан об'єктів та їх привабливість, створити умови, які б зацікавлювали орендарів у продовженні договорів оренди та підтримці об'єктів оренди в належному стані.

Інші неподаткові надходження займають третє місце серед чотирьох груп. Це зумовлено досить суперечливим складом даної групи, оскільки в ній об'єднуються, як правило, другорядні за суттю і своїм фіскальним значенням платежі. На нашу думку, надходження місцевих бюджетів, які відносять до цієї групи можна збільшити за рахунок перегляду та удосконаленню умов передачі комунального майна в концесію.

Основними напрямками підвищення фіскальної віддачі неподаткової складової доходів місцевих бюджетів доцільно вважати активізацію ролі місцевого господарства у формуванні адекватної соціально-економічної інфраструктури на місцевому рівні, яка базується на створенні ринку конкурентоспроможних бюджетних послуг, розширенні переліку та підвищенні їх якості, запровадженні гнучкого тарифно-цінового механізму [6].

Отже, незважаючи на незначну частку неподаткових надходжень у доходах місцевих бюджетів, не варто недооцінювати їх значення, адже існує чимало резервів для збільшення цих надходжень.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, станом на 19.12.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 30.04.2018 р.)

2. Вівчар О.Й. Проблеми управління неподатковими надходженнями як складової дохідної частини місцевого бюджету. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2011. № 21.8. С. 166-171.

3. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.

4. Офіційний веб - сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index> (дата звернення 23.04.2018 р.)

5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 30.04.2018 р.)

6. Кіт В.І. Неподаткові надходження у системі доходів місцевих бюджетів. *Наукові записки*, 2016. 1(52). С. 178-184.

Строєвус Максим Петрович

ст. гр. Фм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Савчук С. В.

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Із впровадженням реформи бюджетної децентралізації посилюється роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів, які стають вагомим джерелом фінансування потреб місцевого самоврядування. Трансформаційні процеси, що відбулися в системі місцевого оподаткування щодо механізму справляння місцевих податків і зборів першочергово спрямовані на забезпечення фінансової бази місцевих органів влади, а також є важливою умовою ефективного функціонування об'єднаних територіальних громад. Адже пріоритетним

завданням постає наповнення їхніх бюджетів саме за рахунок власних надходжень, зростання значення місцевих податків і зборів та вдосконалення механізму їх справляння. Важливим при цьому є використання у вітчизняній практиці досвіду місцевого оподаткування у розвинутих зарубіжних країнах.

Аналізуючи світовий досвід, відмітимо, що фінансовою основою місцевого самоврядування у багатьох країнах є саме місцеві податки, до яких належать, значною мірою, ті, які в Україні прийнято вважати загальнодержавними (податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб, акцизи). Ці та значна кількість інших місцевих податків і зборів відіграють велику фіскальну роль у формуванні дохідних джерел місцевих бюджетів розвинутих країн. Так, до таких податків, як правило, включають майнові, прибуткові, промислові, податки на професію, а також загалом податки, що відображають політику місцевих органів влади (екологічні, на полювання, на собак тощо).

Відповідно до Закону «Про фінансування органів місцевого самоврядування» у Великобританії фінансування локальних суспільних благ здійснюється на основі таких джерел, як: податок на господарську діяльність, муніципальні податки, урядові дотації та ін. Основними з них є податок на об'єкти господарської діяльності та муніципальний податок (близько 75% усіх надходжень). Місцевими (муніципальними) податками у Канаді є такі, як: податок на майно, податки на підприємства, а також інші податки і збори [4].

Великою кількістю місцевих податків вирізняється Австрія, де справляються: податок на зайнятість, земельний податок, податок на напої, податок на рекламу, податок на розваги, податок на оголошення, туристичний податок, податок з власників собак, плата за паркування тощо.

За рахунок наданої значної самостійності місцевим органам влади у федеральних країнах щодо запровадження місцевих податків, зокрема у США кожний штат має власну податкову систему, відокремлену від федеральної, найбільшу частку у доходах їхніх бюджетів складають прибуткові податки з корпорацій та громадян, податок з продажів [1, с. 56]. Збільшення надходжень таких податків до бюджетів здійснюється у відповідності до рівня економічного зростання територій, що, як правило, повинно узгоджуватися із принципами платоспроможності. Варто зазначити, що у США вагомим джерелом формування власних дохідних джерел окремих штатів є податок на роздрібний продаж.

Істотну роль у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів різних країн відіграють майнові податки, зокрема податок на майно. Його питома вага у загальному обсязі податкових доходів місцевих бюджетів може

складати як близько 99,5% у Великобританії, так і 30-40% - у Франції та Іспанії [3]. Вважається, що саме податки на нерухомість є найбільш дієвими на місцевому рівні. Податок на майно у США складає майже 75% податкових доходів місцевих бюджетів і лише 12% - загальнодержавних податкових надходжень. У Канаді податок на нерухому власність є найбільшим бюджетоутворюючим місцевим податком провінцій, що складає понад 50% доходів.

Незважаючи на це, актуальним залишається як у вітчизняній практиці, так і у інших розвинутих країнах вдосконалення порядку адміністрування такого податку. Однак не варто все ж виключати позитивні аспекти його застосування, особливо щодо стабільності надходження у короткостроковому періоді та його мобілізації до відповідних бюджетів на постійній основі.

Як свідчить зарубіжний досвід, доцільним також можна вважати розширення переліку місцевих податків і зборів, зокрема за рахунок запровадження зборів цільового спрямування (для прикладу, збору за прибирання та освітлення вулиць, утилізацію сміття і побутових відходів, упорядкування парків, цвинтарів), податку з реклами, який раніше справлявся в Україні тощо, зважаючи на право місцевих органів влади самостійно визначати ставки запроваджених платежів відповідно до специфіки економічного, соціального чи екологічного стану окремих територій.

Таким чином, зважаючи на позитивний досвід розвинутих країн щодо місцевого оподаткування та особливості функціонування вітчизняної системи місцевих фінансів, відмітимо про необхідність застосування різноманітних та гнучких фіскальних інструментів. Це забезпечить можливість адаптації окремих способів мобілізації фінансових ресурсів до специфічних потреб територіальних громад, враховуючи особливості впровадження адміністративної та бюджетної реформ при дотриманні принципів реалізації регіональної бюджетно-податкової політики.

Література:

1. Городецька Т. Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2010. № 31. С. 83.

2. Даудова В. Г. Бюджетоутворюючі податки місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. Збірник Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, 2015. № 2. С. 96.

3. Надьон Г. О., Харківський М. С. Перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. Л.: видавництво «Магнолія плюс», 2005. С. 25-30.

4. Острович С. Е. Місцеві податки і збори як фінансова основа місцевого самоврядування (вітчизняний і зарубіжний досвід). *Порівняльно-правові дослідження*, 2009. № 2. С. 107–112.

5. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України. Тернопіль: Економічна думка, 2011. 196 с.

Тріщ Христина Володимирівна

ст. гр. ФБС-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація фінансового сектора призвела до формування міжнародного та світового ринку. Саме тому дослідження розвитку фінансового ринку в умовах глобалізації є надзвичайно актуальним.

Глобалізаційні процеси також є фактором, що відображає розвиток світової спільноти та стан фінансових відносин. У цьому процесі бере участь велика кількість країн світу, які відрізняються між собою по політичним та економічним розвитком.

Фінансовий ринок є неоднозначною економічною категорією, що має складну структуру. Інфраструктура фінансового ринку забезпечує переливання і розповсюдження матеріальних і фінансових ресурсів між виробниками і споживачами. По суті фінансовий ринок складається з різних елементів, механізмів взаємодії й мотивації, що тісно переплітаються між собою, утворюючи глобальну систему. Рушійними факторами глобалізації фінансових ринків є наявність вільного руху капіталу між країнами, лібералізація і дерегулювання фінансових ринків, конкуренція за доступ до капіталу, мінливість і нестабільність ринків, розвиток інформаційних технологій, стандартизація фінансових продуктів, фінансові інновації [1].

Глобалізаційні процеси в фінансовій сфері проявляються у формі динамічного розвитку міжнародної фінансової інтеграції, лібералізації фінансових ринків, збільшення міжнародних потоків капіталу, розширення спектру валютних та фінансових операцій, поглиблення міжнародної конкуренції, трансграничного характеру діяльності міжнародних банків.

В залежності від того який рівень фінансової глобалізації в країні, визначається її участь у світових економічних процесах. Тому нам потрібно визначити переваги, недоліки та причини цього процесу для всіх його учасників.

Основними причинами розвитку глобальної фінансової системи стали не лише вихід на міжнаціональний рівень виробництва та розширення фінансово-перерозподільчих відносин між країнами, але й спрощення переміщення фінансових потоків на рівні окремих країн та міжнародних фінансових організацій. Розширення фінансового ринку – це явна ознака фінансової глобалізації. А для виміру рівня глобалізованості як країни, так і її фінансового ринку у світовому господарстві використовується індекс глобалізації та показники глобалізованості фінансової сфери [2].

Фінансова глобалізація, зміни структури глобального фінансово-інвестиційного капіталу в бік людського капіталу мають доволі серйозні соціальні наслідки, однак не скасовують примату прибутку й надприбутку у стратегіях глобального фінансового капіталу за нинішньої моделі глобалізації. Як підкреслив під час відкриття 101 сесії Міжнародної організації праці 6 червня 2012 р. її генеральний директор Х. Сомавія, теперішня модель фінансової глобалізації вийшла з-під контролю та діє за формулою: занадто багато уваги фінансам, надто мало уваги суспільству. Незважаючи на це, під впливом нових факторів і закономірностей поступово формується глобальний фон для нового розвитку [5].

До фінансової глобалізації долучилися майже всі країни світу, у тому числі й Україна. Взагалі, фінансовий сектор України є банківсько-центрованим з відносно недорозвинутим небанківським сектором. Так, питома вага активів небанківських фінансових інститутів в Україні становить близько 2% ВВП, тоді як в країнах Центральної Європи він коливається від 20 до 40% [3]. В Україні небанківські фінансові інституції є недостатньо капіталізованими і не можуть забезпечити ефективне нагромадження та інвестування фінансових ресурсів.

Позитивні ефекти фінансової інвестиції для України полягають в залученні прямих іноземних інвестицій, що приносять значні фінансові ресурси, потужні інвестиції та довгострокові пільгові кредити, нові технології, ділові зв'язки та репутацію, що дозволяють вийти на нові ринки та укріпити конкурентоспроможність на внутрішньому ринку. Проте поряд з позитивними наслідками глобалізації ряд негативних це перш за все неконтрольований приплив дешевої некваліфікованої робочої сили, зменшення податкових надходжень та рівня керованості фінансового сектору, високий рівень залежності країни, поширення тероризму, транснаціональної злочинності [4].

Недоліками фінансової глобалізації є те, що переваги отримують лише розвинуті країни або індивіди. Також нестабільність світової фінансової системи, що спричиняє регіональну та глобальну нестабільність через взаємозалежність національних фінансових систем на світовому рівні, зниження регуляторної ролі національних держав, що підсилює значення наднаціональних утворень та впливу ТНК, поширення використання

офшорних зон у міжнародному бізнесі, що призводить до приховування неоподатковуваних коштів від національного та міжнародного контролю та інше[5]. З цього можна зробити висновок, що вагоме місце у глобалізації займає держава. Державна повинна вчасно реагувати на всі чинники можливого економічного зростання через вдало сформовану та реалізовану податкову, грошово-кредитну, соціально-економічну та інші політики. Саме таким чином можна буде уникнути вищеперерахованих негативних наслідків.

Отже, поглиблення фінансової глобалізації залежить від розвитку економіки країни. Звісно, Україна не локомотив глобалізаційних процесів, але повинна шукати шляхи співпраці з новими ринками, новими інструментами, які будуть актуальними на даній стадії економічного розвитку. Також потрібно подбати про економічну безпеку держави. Тобто в сучасних умовах необхідно здійснювати збалансовану фінансову політику, що базуватиметься на визнанні первинності реального сектору економіки в суспільному розвитку. На сьогодні Україна бере активну участь у процесах фінансової глобалізації банківського та страхового сегментів, а інтеграції вітчизняного фондового ринку у світовий.

Література:

1. Лук'яненко Д.Г. Глобалізація фінансових ринків, стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації URL: www.ecolib.com.ua (дата звернення 10.04.2018)
2. Бойцун О.І. Міжнародний досвід формування фінансової відкритості в умовах глобальних змін. *Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 5. С. 46-49.
3. Андрієць Т.В., Волинець Ю.С., Мироненко М. Ю. Основні тенденції розвитку фінансового ринку України в умовах глобалізації. URL: <http://intkonf.org/andriets-tv-volinets-yus-k-e-n-mironenko-m-yu-osnovni-tendentsiyi-rozvitku-finansovogo-rinku-ukrayini-v-umovah-globalizatsiyi/>.(дата звернення 30.04.2018)
4. Чуприна А.І. Роль іноземного капіталу в банківській системі України URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2013_2/8.pdf. (дата звернення 30.04.2018)
5. Кулішов В.В. Сучасні проблеми глобальної економіки. *Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 3. С. 8-11.
6. Стукало Н.В. Становлення концепції розвитку національної фінансової системи України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2009. №7. С. 16-27.

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В умовах побудови соціально-орієнтованої економіки в Україні забезпечення населення якісними та доступними медичними послугами суттєво залежить від рішень таких складних економічних задач, як визначення можливих та необхідних обсягів фінансових ресурсів, пошук альтернативних джерел фінансування, розвиток платних медичних послуг, підготовка кваліфікованих кадрів, впровадження нових медичних технологій, забезпечення інноваційної політики у сфері охорони здоров'я тощо.

Бюджетне фінансування в сучасних умовах є основною формою бюджетного забезпечення охорони здоров'я, а кошти місцевих бюджетів – основним видом фінансових ресурсів комунальних закладів охорони здоров'я.

Проаналізуємо практику формування фінансових ресурсів закладів охорони здоров'я, які фінансуються із місцевих бюджетів Тернопільської області [3].

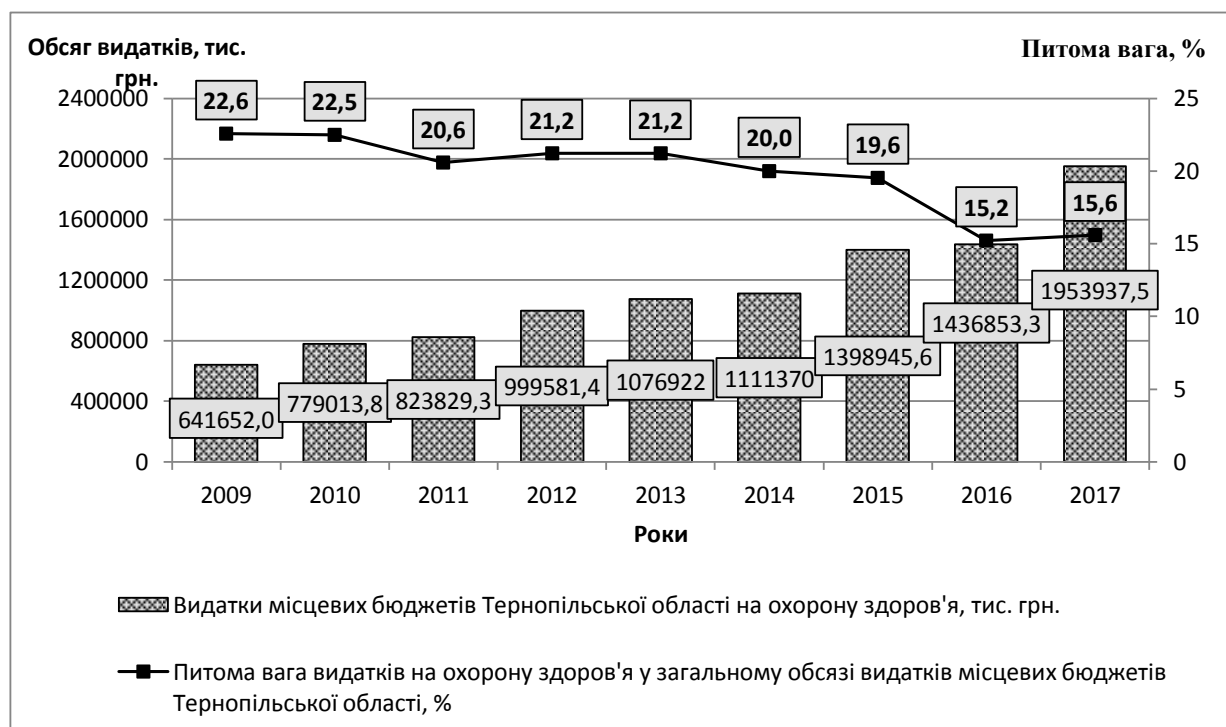
Досягнення поставлених завдань перед галуззю охорони здоров'я Тернопільської області здійснюється шляхом проведення поетапних структурних змін системи охорони здоров'я. Впродовж останніх років закладами охорони здоров'я області реалізовувались заходи щодо:

– реформування медичної галузі, зокрема розвитку первинної медико-санітарної допомоги, удосконалення перинатальної допомоги, створення єдиної служби екстреної медичної допомоги, подальшої раціоналізації інфраструктури лікарняних закладів, підвищення ефективності використання їх ліжкового фонду;

– удосконалення державних програм, законодавчих і нормативно-правових актів, скерованих на забезпечення якісної і доступної медичної допомоги населенню, створення умов для формування здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я населення, зниження рівнів захворюваності, інвалідності, смертності, подовження активного довголіття, тривалості життя мешканців області.

Необхідною передумовою реалізації функцій закладів охорони здоров'я є адекватний потребі обсяг фінансових ресурсів. Упродовж 2009–2017 років фінансові ресурси комунальних закладів охорони здоров'я, які

фінансуються із місцевих бюджетів Тернопільської області, зросли більш, ніж у три рази, і у 2017 році становили 1953937,5 тис. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка формування фінансових ресурсів комунальних закладів охорони здоров'я, які фінансуються з місцевих бюджетів Тернопільської області у 2009–2017 роках *

* Складено автором на основі даних Головного управління Державної казначейської служби України у Тернопільській області[2].

Проте, частка витраток на охорону здоров'я у загальному обсязі витраток місцевих бюджетів Тернопільської області упродовж 2009–2017 років зменшилася на 7% до 15,6% у 2017 році. На наш погляд, такі показники свідчать про зниження пріоритетності охорони здоров'я при розподілі витраток місцевих бюджетів і є негативною тенденцією, оскільки упродовж аналізованого періоду загальна захворюваність населення Тернопільської області зросла, що зумовило підвищення потреби населення регіону у якісних медичних послугах.

Основним джерелом фінансових ресурсів комунальних закладів охорони здоров'я Тернопільської області були витатки загального фонду місцевих бюджетів.

У складі витраток місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займали витатки на оплату праці і нарахування на неї – 73,6% та енергоносії – 8,4%, що не дало змоги більше коштів спрямувати на медикаменти – 10,7% (2015 рік – 7,3%); продукти харчування – 1,8% (2015 рік – 1,6%); господарські витатки – 4,5% (2015 рік – 3,8%), трансферти населенню 1,0% (2015 р. – 0,8%).

Для зміцнення матеріально-технічної бази закладами охорони здоров'я залучалися кошти спеціального фонду, яких у 2016 році надійшло обсягом 78,2 млн. грн., що в розрахунку на 1 жителя становило 73,63 грн. (2015 рік – 109,2 млн. грн. або 102,3 грн. в розрахунку на 1 жителя). Із них по закладах, що фінансуються з районних бюджетів – 26,3 млн. грн. або по 31,11 грн. в розрахунку на 1 жителя; бюджету м. Тернополя – 11,2 млн. грн. або по 51,69 грн. в розрахунку на 1 жителя; обласного бюджету – 40,7 млн. грн. або по 38,32 грн. на 1 жителя.

Найбільша питому вагу в залучених коштах спеціального фонду займали надходження від: отримання грантів, дарунків та благодійних внесків 33,8 млн. грн., або 43,2% (2015 рік – 62,3 млн. грн., або 57,1%); надання платних медичних послуг 23,5 млн. грн., або 30,1% (2015 рік – 23,6 млн. грн., або 21,6%); господарської та виробничої діяльності 10,3 млн. грн., або 13,1% (2015 рік – 11,4 млн. грн. або 10,4%); послуги з освіти 5,6 млн. грн., або 7,2% (2015 рік – 7,1 млн. грн. або 6,5%); здачі в оренду майна 5,0 млн. грн. або 6,4% (2015 рік – 4,8 млн. грн., або 4,4%).

Кошти місцевих бюджетів Тернопільської області на охорону здоров'я у 2016 році дозволили забезпечити:

- фінансування на 1 жителя за кошти загального фонду – 1229,8 грн.; кошти спеціального фонду – 73,63 грн.;

- вартість 1 ліжка-дня по харчуванню – 10,66 грн. проти 9,58 грн. за відповідний період 2015 року, із яких по рівнях бюджетів: з районних бюджетів – 8,23 грн. (2015 рік – 7,08 грн.); з бюджету м. Тернополя – 8,99 грн. (2015 рік – 9,23 грн.); з обласного бюджету – 12,92 грн. (2015 рік – 11,73 грн.);

- вартість 1 ліжка-дня по медикаментах – 23,73 грн. проти 21,46 грн. у 2015 році, із яких по рівнях бюджетів: з районних бюджетів – 11,03 грн. (2015 р. – 6,86 грн.); з бюджету м. Тернополя – 22,21 грн. (2015 рік – 23,04 грн.); з обласного бюджету – 36,97 грн. (2015 р. – 36,54 грн.).

- видачу з аптек медикаментів пільговим категоріям населення на суму – 8503,6 тис. грн., що в розрахунку на 1 пільговика в місяць становить 2,46 грн. (2015 р. – 1,49 грн.); придбання інсулінів – 25,2 млн. грн.; діаліз хворим з хронічною нирковою недостатністю – 45 млн. грн.; придбання імуносупресантів для хворих з трансплантованими органами – 1719,5 тис. грн.; придбання лінз корекції ока на суму – 47 тис. грн.; придбання слухових апаратів на суму – 200 тис. грн.; придбання кардіостимуляторів на суму 149,8 тис. грн.; зубне протезування пільговим категоріям населення на суму 1492,4 тис. гривень (2015 р. – 948,3 тис. грн.).

Впродовж 2016 року лікувальні заклади області за кошти Державного бюджету отримали лікарських засобів та виробів медичного призначення на суму 45 млн. грн., що дозволило забезпечити медикаментами хворих на

онкологію, туберкульоз, серцево-судинні, судинно-мозкові захворювання та населення області вакцинами [1].

Поряд із зростанням абсолютного обсягу видатків на охорону здоров'я місцевих бюджетів Тернопільської області невирішеною залишається проблема забезпечення адекватного потребі обсягу фінансових ресурсів та ефективного їх використання. Одним із шляхів розв'язання окресленої проблеми є оптимізація мережі лікувально-профілактичних закладів та ліжкового фонду зокрема, формування єдиного медичного простору, в основу якого покладена інтеграція закладів охорони здоров'я, що перебувають у власності різних територіальних громад, і у підпорядкуванні різних відомств.

Література:

1. Аналітична довідка про підсумки діяльності галузі охорони здоров'я за 2016 рік. Департамент охорони здоров'я Тернопільської ОДА. Тернопіль, 2017. 23 с.
2. Звітність Головного управління Державної казначейської служби України у Тернопільській області про виконання місцевих бюджетів Тернопільської області у 2009–2017 рр.
3. Лободіна З. Бюджетне забезпечення охорони здоров'я: детермінанти впливу на людський розвиток. *Світ фінансів*. 2013. Випуск 1. С. 75–86.

Цвігун Неля Миколаївна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гуналовська М.Б.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В Україні процес децентралізації розпочався зі схвалення Кабінетом Міністрів України 01 квітня 2014 року Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Основним напрямом започаткованої реформи є розвиток місцевого самоврядування, створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. За показниками виконання місцевих бюджетів відображається загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. Що, в свою чергу, зумовлює реалізацію соціальних та інфраструктурних проектів, залучення інвестицій та інших заходів для покращення умов життя населення. Зазначені цілі можливо досягнути виключно за умови належного рівня

економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Законодавчі зміни у фінансовій сфері є основою започаткованого процесу бюджетної децентралізації в Україні, сутність якої полягає в перенесенні надходжень доходів та/або здійсненні витрат грошових коштів на більш низький рівень уряду при збереженні фінансової відповідальності. Поряд з цим, принцип децентралізації полягає у чіткому балансі між державною владою та органами місцевого самоврядування.

Підтвердженням ефективності застосування децентралізації є економіки таких країн як Канада, Німеччина, Франція, Китай.

Реформування бюджетно-податкової сфери у напрямку децентралізації фінансів в Україні зумовлене тривалою незабезпеченістю більшості місцевих бюджетів, невідповідністю між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування, високим рівнем залежності доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, нездатністю місцевої влади реалізувати весь обсяг покладених на неї завдань без міжбюджетних трансфертів, відсутністю реальних джерел наповнення місцевих бюджетів, тенденцією до постійного зростання частки міжбюджетних трансфертів у структурі доходів та зниження самостійності місцевих бюджетів тощо.

З цією метою було прийнято ряд змін до Податкового і Бюджетного кодексів, внаслідок чого було розширено джерела наповнення місцевих бюджетів.

На сьогоднішній день вже можна провести не лише моніторинг перших кроків децентралізації, а й аналіз процесу бюджетної децентралізації за декілька років.

Започаткована децентралізація свідчить про позитивні зрушення в економіці країни, адже, за даними Міністерства фінансів України, вже у червні 2015 року місцеві бюджети зросли на 52%, Приріст надходжень загального фонду місцевих бюджетів лише за 10 місяців 2016 року у порівнянні з 2015 склав 49,6% або 43,7 млрд. грн. [5].

Натомість, надходження власних ресурсів всіх 366 ОТГ за січень-грудень 2017 року у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року склали 9,3 млрд. грн (зростання на 87,0% або на 4,3 млрд. грн.), зокрема: податку на доходи фізичних осіб надійшло 5,2 млрд. грн. (зростання в 3 рази або на 3,5 млрд. грн.); плати за землю – 1,4 млрд. грн. (зростання на 20,0% або на 233,9 млн. грн.); єдиного податку – 1,4 млрд. грн. (зростання на 34,6% або на 360,6 млн. грн.); акцизного податку – 794,2 млн. грн. (зростання на 12,0% або на 85,1 млн. грн.); податку на нерухоме майно – 132,5 млн. грн. (зростання на 72,5% або на 55,7 млн. грн.) [3].

Упродовж січня-квітня 2018 року спостерігається ріст надходжень доходів місцевих бюджетів до 69,2 млрд. грн. Приріст надходжень до

відповідного періоду минулого року складає 23% або 13 млрд. гривень. Зростання бюджетів розвитку, порівняно з аналогічним періодом минулого року, відбулося у всіх регіонах України: від 141 млн. грн. - у Луганській області, до 1,4 млрд. - у Дніпропетровській. Бюджет міста Києва зріс на 2 млрд. гривень [3].

Зауважимо, що до реформи структура розподілу бюджетних доходів мала наступний вигляд: 25% надходило до обласних бюджетів, 75% – до бюджетів міст обласного значення, до сіл і селищ надходжень не передбачалось. Тепер до обласних бюджетів відраховується 15%, до бюджетів міст обласного значення – 60%, до держбюджету – 25% [4].

Отже, можна говорити про певні зрушення в бюджетному реформуванні, наповненні місцевих бюджетів, завдяки прийняттю низки законодавчих змін.

Поряд з цим, важливим джерелом доходів відповідних територіальних громад залишаються місцеві податки і збори. Підвищення ролі яких є пріоритетним на сучасному етапі та головним завданням фінансово-бюджетної політики. Встановлення ряду місцевих податків і зборів віднесено до компетенції органів місцевого самоврядування відповідно до положень Податкового кодексу України. Це дозволяє формувати значну частину власних бюджетів місцевому самоврядуванню. Сучасні економісти зауважують, що це одна з небагатьох реформ в Україні, яка має успіх [2].

На нашу думку, децентралізація є одним із вагомих кроків до становлення економіки держави.

Проте, як кожна реформа, успіх її оцінюється результатом. Відтак, лише конструктивні, послідовні кроки уряду, не затягування процесу реформування та максимальна підтримка зі сторони держави та громадськості сприятиме її успішному завершенню. Натомість місцевому самоврядуванню натеper відводиться найважливіше місце у сфері бюджетної децентралізації, оскільки фінансовий ресурс відіграє головну роль у розвитку держави, без його наявності в достатній кількості неможливо забезпечити належне життєве середовище для населення.

Література:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 08.07.2010 №2456-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1509549253126335>

2. Закіров С. Децентралізація в Україні: сучасний стан законодавчого забезпечення процесу реформування. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2853:detsentralizatsiya-v-ukrajini-suchasnij-stan-zakonodavchogo-zabezpechennya-protsesu-reformuvannya&catid=8&Itemid=350

3. Офіційний веб-сайт Децентралізації. URL: <http://decentralization.gov.ua>

4. Децентралізації: веб-сайт 2017 Бюджет. URL: <http://budget2017.info/pages/decentralization>

5. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>

Шалапай (Ірха) Лілія Володимирівна

ст. гр. Фзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН: ФІСКАЛЬНО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В сучасних економічних умовах оподаткування доходів домогосподарств є не лише суттєвим джерелом наповнення бюджету держави, але й важливим фінансовим інструментом регулювання соціальних процесів у суспільстві, здійснюючи безпосередній вплив на обсяги та структуру доходів громадян, їх інвестиційну активність та процеси нагромадження капіталу.

Зважаючи на позитивний досвід економічно розвинених країн світу, маємо усі підстави стверджувати, що оподаткування доходів громадян в сучасних економічних реаліях слугує дієвим важелем перерозподільчих процесів у суспільстві, відтак удосконалення оподаткування доходів населення в Україні має відбуватися у контексті забезпечення принципу соціальної справедливості [1, с. 13].

Безумовно, оподаткування доходів фізичних осіб є також і важливою складовою фінансового механізму держави, адже саме в результаті перерозподілу доходів фізичних осіб, з одного боку, реалізується економічна доктрина щодо забезпечення належного рівня добробуту усіх верств населення, а з іншого – формується фінансова основа функціонування держави. Також податок на доходи фізичних осіб передбачає спрямованість на соціальну справедливість податкової системи, позаяк ставить рівень оподаткування у пряму залежність від обсягів доходу платника цього податку.

У сучасних вітчизняних реаліях найвагомішою складовою податку на доходи фізичних осіб є оподаткування заробітної плати (понад дві третини надходжень податку упродовж останніх п'яти років) (табл. 1).

Таблиця 1

Структура надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України у 2013-2015 рр.*

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
-----------	---------	---------	---------	---------	---------

ПДФО – всього	100	100	100	100	100
ПДФО, що сплачується податковими агентами, із заробітної плати	85,9	79,6	68,3	67,4	66,9
ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців	3,6	4,4	4,7	4,9	5,2
ПДФО із заробітної плати шахтарів-працівників	2,0	1,7	0,5	0,4	0,4
ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата	4,9	5,6	5,9	6,0	6,2
ПДФО, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	3,6	2,5	2,1	2,2	2,1
Надходження сум реструктурованої заборгованості зі сплати ПДФО	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ПДФО із доходу у вигляді відсотків	0,0	2,8	8,2	8,2	8,3
ПДФО із суми пенсійних виплат	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Військовий збір	0,0	3,4	9,2	10,8	10,8

* Розраховано за матеріалами джерела [4]

Десята частина усіх надходжень поступає до Зведеного бюджету України у вигляді військового збору, який було введено у 2014 році. Також вагому частку у доходах бюджету займають надходження від оподаткування відсотків.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах важливим показником соціальної ефективності оподаткування є рівень податкового навантаження, під яким розуміють поняття, яке характеризує (у відносному вимірі) ту частину виробленого і розподіленого суспільного продукту (доданої вартості), котра розподіляється і перерозподіляється на користь держави за допомогою механізмів оподаткування [5, с. 248].

За твердженням фахівців, упродовж останніх років податкове навантаження на громадян із ПДФО коливалось на рівні 4,7–5,1% від ВВП, досягнувши найвищого рівня у 2015 р., в той час як показник податкового навантаження в країні у 2015 р. становив 25,6% [2, с. 90]. Принагідно зазначимо, що цей показник не враховує фіскального тиску, який чинять так звані «соціальні податки», до яких належить єдиний соціальний внесок.

Необхідно наголосити, що з 1 січня 2015 р. вступив в дію закон про зміни до Податкового кодексу, які торкнулись, у тому числі, податку на доходи фізичних осіб. Головними серед таких змін стало введення єдиної ставки 18% замість двох базових (15% і 20%). При цьому Міністерство фінансів України обґрунтовувало запровадження змін спрощенням

податкової системи та податкового адміністрування для платників податку. Проте відмова від прогресивної шкали, навпаки, зменшила дію соціальної функції податку. На підтвердження цієї тези науковці наводять розрахунки суми податку на доходи фізичних осіб, який сплачувався громадянами із різними доходами. Скажімо, для осіб із низькими доходами (на рівні мінімальної заробітної плати) у 2016 році величина податку в результаті проведених реформ змінилась не суттєво:

- у 2015 році ПДФО = $(1378 - 609 - 1378 \times 3,6\%) \times 0,15 = 107,91$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $(1378 - 689) \times 0,18 = 124,02$ грн. [2, с. 90].

Водночас найсуттєвіший вплив зміни ставки податку на доходи фізичних осіб відчули громадяни із доходами на рівні середньої заробітної плати. Зокрема, особи, які отримували заробітну плату на рівні середньої, почали платити на 183,48 грн. податку більше:

- у 2015 році ПДФО = $(5183 - 5183 \times 3,6\%) \times 0,15 = 749,46$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $5183 \times 0,18 = 932,94$ грн. [2, с. 90].

У той же час, для осіб із високим рівнем доходів, у результаті відмови від прогресивної шкали оподаткування, сума податку зменшилась:

- у 2015 році ПДФО = $(10 \times 1218) \times 0,15 + (33250 - 10 \times 1218 - 20706 \times 3,6\%) \times 0,2 = 6026,09$ грн.;
- у 2016 році ПДФО = $33250 \times 0,18 = 5985,0$ грн. [2, с. 91].

Відтак переконані, що зниження соціальної функції оподаткування доходів населення є одним із основних дестабілізуючих факторів сучасної вітчизняної податкової системи, адже для громадян, які отримують великі доходи (понад 10 мінімальних заробітних плат) податковий тягар послабився.

Важливою складовою механізму оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є податкова соціальна пільга, роль якої полягає у зменшенні бази оподаткування для осіб із низьким рівнем доходів. Так, Податковим кодексом України було передбачено збільшення розміру ПСП до рівня мінімальної заробітної плати з 1 січня 2014 р. Проте розмір податкової соціальної пільги так і залишився на рівні 50% від мінімальної заробітної плати, а з 1 січня 2016 року цей рівень взагалі було встановлено безстроково. Як наслідок, в Україні сформувався складний та заплутаний механізм надання податкової соціальної пільги, у застосуванні котрої існує низка обмежень. Причому «ціна питання» становить від 124 грн. до 248 грн., на які зменшується сума ПДФО особам, що скористались правом на ПСП [2, с. 91].

Аналізуючи соціальний аспект оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, акцентуємо на зниженні ставки (з 20% до 18%) при оподаткуванні пасивних доходів, зокрема відсотків за депозитами та оподаткування пенсій. Проте фахівці стверджують, що податковий тиск на громадян із низьким рівнем доходів залишається високим, що негативно

впливає на їх рівень життя, тоді як більш заможні громадяни, сплачують податок із пасивних доходів за заниженими ставками [3, с. 355].

Відтак можемо стверджувати, в сучасних реаліях вітчизняної економіки податок на доходи фізичних осіб не виконує належним чином своєї соціально-регулюючої функції. Уніфікація ставки податку на рівні 18% та оподаткування дивідендів за значно нижчою ставкою (5%) призводить до ситуації, коли бідні верстви населення, для котрих головним джерелом доходу є заробітна плата, у структурі особистих витрат сплачують значно більше коштів, ніж заможні.

Тому з метою встановлення в державі ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб, підвищення стимулюючої ролі ПДФО доцільним вважаємо реформування чинного механізму нарахування податкової соціальної пільги шляхом запровадження неоподатковуваного мінімуму доходів громадян хоча б на рівні прожиткового мінімуму. Адже схожа практика існує в розвинених країнах світу, що сприяє зменшенню тиску на незаможні верстви населення та спрощенню процедури справляння цього податку. А підвищити соціально-регулюючу роль податку на доходи фізичних осіб в Україні можна шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування, що дозволить певною мірою зменшити нерівномірність розподілу доходів між різними прошарками населення, що нині становить одну із основних соціально-економічних проблем в Україні.

Література:

1. Катрук Н. Світовий досвід оподаткування доходів громадян і його використання в Україні. Схід. 2009. №2 (93). С. 11-15.
2. Коцан Л.М. Соціально-регулююча роль оподаткування доходів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 88-91.
3. Помулева В. Соціальні аспекти податку на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід. Сталий розвиток економіки. 2013. №1. С. 354-357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_78
4. Звітність про виконання бюджетів Державна казначейська служба України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
5. Кізима Т. Податкове навантаження на домогосподарства: теоретичні підходи та методика визначення. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2009. №2. С. 248-253.

Шара Віта Миколаївна
ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

В сучасних умовах трансформації економічних процесів в Україні необхідним постає забезпечення стабільного функціонування державних фінансів та грошово-кредитної системи, утвердження їх фінансової стійкості та гнучкості реагування на внутрішні й зовнішні виклики розвитку суспільних відносин. Необхідність реформування і реструктуризації економіки, макрофінансової стабілізації вимагають рішучих дій, а також відповідних обсягів фінансових ресурсів. При цьому наявність значного бюджетного дефіциту спонукає до залучення всіх реальних джерел фінансування. Проте на сьогодні фактично оптимальним методом покриття дефіциту фінансових ресурсів залишається залучення кредитних коштів. Саме ефективне використання державного кредиту дає змогу вирішити першочергові поточні проблеми в країні, збалансувати потреби сучасного та майбутнього розвитку, розширюючи фінансові можливості. Тому особливої актуальності набуває дослідження теоретичних та практичних засад державного кредиту.

Загалом погляди науковців щодо трактування державного кредиту як складової фінансової системи, змінювалися відповідно до ролі та значення держави в соціально-економічних процесах. Тривалий період державний кредит розглядався як негативне явище державних фінансів, так як його розглядали лише із витратної сторони. Це призводило до того, що тягар стосовно погашення та обслуговування державного боргу покладався на майбутні покоління. Однак в багатьох розвинутих країнах, де здійснювали державні запозичення, економіка стрімко розвивалася, що призводило відповідно до зростання ВВП, що сприяло удосконаленню й розширенню кредитних відносин, поступовій трансформації поглядів на сутність державного кредиту.

Аналізуючи погляди вітчизняних економістів, варто вказати саме на їхню подібність щодо дослідження дефініції «державний кредит». Основні відмінності полягають лише у формулюванні та в обґрунтуванні її значення.

Так, у вузькому розумінні розглядають сутність державного кредиту Базилевич В.Д. і Баластрик Л.О., як «відносини між державою та іншими економічними суб'єктами з приводу мобілізації додаткових грошових коштів на умовах добровільності, платності, строковості, в яких держава

виступає як позичальник або гарант» [1]. Однак при цьому не вказується цільове використання державного кредиту, а також не акцентується на ролі держави як кредитора, а не тільки гаранта.

На думку Венгера В. В., державний кредит являє собою «грошові відносини, що виникають між державою і юридичними та фізичними особами у зв'язку з мобілізацією тимчасово вільних коштів у розпорядження органів державної влади та їхнім використанням на фінансування державних витрат» [3], тобто використовується лише на погашення державних витрат.

Такої ж позиції дотримуються Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. й Смовженко Т.С., які вважають, що державний кредит – це «залучення державою тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб у розпорядження відповідних органів державної влади для використання їх на фінансування державних витрат» [4].

Вчений-економіст Василик О. Д. вказує на роль державного кредиту у розподільчих і перерозподільчих процесах валового внутрішнього продукту, визначаючи його як форму вторинного перерозподілу. Основним джерелом виступають вільні кошти населення, підприємств і організацій [2].

У працях Романенко О.Р. при визначенні сутності державного кредиту вказуються тільки учасники кредитних відносин, однак не зазначаються умови, на яких здійснюється кредитування [7].

У вузькому розумінні розглядає державний кредит Кудряшов В. П., як «залучення державними органами управління грошових коштів на умовах позики» [5].

Широке тлумачення поняття «державний кредит» відображається у працях таких науковців, як Кремень О. І і Кремень В.М., які у своєму визначенні охопили як усіх учасників, задіяних у кредитних відносинах, так і умови договорів: «...система економічних відносин, що виникають між державою та фізичними і юридичними особами (фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами, міжнародними фінансовими організаціями та ін.) з приводу мобілізації грошових коштів на кредитній основі (на умовах платності, строковості, поворотності), у яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант» [6].

Комплексним є визначення досліджуваної дефініції Ганевич Є. М. та Михайленко С. В., які розглядають державний кредит як економічну категорію, сукупність фінансово-економічних відносин та з юридичної точки зору. Однак вважаємо недоцільним виокремлювати сукупність фінансово-кредитних відносин, оскільки акцентуючи на сутності державного кредиту як економічної категорії, автори розуміють систему фінансових відносин, що виникають внаслідок залучення державою на

добровільних засадах у тимчасове використання вільних коштів юридичних і фізичних осіб [8].

Справедливо наголошують автори підручника «Фінанси» за редакцією Юрія С. І., Федосова В. М., що, крім залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб для задоволення зростаючих потреб держави, у сфері міжнародних економічних відносин вона може виступати як позичальником, так і кредитором. Беручи відповідальність за погашення позик, взятих фізичними або юридичними особами, держава є ще гарантом. Тому державний кредит як економічна категорія науковцями трактується як сукупність економічних відносин між державою в особі органів влади та управління, з одного боку, і резидентами та нерезидентами, з іншого, при яких держава традиційно виступає в ролі позичальника, рідше кредитора та гаранта [9]. Саме дане визначення дає змогу розкрити різноаспектні сфери функціонування державного кредиту.

Це спонукає до успішного формування та реалізації можливостей щодо розширення фінансового потенціалу за рахунок використання специфічного кредитного інструментарію.

Таким чином, державний кредит являє собою сукупність економічних відносин між державою та фізичними або юридичними особами у зв'язку з мобілізацією додаткових фінансових ресурсів на кредитній основі, за умов поверненості, строковості та платності, причому держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант. Зважаючи на як позитивний, так і негативний вплив в контексті створення сприятливих умов для соціально-економічного розвитку держави, необхідним постає ефективне управління державним кредитом.

Література:

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси: навч. посіб. К.: Атіка, 2009. С. 368.
2. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС. 2000. 416 с.
3. Венгер В. В. Фінанси: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 432 с.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник / К.: Т-во «Знання», 2002. 566 с.
5. Кудряшов В. П. Фінансування бюджету та економічне зростання. Фінанси України. 2007. №9. С. 98-111.
6. Кремень В. М., Кремень О. І. Фінансова статистика: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2014. С. 368.
7. Романенко О. Р. Фінанси: підручник. К.: Центр учб. л-ри, 2009. 312 с.
8. Фінанси. Фінансова система України: навч. метод. посіб. Одеса: ПАЛЬМІРА, 2012. 454 с.
9. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Із часів набуття Україною незалежності було розпочато процес формування та розвитку відповідної фінансової системи держави з однією із ключових ланок – місцевими фінансами. Досить тривалий час цьому питанню не приділялось належної уваги, тому саме у своєму розвитку та формуванні місцеві фінанси пройшли досить складний та тривалий шлях.

Оснoву місцевих фінансів становлять місцеві бюджети, за допомогою яких на місцевому рівні забезпечується відповідний соціально-економічний розвиток підвідомчих територій та рівень життя їх громадян. Забезпечення відповідного формування та розвитку місцевих бюджетів можливе лише за умов проведення реформи системи оподаткування та створення нової інституційної моделі функціонування органів місцевого самоврядування, яка б сприяла їх ефективній діяльності та підвищила рівень самостійності й відповідальності щодо формування, розподілу та використання коштів місцевих бюджетів [5].

Проблемам формування та виконання місцевих бюджетів України за доходами присвячені праці таких вчених, як С. А. Буковинського, О. Д. Василика, О. Д. Данілова, В. Г. Дем'янишина, А. В. Дем'янюк, О. П. Кириленко, В. І. Кравченка, Ю. В. Лапшина, З. М. Лободіної, І. О. Луніної, В. М. Опаріна, К. В. Павлюк, С. В. Савчук, С. В. Слухая, М. Г. Чумаченка, В. М. Федосова, С. І. Юрія. Питання фіскального федералізму та децентралізації досліджувалися такими зарубіжними вченими, як Ш. Бланкартом, К. Дейві, Дж. Оунсом, У. Оутсом, П. Масгрейвом, Дж. Мейнором, Ю. Немецом, Д. Ноуленом, Т. Тер-Мінасян, А. Шахом. Праці вищезазначених науковців мають вагомий внесок у розвитку питань формування місцевих бюджетів за доходами, проте в умовах динамічних змін та трансформаційних процесів в Україні актуальним є дослідження шляхів зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів в умовах реформи децентралізації.

Доходи місцевих бюджетів є головним інструментом фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. Економічна самостійність місцевих органів влади та рівень розвитку підвідомчих територій значною мірою залежать від джерел надходження бюджетів. З часу прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України у 2010 р. відбулися суттєві зміни у

механізмі наповнення дохідної частини бюджетів. Отже, в першу чергу передбачалося розширення прав місцевої влади у сфері бюджетних відносин та збільшення обсягів інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Проте на практиці реалізація зазначених завдань зазнала певні проблеми, пов'язані із забезпеченням фінансової самостійності місцевих бюджетів [1].

Прийняті Верховною Радою України у грудні 2014 року зміни до Податкового і Бюджетного кодексів України, стали найбільшим кроком у напрямку бюджетної децентралізації за роки незалежності України. Цими змінами було запропоновано нові підходи до встановлення взаємовідносин між державним і місцевими бюджетами, які стосувалися розширення прав місцевих органів влади і надання їм значної бюджетної самостійності.

Починаючи з 2015 року відбулися наступні зміни у формуванні місцевих бюджетів [2]:

- скасовано такі місцеві збори: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця паркування транспортних засобів; туристичний збір;

- встановлено нові нормативи відрахувань податку на доходи фізичних осіб (районні – 60%, обласні бюджети – 15%, державний – 25%); (раніше було: районні – 50%, обласні – 25%, сільські – 25%);

- скорочено кількість податків шляхом їх об'єднання за відповідною специфікою (замість 21 податку залишилося 9);

- передано з державного до місцевих бюджетів плати за надання інших адміністративних послуг та державного мита;

- запроваджено акцизний податок з кінцевих продаж по всіх міських та сільських радах;

- розширено бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування цим податком комерційного (нежитлового) майна (раніше це був спеціальний фонд, тепер нерухоме майно – плата за землю до загального фонду);

- змінено розподіл коштів екологічного податку (загальний фонд) з урахуванням зарахування до державного бюджету 20%, до міських та сільських бюджетів 25%, до обласних бюджетів – 55% надходжень цього податку;

- розширено перелік надходжень загального фонду шляхом передачі єдиного та екологічного податків, а також податку на нерухоме майно зі спеціального фонду до загального.

Отже, доходи місцевих бюджетів складають основу фінансової бази органів місцевого самоврядування, тобто є підґрунтям їх фінансової незалежності. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження сучасної практики формування та виконання місцевих бюджетів за

доходами з метою визначення напрямів їх зростання в умовах здійснення реформи децентралізації.

Позитивний результат здійснення реформи децентралізації в Україні сприятиме повній модернізації вітчизняної бюджетної системи у контексті зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. Зміни бюджетного законодавства, зокрема ті, що внесені до Бюджетного кодексу України, передбачають нові підходи до формування місцевих бюджетів з метою забезпечення бюджетної децентралізації в частині розмежування повноважень між центральним і місцевими органами влади щодо наповнення дохідної частини бюджету і фінансування видаткових повноважень [4].

Основними векторами трансформації засад формування місцевих бюджетів, згідно здійснюваної реформи, доцільно визначити такі, як розширення самостійності місцевих бюджетів, забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів, зростання дохідної бази місцевих бюджетів, розподіл видаткових повноважень між бюджетами різних рівнів, фінансове забезпечення утворення об'єднаних територіальних громад та модернізація міжбюджетних відносин [3, с. 83-84].

Таким чином, важливими напрямками зміцнення доходів місцевих бюджетів є [6]:

- посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць;
- диференціювання ставок ПДФО в залежності від суми заробітних плат;
- удосконалення системи розподілу міжбюджетних трансфертів та реформування системи місцевих податків і зборів.

Література:

1. Бондарук Т. Г., Мельничук І. О. Роль міжбюджетних трансфертів у формування доходів місцевих бюджетів України. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1808/1/8.pdf>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Возняк Г. В. Бюджетна політика в умовах трансформації фінансових основ місцевого самоврядування в Україні. Економічний часопис-XXI. 2015. № 5-6. С. 82-85.
4. Дем'янюк А. В. Формування місцевих бюджетів в умовах здійснення реформи децентралізації. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 11. С.23-25.
5. Кожаліна Н. П. Шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 11. С. 433-438.
6. Проценко Ю. М. Проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/93966-198121-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/93966-198121-1-PB%20(3).pdf)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Збірник тез доповідей П'ятої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
м. Тернопіль, 25 травня 2018 р.

Підписано до друку 25.05.2018.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.
Умов.-друк. арк. 7,56. Обл.-вид. арк. 7,2.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 05/18/1-17.

Видавець та виготувач:
ФОП Осадца Ю.В
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*